

IXTORIO-MIXTERIO edo EIH ERAZAINAREN IPUIN HAUTATUAK

Piarres LAFITTE

1973-tik 1982-ra *HERRIA* astekarian agertuak.

J.B. ORPUSTAN-ek bilduak eta mailkatuak.

AURRITZA

Aski badakigu, gaur egun, idazki labur, iduriz ttipi eta iragankorenek berek badadukatela leku berezi bat edozein literaturetan: hala-hala, agian! Piarres Lafitte zenaren idazlanetan eta euskal literaturaren liburutegian, hemen biltzen eta berragertzen diren ipuin laburrek.

P. Lafittek emaiten zituen berak hain luzaz zuzendu duen astekari *Herria*-n, kazetaren beharren arabera, aintzetzan ondar mementoan asaturik, orri "zoko baten betetzeko", Emile Larrek erran daukenez, 1970. urtetik 1984-eraino; utzi dituen idazki azkenetarik ditugu beraz *Eiherazainaren Ixtorio-mixterio* hauk.

Zuzen iduritu da, abantzu aste oroz hamalau bat urtez agertu diren ixtorio horietan, hautu baten egitea. Bizkitartean, hautu horrek behar zituen ere edozein irakurtzailek ipuin bilduma bati galda dezazkeen ez-tetikazko baldintza batzu bete. Idazkietan hoberenak idurituak atxikiz

bakarrik, nahi izan da aldi berean Lafitte ipuinlariaren itxura bat eman, ahal bezain zuzena eta osoa. Hortako, harturik gai eta idaz-molde ezberdinenetan (nahiz ageriko den elgarritzekoak direla gehienak), izenburu batzuen azpian bildu dira, agertu diren aroari behatu gabe: hau ipuin bakoitzak aurkibidean ekarria du.

Bainan horrelako hauturik nor-berak bere baitakorik baizik ezpaitagike, ez orok nahi bezalakoa gerta daite. Gaiaren aldetik beretik, bada zer erran, eta izanburu pean biltzearenetik berdin; bereziki, *Irri ta kitto* izen pean bilduen zerrenda, luzea da bertzeren ondoan, eta errexezia idurituko menturaz, egia baita eiherazainaren ixtorio gehienak irrisolasezkoak direla. Egia ere, alta, *Irri-solas* izen horrekin berarekin Lafittek ainitzetan emaiten zituen lerro laburren balio literarioa gainditzen dutela *Ixtorio-mixterio*-ek.

Muga horietan, uste dugu, bilduma huntan atxiki diren ixtorio laburrak idazlearen itxurari ekar dezoketela bere osagailua; eta izenburu pean biltzeak errextasun bat irakurtzaileari.

Nork daki, hitz gutiz, irriaz larderiaz baino usuago, Lafittek bezain ederki, egun guzietako bizian agertzen diren ahulezia ta ttipikerien azpimarratzen? Irriak behar balu bezala ez bakarrik bizia airostu eta arindu, bainan oraino zuzendu; "castigat ridendo mores" erran zaharraren arabera.

Eiherazaineek, bazabiltzalarik etxez etxe, eta etxe orotarik ikusten zituztelakotz bihi ehaitekat jina eta eleztatzen, bazakiten auzoaren berri, aroaren iragankortasunaren bezenbat. Langile xume horietarik baten itxura jauntziz, Lafittek gordetzen zuen, doi bat (jadanik lehenago *Piarres Ithurralde*-ren izen alegiazkoak bezala *Kantuak* eta *Murtuts*-en ipuin arinak agertu zituenean), bere nortasun ezaguna, publikoa, apez, jakintsu eta erakaslearena. Badirudi gozo izan zaiokeela, azken urtetan, alegiazko jauntzi literario hori: ele ta gogoeta, errexezia, libroago, ausartago zetorzkiokeen eiherazainaren begitarte ta soineko irintsu arruntetarik.

Ausartasun horren azpimarratzen badaki berak, keinu maltzur batekin: adibidez, bilduma hunen hastean ezarri den *hamalaukoan* (ezpada ere zoneto klasiko erregular hetarik...), irakurtzaile zintzo eta minbera zenbaitek bidaldia, alegia, eiheraraino. Gertatzen da ere aipa dezazkeela, noizpaiteko orroitzapenetarik jinik, ohidura eta sineste arkaiko batzu; bekanago, ehierazainaren gogoeta hegaldia daiteela amets miragarri zenbaitetaraino: azkenik ezarri dugu ixtorio ederrenetarik

bat, *Eguberri Bartulagan*, hau ez “eiherazaina”-k izenpetua, baina *Patxi* izeneko norbaitek.

Erdi-Aroan ezagutu etxe zahar hori, *Barturulaga* bere izen osoaz, Olhaibi-ko jaun potestatearen menpekoetarik zen lehenago. Eztu segurki Lafittek euskal ixtorioaren gatik aipatzen; baina bere gogo barne-barnean baitzadukan oraino, zahartzean, umezurztu ondoan zortzi urtetan, eraman zutenean osaba baten ondorat, Ithorrotz-Olhaibi-ko herrian iragan zituen haurzaroko urte zenbaiten orroitzapen sendikorra.

Eztugu ahantziko *Ixtorio-mixterio*-ek atxik dezaketen balio bizienerarik euskal literaturan: Iparraldeko euskararen eta bereziki ahozkoaren lekuko hoberenetarik izaitea XX-garren mende ondar huntarat. Hor dugu, Laffiteri osoki laket zitzaion arintasun hartan, egun orotako harremanetan, hasarraldi eta mokokaldietan beharrez, erabiltzen diren hitz, itzuli, leku-arrunt eta gogoeten bilduma, han hemenka dialektera-ardura xuberotar- batzuez piztua, gatz biperrez bezala. Irakurtzailearen lehenbiziko atsegina, bakar bakarra ainitzetan, hizkuntzaren erabil moldeak baitagike segurrenik, edo, hitz arrunt batez erraiteko, estiloak.

Geldi gaiten huntan, luzeago mintzatzea gaizki heldu bailizateke euskal ele-labur edo “lakonikotasun” ohitua hain zorrotzki agertzen duten ipuin hauetat; eta zehetasun edo azterketa gehiagoatarat, irakurtzailea bera aitzina bedi!*

Au lecteur

Il est des textes, même mineurs (surtout mineurs, peut-être), qui sortent mal de leur langue d'origine. Les *Contes du Meunier* que Pierre Lafitte insérait dans l'hebdomadaire basque *Herria* sont de ceux-là: récits légers, familiers, parfois faciles ou même un peu crus, nourris de basquismes de la langue quotidienne à peu près intraduisibles; s'il ne s'agit que de rendre la lettre des paroles et des événements narrés, n'importe quel basquisant y pourvoira sans mal. Mais ce témoignage du parler basque familier de la fin du XXe siècle, mérite bien une édition qui lui garde sa saveur première

Jean-Baptiste ORPUSTAN

Bordele III Unibertsitatekoa

(*) *Oharra*. P. Lafitten biziak eta lanetaz irakur daiteke *Bulletin du Musée Basque*-en 113-114-garren zenbakia (1986)

AURKIBIDEA

Aurritza	75
----------------	----

I. Eiharazainari hamalaukoa

1. Hamalaukoa (1974-III-21)	81
-----------------------------------	----

II. Alegia, ixtorio zahar

2. Gatu beltza. (1981-XII-24)	83
3. Azeria eta xalantzaina. (1973-VIII-23)	84
4. Karakoila eta sagarroia. (1975-V-27)	85
5. Debrua eta uxera. (1975-X-9)	86
6. Kabalak mintzatzen zirenean. (1973-VIII-2)	88
7. Midas-en mina. (1973-I-18)	90
8. Josta-ele zahar. (1974-VII-4)	91

III. Gertakari zenbaiten oiharzunak

9. Haitza, haurra eta gatua. (1976-II-12)	93
10. Xantxun usozalea. (1980-VII-17)	94
11. Jakes Pintero boz-emaile. (1973-V-1)	96
12. Jakin duka berria?. (1974-VI-6)	97
13. Telebixtari so. (1981-I-22)	98

IV. Senar-emazteak

14. Joanesen asurantza. (1973-IX-6)	101
15. Egia. (1983-IV-14)	103
16. Hogoï-ta-hamar tiroak. (1974-II-28)	104
17. Zer xekatzen duzu?. (1977-XII-1)	106
18. Ixtorio anglesa. (1974-XII-5)	107
19. Gasna (1978-VII-6)	108

V. Erlisioe ta apez

20. Teilatu gaineko konfesioa. (1976-I-15)	111
21. Kitto. (1976-I-29)	112
22. Jaunaren arnoa. (1974-X-10)	113
23. Jondoni Martin-ek jeloskeria ezin jasan. (1973-V-8) ...	114
24. Apezpikuaren benedizioa. (1977-IV-14)	116
25. Frailea eta sakreak. (1974-VIII-8)	117

VI. Irri ta kitto!

26. Xapelaren errespetua. (1974-VIII-8)	119
27. Kondu-egile baten hautatzea. (1980-X-23)	120
28. Mozkorraren zapeta. (1975-IV-3)	121
29. Musde Martinen menskeria bat. (1981-VII-2)	122
30. Ontasun ttipi bat. (1981-IV-23)	123
31. Hiru ximinuen erakaspena. (1976-II-26)	124
32. Neskato ohia. (1983-X-20)	125
33. Aruen gaindi merkazale. (1973-V-3)	126
34. Xetre. (1983-VII-21)	127
35. Xehetasun galdez. (1981-IX-3)	128
36. Notariaren zilarrezko zalia. (1976-XI-18)	129
37. Ikas hor. (1975-V-8)	130
38. Atorra-tegian. (1973-VI-20)	131
39. Bidetako injeniurra. (1976-II-5)	133
40. Bataio batetik landa. (1983-VI-30)	133
41. Ohoin uste gabetarik. (1977-X-20)	134
42. Animalia otoi ez hunki. (1976-XII-23)	135
43. Diamantak. (1983-VI-23)	136
44. Ganix igela. (1974-II-14)	136

VII. Enganatzaile, enganatu

45. Zurgina eta sastrea. (1973-XI-1)	139
--	-----

46. Ondoriotasuna. (1983-I-27)	141
47. Bizkarkaria eta hiru erran baliosak. (1977-X-13)	141
48. Itsutzeko argia. (1976-I-8)	142
49. Mizpirak. (1974-VII-11)	143
50. Hilan patatak. (1974-XI-27)	144
51. Errekondo-ren zaldia. (1975-IX-18)	146
52. Bi mutiko prestu. (1974-X-3)	147
53. Mila liberako debru hori. (1977-VII-25)	149
54. Britxi arrats batez. (1979-IX-6)	151
55. Tote ahotza. (1977-V-5)	151
56. "Pirlinpinpin". (1975-VIII-21)	153
57. Behia eta joarea. (1983-VII-26)	154

VIII. Sineskeria, beldur zahar.

58. Mariaño eta sorgina. (1975-VIII-14)	155
59. Akelarren. (1983-XI-3)	157
60. Oilar gorria. (1979-IV-19)	157
61. Musde hago. (1978-V-11)	158
62. Haur baten ezin asmatuzko eritasuna. (1976-VII-29)	159
63. Bekaiztia. (1980-X-2)	160
64. Sagarra salatari. (1981-VIII-27)	161
65. Haurra, zakurra eta bertza. (1976-IX-9)	162
66. Martin-gaitza Bidarriko. (1978-IV-13)	163
67. Lamina eta behizaina. (1979-VII-2)	164
68. Senpereko jauregian. (1978-IX-7)	165

IX. Hiru ixtorio miragarri..

69. Miseria gaixoa. (1974-VI-13)	167
70. Zazpi xitoak eta hiru botoinak. (1978-VI-29)	169
71. Eguberri Bartulagan. (1973-XII-20)	169

I. EIHERAZAINAREN HAMALAUKOA.

HAMALAUKOA

Badakizue zer den hamalaukoa? Nik duela zonbait ilabete arte ez nakien.

Entzuna nuen xuberotar zonbaitek **hamalau-zanko** erraiten ziote-la debruari, bertze hainitzek erdaraz “mille-pattes” deitzen den zoko-zorri itsusiari.

Lapurdin “hamalau” erraiten zioten “Benedicamus” luze bati, hitz hori hamalau aldiz errepikatzen baitzen bestaburu batzuen karietarat, bezperak orotan kantatzen ziren denboran.

Bainan agorri-egun batez ikusi dut jaz “hamalaukoa” zela bertsu-alde berezi bat, 14 lerro dauzkana, eta frantsesez “sonnet” deitzen omen dutena.

Bertsu heien egileak zer zaukan golkoan izkiriatu dituelarik, ez nakike xuxen erraiteko. Bainan ez du muntarik. Hemen ezartzen dau-tzuet paketa errezebitu dudan bezala.

EIHERAZAIN JAUNARI HAMALAUKOA

Idortez kexu da kasik lur guzia:
Afrika oroz lehen gose ta egarri!
Urik gabe zoin trixte munduan bizia!
Ifernua oraitik piztua iduri!

Bazter guzietako nigarren artetik
Eiherazaina dugu airos eta pixkor:
Ura ez zaio falta ondoko nazatik
Errota dabilkio irinez emankor.

Nazako ura ez du beti argi-argi,
Ez etare irina beti xuri-xuri:
Beharrik du baheak irriaz garbitzen!

Eiherazain urusa! Segi hola-hola,
Kondaira zaitzularik gogotik jalgitzen,
Arroltzea oilotik heldu den bezala!
E.M. 1973.

Horra! Orai badakizue zer den...hamalaukoa! Nik ere bai! Zuek irri egiten ahal duzue. Nik uste dut hobe dudala batere samurtu gabe konprenitzea hain poliki egin nahi dautan leitzona, baizik eta arrun-keriak badirela ene ixtorio-mixterio gaixoetan. Entseatuko naiz kasu egitera; bainan aintzinetik barkamendu galdatzen dautzuet, eskapatzen bazait ere zorbait kakolakeria noizean behinka. Zer nahi den, esker mila E.M. jaunari!

II. ALEGIA, IXTORIO ZAHAR...

GATU BELTXA

Duela aspaldi, Lapurdi-Jatsuko emazteki bat bakarrik bizi zen. Nahiko zuen gatu bat bederen etxen atxiki laguntzat,

Merkatu-egun batez Baionarat joan zen astoz arroltze eta oilo zenbaiten saltzeko. Aise saldu zituen eta sar-atera bat egin zuen eliza bate-tara. Otoitz labur bat bururatu zuen, noiz eta ere pilar baten oinetan ikusi baitzuen gatu beltx bat lokartua.

Ezker, eskuin behako bat botatzen du, ea lekukorik badenetz. Ez, ez da nehor. Berbera da. Badoa gatuaren ganat, polliki biltzen du bere zarean eta elizatik jalgitzen da, xoria bezain alegera.

Jatsurat ereman zuen lehen bai lehen.

Hiru egunez gatu beltxari ez zitzazkon mainak faltatu.

Etxeko andereak berekin jan-arazten zuen mahainean presuna bat bezala, azita, baso, zerbitekin. Gauaz bere ohean hartzen zuen.

Bainan laugarren egunean emaztekiari ahatzi zitzaion gatu beltxa-ren bazkaritera gomitatzea.

Eta horra nun gatuak, gizonmintzo batean, bortizki erraiten dion:

—Atsoa, zertako enaun bazkaritera gomitatu?

Emaztekoa ez zen guti harritu mirakilu hortaz eta joan zitzaion apez xahar jakintsu bati gertakariaren aipatzera.

Apezak erran zion:

—Adixkidea, zoazi lehen-bai-lehen hartu duzun lekurat gatu horren itzultzerat.

Emaztekoa berehala joan zen Baionarat, eta elizako pilarrari kontra pausatu zuen gatu beltza.

Hunek despegida gisa erran zion:

—Nor ere baita, kontseilatu hauenak ongi kontseilatu hau. Ez banindun hunat itzuli, gaur berean itoko hindudan.

Eta gatu beltza elizatik itzali zen.

AZERIA ETA XALANTZAINA

Behin Azeria ur-hegian gertatu zen eta igerika ez jakinez, hor zagon nola iraganen zuen ibaia.

Hainbertzenarekin ikusten du haratxago xalant xume bat eta berehala pentsatzen du xalantzaina laster agertuko zela nunbaitik.

Ba eta hola gertatu.

Gizon bat etorri zen, bi arrain bizkarran ekarki.

Azeria hurbildu zitzaion:

—Agur, jauna! nahi nautzuke zerbitzu bat galdegin.

—Zoin?

—Uraz haraindirat pasa banindezazu laguntza ederra egin zinezaket eta ordainez gogotik sarista zintzaket.

—Ago ixilik, mentsa! Zer sari eman dezakek, trixtea!

—Hiru egia ikasiko ditutzu ene ganik!

—Hire ganik gezurra segurago diagu egia baino. Halere, tira, igan hadi xalant huntara eta goazen.

Abiatzeko kenkan axeriak gizonari:

—Ilargiak argitzen du, ez haatik iguzkiak bezenbat. Gezurra duta?

—Ez hori egia duk.

Ibai-erditsutan azeriak xalant zainari:

—Urak ez du arnoaren indarririk. Ez dea egia?

—Bai, egia handia. Nahiago nitek pinta bat arno barrika bat ur baino!

Uraren bertze bazterrerat hurbil-hurbila zirenean, azeriak jauzi egin zuen leihorrerat, eta handik oihuka erran zion:

—Hirugarren egia: nik eman sariarentzat ez duzula moltsa ez handi ez ttipi baten beharrik.

KARAKOILA ETA SAGARROIA

Jada pisu eta itsusi eta bizkitartean sortu berri-berria, karakoil lingardatsu eta urgulutsu batek bere aitari “kali- herratua” erraiten zion.

Adarrak luzatuz ari omen zen bere buruarekin arrazoinka:

—Nola ditake, miliun eta miliun urtez geroztik gure arraza beti biritu biltatua bizi baita higitzea trabatzen daukun kuskua hertsian. Hau garangla! Asea naiz moda xahar horietaz. Leku eta jauntzi berriak nahi ditut. Jalgi behar dut bizirik preso naukan hilhobi huntarik. Noiz ibiltzen ahalko naiz lasterka, noiz dut hatsa nasaiki hartuko? Kuskua soinetik kenduz, beharbada sortuko zaizkit zakurzango edo xori-hegal batzu. Bizi modu berri batetarat goazke!”

Karakoil xaharrak entzun baitzuten parabola horiek, ihardetsi zuen:

—Gomak, haurra! Abere bakotxa sortzen duk bere korputx edo ttipioan bizitzeko. Arraina ez duk uretik kanpo fin gaixto egin gabe egoiten ahal.

Xoria lumarik gabe xahu lukek: lurrerat eror laitekek eta taloa bezala lehert. Guhaur, karakoilak, bare trixte bilaka gintezkek, gerizatzen gaituzten “tank” pisuak soinetik ken baginitza. Uste ote duk bareak gu baino urusagoak diren? Beha zotek ba! Beha horko ahate eta antzareri: paparoa hain gizen badute, jakizak barez direla nasaiki bazkatu. Mokoia oraino lagardaztua die. Brr... gisa hortako heriotze baten menturak berak ikaran emaiten dauzkitak adarrak. Karakoil nuk, karakoil izanen nuk. Eta, halako batez, gizon tripazain baten furtxeta-punta batean finitu behar badut ere, zeruari eskerrak diozkoiat, jauregia baino hobeko etxe bat bizkarrean ezarri zautalakotz.

Karakoila oraino mintzo zen, noiz-eta-ere hortxe gaztain-ondokaskotik erori baitzen sagarroi bat gaztanez beterik. Hain xuxen erori zen bi karakoilen ganik zehe batetan, bare luze baten bizkarrerat. Barea

onjo bati lotua baitzen, pentsa ez zenetz poxi bat harritu. Sagarroiaren elorriak gorputzean landatzen zitzaizkolarik, aberrettoa oihuka hasi zen ezin eta ahalka.

—Ai ene! Ai!, zion dohakabeak. Hau ene zorigaitza, hola buluz-gorri bizi behar baitut, lamiña bezala, lumarik gabe, ilerik gabe, Ah! karakoil sortu banintz bederen zenbat gaitzetarik ez nintzen salbatuko! Ondikotz! Hiltzera noa!

Eta barea, bere zakuaren uretan itoa, begiak eta adarrak kanpoan, ari zen zapaltzen, lehertzen, eta bere izaitetik husten, azkenean itzali baitzen sagarroiaren azpildura izan balitz bezala.

—Ikusi duka? erran zuen karakoil zaharrak?

—Ikusi dut, erantzun zuen semeak.

Eta biak ahal bezain fite joan ziren gordetzerat gaztain-ondoaren erro-puska baten azpirat. Negua han pasatu-ta, uda-berrian iratzarri zirenean, ttipia handitua zen, eta haren kuskuaeren barnetik dizko bat kantuz ari zen, karakoil arrazaren dizkoa, ospatzen zuela karakoil xahar-gazteen sortzeko eta hiltzeko egoitza miresgarria. Sagarroiaren erakaspena!

Xorakeriak? Bai, segurki.

DEBRUA ETA UXERA

Mende hartan debruak lur huntako bidean gaindi zabiltzan. Aipatzen dautzuetana ez zen Ebanjelioko Debrua bainoagoa, bainan bere lanari jarraituzen zitzaion, haragi girixtino bil eta bil, ifernuko pentzen betetzeko.

Egun batez delako debru harek uxer bat kausitu zuen bere bidean: jaun hau, karpeta besazpian bazoan bere egitekoetarat.

—Errazu-ta, elgarrekin egiten baginu bide? erran zion uxerak debruari.

Hitz zuhur batek baitio “lagun elekari, bideko zamari”, debruak, kontent, ihardetsi zion:

—Berdin bai! Zertako ez?

Ixtant baten buruan iragan ziren etxe baten aintzinetik. Haur zikintsu bat ari zen eskalapoin ukaldika putxu bateko lohiaren talastatzen, amak kexu-kexua erasiatzen zuelarik:

—Haugi hunat, urkagei itsusia ez bertzea: debrua ekar-araziko diat berekin ereman hezan!

Uxerak debruaren alderat itzuliz:

—Errazu, Galtxagorri! Uste dut ihizi bat badela hor zuretzat.

—Ez, adixkidea, erantzun zion debruak: ez duk bihotzaren erditik errana...

Urruntxago bertze etxe bat bazen. Senar emazteak mokoka ari ziren. Gizonak bere esposa lasterkatzen zuen, mato bat eskuan, oiuhu-patarraka ziolarik:

—Kuia-lili karatsa, habil, habil hire amaren ganat! Eta debruak haramadala bixtatik, entzuten banu segurik!

Uxera berriz ere itzuli zen debruaren ganat erranez:

—Aldi huntan haatik baduzu nori lot? Aditu duzu?

—Aditu diat, ba; bainan ez zuian bihotzaren erditik errana.

Azkenean etxe miserable batetarat heldu ziren: han uxerak bordari baten ganik behar zituen eskuratu legearen izenean giza-gaizoak bere nausiarri zor ziozkan zenbait sos. Urteko mozkinak biziki meheak izan baitziren, gose hamikatuak ziren familia hortan.

Uxera doi-doia atean agertu orduko, bordariak lurrerat tu eginik erran zuen deplauki:

—Debruak haramala!

—Oraikoan uste diat bihotzaren erditik errana den, egin zuen debruak. Uxeraz jabeturik lau ixtapez ereman zuen ifernu-ate handirat.

KABALAK MINTZATZEN ZIRENEAN

Noiz nola kabaleri mintzoa galdu zaien, nik ez dakit.

Dena dela, mintzatzten ziren deboran, ba omen zen laborari bat Duzunaritzen Xango erraiten ziotena. Bazituen, bertzeak bertze, idi-pare bat ederra laneko, eta asto bat pollita etxeko-anderea paseatzeko.

Arats batez, barrukian, logaletu aintzin, astoa eta idiak ari ziren eleketa.

Astoak erraiten zioten idieri:

—Zozoak ez bertzeak, lanean ari zirezte lehertuak, goizetik arats, iraulden, karreun eta nik dakita zertan gehiago! Ni fitsik egin gabe bizi naiz oloz ederki aserik. Ene lan bakarra, etxeko- andearen promena-tzea, haren pisurik ez baitut bizkarrean senditzen ere, uso-luma bezain arina delarik.

—Hobe hiretzat, erran zion Katxo idiak.

—Xantza gogorra duk, eratziki zion bigarren idiak.

Astoak bihotz ona baitzuen nahi ukan zeien kontseilu on bat eman:

—Adixkideak, nahuzue nik erran zer egin behar duzuen lanari ihes egiteko?

—Ea bada? galde egin zuen Katxok.

—Bihar goizean mutilak bazka ekarriko dautzuenean, ez zozuela kasu egin. Ez beha bazkari ere. Apal burua trixteki eta hets begiak! Mutilak pentsatuko du eri zireztela eta ez zituzte lanerat eremanen!

—Ez duk batere astokeria, erran zuen bigarren idiak.

Biharamunean mutila jin zen idien bazkatzerat eta hauiek ez zioten bazkari esker mikorik erakutsi. Hiradura izigarri batek hartuak iduri zuten.

Mutila joan zen lasterka etxeko jaunaren ganat:

—Nausia, idiak arras eri ditugu, ez dute jan nahi ere.

—Beude egungo pausatzen eta har astoa laneko.

Aratsean astoak kondatu zeien idieri nola izan zen bera atxemana, bezperan emanikako kontseilua zela medio. Leher egina zen, egun guzia lanean higiturik...

Hain xuxen, barrukiko atea erdi-idekia baitzen, nausiak entzun zituene astoaren dolamenak, eta irriz hasi zen karkailaka beharri luzeari gertatuaz.

Sabela bi eskuez tinka, ahoa mokanesaz tapa, etxeko jaunak neholaz ez zuen irria atxikitzen ahal.

Etxeko-anderea handik pasatzean ohartu zitzaion senarraren ezin etenduzko alegrantziari.

—Zer duzu gizona, irriparez hola artzeko?

—Ene afera da, ihardetsi zion Xangok, irria egundainokotan nausitzen zitzaiola...

Emazteak galdatzenago, eta senarra ixilago, beretzat bazaukala segetua.

Etxekandereari gaitzitu, eta gaixoa muturturik oherat joan deusik erran gabe, ez “gau on”, ez bertzerik.

Biharamun goizean Mariana ez zen ohetik jeiki, beti mutur, alegia eri.

Mutilak erran zion zakurrari:

—Etxekanderea ohatua diaguk!

Xakurrak arrapostu:

—Nausia joaiten bazaio oherat buruz mato bat eskuan, hitz daiat sendatuko dela.

Etxeko jaunak entzun zuen zakurra sukaldeko leihotik, hartu zuen jats-gider bat eta emaztea zagon ganbaran sartu.

Emazteak berehala:

—Jeikitzen naiz, jeikitzen: ez dut zure segetua batere jakin nahi!

MIDAS-EN MINA

Aberek biltzen dituzte ugalatza, maingueria, aheria. Guk min-bizia, errumatismak, odol-kolpea, bihotz-antsia. Bainan ez dakit ea eza-gutzen duzuen Midas-en mina! Alta eritasun horrek denak guti edo aski hunki gaitzazke.

Ez zen nor-nahi Midas delakoa, erresuma handi bateko errege zenez gainean. Eta errege gehienek bezala, harek ere aberasteko nahikaria bazuen. "Nahikaria" erran dut, hobeki erranen bainuen "gose gorria" aipatu banu. Bertze askori ez bezala, tipus-tapas gose horren asetzeko parada jin zitzaion eta huna nola.

Bazen mende hortan jauntto bat Bakus zeritzana: mozkorren eta arnozalen jinko ttipitzat famatzen zuten eta ez omen zen podorerik gabe.

Midas-ek behin ongi-etorri xarmanta egin baitzion bere jauregian, Bakus-ek kontentuaren kontentuz nahi izan zuen saristatu. Erran zion: "Galda-zak nahukana, emanen daiat!"

Hain sarri, bihotz-zolatik Midasi goiti abiatu zitzaizkon bururat mila desirkunde gogoia arrunt nahasi ziotenak. Badakizue nola ligak, higituz geroz, arnoa uhertzen eta zikintzen duen? Berdin-berdina! Hots, bi gogoeta egiteko plazan, aire-buruka ihardetsi zuen: "Otoi, otoi, botere bat emadazu, eskuetarik pasatuko diren gauza guziak urhe bilaka diten!"

Bakus usatua baitzen mozkorrekin eta erhoekin, ez zen hanbat estonatu eta eman zion galdatu boterea.

Erregearen lori! Nehon ez zagoken!

Gauza guziera hunkika ari zen. Hunki atea, eta horra atea urhe gorri bilakatua! Segidan hunki zituen: eskalerak, ohea, kadirak, arma-rioak. Jauregi guziak iguzkiak bezala argitzen zuen, oro leinuru eta dirdira!

Oren-erdira gabe Midas munduko erregerik aberatsena zen: "Ene, gaurgero, bizi plaxenta! Ene, plazer guziak! Ene, emazte ederrak! Ene, armada puxantak! Ene, jakitate eta ahal handiak!"

Ai, ei, ai eta miletan ai! Bere botere berrien ohoretan manatu baitzuen bazkari bat hoberenatarik, ez zakien zer gertatuko zitzaion! Ez zuen deusik jan ahal izan! Mahainerat-eta, ogia hunki orduko, ogia

urhe bilakatzen zaio! Ezin jana! Hunki baso- botoilak, berin ala arno, oro metalki eginak ikusten ditu! Ezin edan! Gisa berean urhe gogor egiten zaizko salda, izokin, bildoxki, ahate, egoski edo erraki, gasna, udare, kafe eta ondoko! Zer behar du bada ala goseak hil hoinbertze urhekiren erdian?

Ipuinak kondantzen du Midas-ek suertez ardietsi zuela Bakus gai- zoaren ganik bere botere izigarria ken zezon. Bainan zozokeria horren gatik eta bertze astakeria batzu direla kausa, asto- beharriak erregeari pusarazi ziozkaten: ongi merexi zituen!

Ba, ba, bainan harek bezala guti edo aski egin ez duenak bota bezo lehen harria! Ezen, dakizuela, oraiko mundua kasik dena Midastua da! Izan gaiten gizon, emazte ala haur, hunkitzen, ala egiten, ala pensatzen ditugun guziak nahi ditugu dirutu! Oro salgai dira: kantu, xixtu, jestu, kontzientzia barne! Midas-en mina denetarat hedatu da, izurrite bat be- zala!

Urte berria hastean desiratzen diot munduari senda dadin eta ez ditzan merexi asto-beharriak Midas-ek bezala.

JOSTA-ELE ZAHAR

Bertze orduz aite-semeen artean, irriño, musu eta solas-aldi luze baino gehiago bazen ximiko, bonet ukaldi eta manu motz. Begi- kolpe batez elgar aditzen zuten. Gertatzen zitzaion haatik zombait lekutan noizik behinka haurren kostatzeko ele batzuen erabiltzea. Ez zuten, ez, mendia bezain gorako gairik bilatzen. Egun guzietako gauza xeheak aski zaizkien, elgarrekilako amodioaren sugailu. Bainan entzun ezazue Lapurdi xoko batean nihaurk bildu solas-aldi hau.

—Errak, puttil, dio aita batek semeari. Bahakikeia zer egin dezake- ten bi negu-xorik murru baten gainean?

—Elgarri so behar bada?

—Ez! Negu-xori pare bat egiten die. Eta pentze baten erdian iguzki bat erretzekoa ari delarik, zer egiten du behi batek?

—Belar jaten!

—Ez! Itzala egiten dik. Eta gau betean hiltzen den kandelak zer egin dezake? Ez duk pentsatzen? Ez dirok ilunberik baizik egin. Eta

ilargiak, bere betean delarik, zonbat du pisu? Badakika?

—Zuk baitakizu?

—Bai, kiloa badik, lau laurden egiten dituenaz geroz osoan delarik, eta lau laurdenek kiloa! Eta orai, azken galdea: nork uzkerria egin dezake, sekulan desenkusatu gabe?

—Ez nik segurik, eneak laster bil bainezazke atrebi banindadi.

—Gaztenak dik dretxo hori, zartaginean uzkerria ari denean, aditu duka behin ere barkatu erraiten?

—Baduzu zèr nahi jakitate, aita! Ene aldian galdeak eginen daukitzat. Zonbat zare behar laizke Normandiako azen biltzeko?

—Nik dakita? Behar ginikek jakin zonbat aza diren.

—Behautzu aita! Aski handia balitz, zare bakarria nahikoa laiteke. Eta Pariserat joateko badakizu zonbat urrats bazinukun egiteko?

—Urruntxegi bahoia, puttil. Oraino banaki zonbat kilometra diren hemendik Pariserat!

—Emazu hortik! Karkula ez da hain gaixtoa! Urratsak berdinekin eginez, haratekoan hunatekoan bezanbat urrats bazinutuzke.

—Ala fe, hori egia duk. Eta nik uste bainuen xoxoa hintzela!

—Kasu hortan, aita, xoxoa banintz, biga gintezke.

—Zertako bada?

—Oh! Zeren nun nahi pasa nadin, denek nitaz erraiten baitute: mutiko hori dena bere aita da: mintzo bera, traka bera, kokin- aire bera. Beraz xoxo zintezke, xoxo banintz!

Hola jostatzen ziren ximpleki asko familietan, eta, ni sinets, izpiritu horrosten zitzaizkien orainko matematika modernu guzietan bezain ontsa. Bederen haurren heinean zauden galde-arrapostuak Ene iduriko, goiz edo berant, berriz itzuliko dira jendeak gure arbasoen bizi-modu hetara, jokatzen dautzuet baietz.

(III. GERTAKARI ZENBAITEN OIHARTZUNAK.)

HAITZA, HAURRA ETA GATUA

Egun aipatuko dugun gertakaria ez da jostagarrietarik. Bertzelakoek ere funtsean hartze dukete beren aldia.

Baziren behin-eta hau egia da- haitz bat, haur bat eta gatu bat.

Haitza hiru ehun urtekoa zen: handi, lodi, adarrez zabal, dena hosto -superra. Ordu arte ekaitzeri, haize zirimoleri ihardoki zeien. Segari zenbaitek behin baino gehiagotan nahi ukan zuten erosi, taula eta ohol egiteko. Bainan jabeak beti ihardetsi zuen:

“Behautzue hortik! Ohore ekartzen dauku etxeari, bai eta herriari ere. Orotan famatua da!” Eta haitzak iraun zuen, primaderan xori- kantuz beterik, udan bere itzal goxoa jenderi hedatuz, larrazkenean xerrientzat ezkur eskainiz eta neguan sugai auzoentzat.

Zorigaitzez, haren kaltetan haren geriza-peko etxeoeri sortu zitzaizen mutiko bat.

Erranen dautazue: “Mutiko bat? Ba ahal dugu hainitz ikusi gure mendean!”

—Eiki bai, nekez ordean hunen parerik: nigartia, jeloskorra, burugogor, sinuntzi eta gastatua. Ikusi guziak nahi, nahi guziak behar. Aita, ama, aitaso, amaso, denak meneko eta zerbitzari zituen.

Erregepettittak hazi kukuak ere ez du sekulan ukan haren appeturik. Egun guziez galde egiten zuen zerbait jostagailu berri, magasinetik lekora xirtxikatzen zuena. Behin, haatik, eskatu zuen gatu ttipi bat.

—Hobe! erran zuten burrasoek. Beharbada orai gure puttikoa kanbiatuko zaiku.

Egia erran, ordutik ez zuen bizi nahi bere gatuarekin baizik. Behar zuen ohean, mahainen, komunetan, kanpoan eta barnean: sabela brentsatsen zion, buztana tiratzen, burutik dilindan atxikitzen zuen.

Gaixo gatusa fundikatusa zen: biloa hasi zitzaion urdintzen eta begia iluntzen; bere nausi ttipiaren manerek hainbertzetaraino pastikatu zuten eta izitu, nun goiz batez ihesi joan baitzen haitzaren alderat: haztaparez lotu zitzaion arbolari eta goiti abiatu gain-gaineko adarretaraino. Harat-eta nola jauts? Burzorak harturik miauka eman zen xikitatu nahi ukan balute bezala.

Ahuen-deitore horiek entzunik, mutikoa nigarrez hasi zen, eta oihuka: "Ene gatusa! Ene gatusa!"

—Jainko jauna! erran zuten aitamek, haurra itoko zaiku. Berehala ekar-arazi behar dira su-hiltzaleak.

Su-hiltzaleak etorri ziren zurubi handienekin. Bainan laburregi gertatu. Eta gatusa haitz-kasko-kaskotik beti deika. Muttikoa aldiz orroaz, zintzur-larrua urratzeko ere...Aitamak nigarrez haurraren nigarrak ondaturik. Su-hiltzalek ez zakiten gahiago zer egin.

Orduan bada aditu zen oihu bat haitzaren durduzatzekoa eta zu ere naski durduzatzeko zaituena:

—Trontza-zerra! Trontza-zerra, berehala!

Aitak egina zuen oihu hori. Eta hor gertatu zen ezin pentsatzeko egitatea. Bere gatusa galdu nahi ez zuen haur apotxar baten gatik haitza puskatu zuten. Hiru ehun urteren bizi, parra batek suntsitua! Zer funts-gabekeria!

Ez da afal ondoko amets bat. Jaz Frantzian pasatu gauza da. Zer zaitzu, irakurlea?

XANTZUN USOZALEA

Duela hamabortz bat urte bazen Baionan hirizain ohi bat, Samson Berdeko, denek Xantxun erraiten ziotena. Gizon bat pasta onekoa, nehor gutiri penarik egin zukeen eta erretreta harturik Burnau Karrikan bizi zen. Etxe-usoen ganako ekarri bat bazaukan eta hiru uso etxekotu eta olatu ere zituen. Sukalderat heldu zitzaizkon, sorbaldan hupatzen, ahurrean pausatzen, eta itzuli baten egiterat bazoatzin hirian gandi,

bertze usoek bezala bazterrat zikintzen zituztela... Horrengatik hain xuxen jauki zuten auzitegirat.

Enperkadoreak garrazki erasiatu zuen: "Hirizain ohi batek jakin behar luke 1965-eko apirilaren hamarrean lege batek debekatzen duela alimale poxelu egile edo zikintsuen haztea edo altxatzea. Baiona ttipiko jendea ase da zure usoez eta pleini da.

Bainan, jauna, nola nahi duzu usoek jakin dezaten lege horren berri!

Hala da, dio presidentak, bainan ohart zaite zu zirela akusatua eta ez usoak.

Zertako ni? Eta ez de Gaulle?

Arrallerian ari zira? Ihardokitzen du idorki jujeak.

Ez den gutienik, jaun Presidenta.

Xantxunek sakelatik ateratzen du kazeta bat: hartan kondatua da de Gaullek Venezialat egin duen itzulia. Foto batek erakusten du Frantziako lehen buruzagia San Marko plazan uso bati jaterat emaiten ari...

Orduan, oihu egiten du Xantxunek, bi uso mota badira munduan, batto nor nahik haz dezakena; bertzea goseak hiltzera kondenatua?

Delmas abokatak emaiten du bere hitza:

"Jaun Presidenta, barka, otoi, gizon hunen bihotz jauzaldia eta ez uste izan politikan sartu gogo dudala. Bainan hau bezalako gizon pres-tu eta xehea nola gaztiga laiteke, Errepublikako Presidentak, hatzerri batean harek bezala egin duenean? Etsenplua goratik heldu da.

"Bertzalde, hain aise dea hunen hutsaren frogatzea?

Hiru uso hazten ditugula! Hiru Baionako zeruan ehunka badirelarik. Hiru hoik ezagut zinezazkeia? Nola jakin zuzen egin duketen kaltea? Ez ahal gaituzu bortxatuko iker-aldi baten galdatzerat? Denborarik galdu gabe, berehala larga gaitzazu."

Jujeak irriño bat egin du. Auzia irabazia da. Xantxun libratua da. Baionako usoen fagoretan.

JAKES PINTERO BOZ-EMAILE

Nork ez zuen ezagutzen Jakes Pintero? Sudurra gorri eta xorrotx, galtzak oro pedaxu, eskalapoin zikin arrailatu batzu herrestan, maiz iragaiten zitzaikun herrian gaindi, baso bat arnoaren eske, ogi-puska baten galdez ahalaz jaki zarbaitekin. Lanik kasik batere gabe, harat-hunat ibilki bizi zen.

—Giza-gaizoa! zioten urrikari zutenek.

—Trixtea! zioten mesprexatzalek.

—Adiskidea! zioten aldiz deputatu-gaiek bozketa zabiltzalarik. Eta orduan, beharrezko norbait sendituz bere burua, xut-xuta emaiten zen, orori beha, sudurra distirant.

Egia erran, denbora hetan bozak ez ziren radioaz ez telebixtaz preparamaten, bainan maizegi ostatuen bidez. Boz-untziek ez zuten boz-paper bakar bat itzuliko, pinta bat arnotan freskatu gabekorik. Eta arno bazela! Gorritik, xuritik, bien artekotik! Hots, alderdi bezanbat arno kolore!

Beraz, behin gisa hortan jaundurik, gure Pinterok bozak aintzineko aste guzia ostatuetan iragan zuen, husten zuen baso arno bakoitzean bere boza hitz emanez edaterat eskaintzaleari. Barrandutzen zutenen arabera, bazituen husturik ehun eta berrogoi bat baso. Hoinbertze edan ondoan, ezin orroit, nor izan zen xarmantenik eta emailenik eta beraz boza merexi zuenik? Zinez, gure mozkorrak burua hutsa zuen, sakelak boz-paperez beteak bezenbat.

Igande goizean sartu zen bozetako kofesategian, jaun merak eman zion enveloparekin. Bainan adixkidek sakelaratu hoinbertze paperetan zoin hauta?

—Bo! arnoentzat bezala egin dezagun! Arno guziak ez ote ditut sabel bererat igorri? Are! bota jaun horiek oro envelopea berean!

Eta paper lodixko batekin eman zuen boza, Bulegoko jauneri erraiten ziotelarik:

—Hau bederatzit ilabeteko ernaria da. Estona nindaiteke haatik deputatu sabeltara batez erdi baledi!

Horra nola Jakes Pinterok trufatzen zituen arnoz gangailerraino ase zuten deputatu-gaiak.

Egungo egunean ez ahal da holako deputatu-gairik! Ez eta boz-mailerik!

JAKIN DUKA BERRIA?

Egun kondatuko dautzuetan gertakaria ez dut osoki pentsatua. Hanbat gaixto ez baduzue sinetsi nahi. Aurten gertatu zait, apirilaren hiruan, Pompidou hil zen biharamunean. Berria orduantxe ikasia nuen eta etxetik partitu nintzen kafe xortarik iretsi ahal izan gabe. Haatik bide nabar gelditu nintzen ostatuxka baten aintzinean ahoa buzti beharez...

—Errak, eiherazaina, oihu egin zautan boz ezagutu batek, jakin duka berria?

Pelloeneko Agostin zen, xerri-martxant ohia eta aspaldiko adixkidea.

—Berria dakidanez? Buru-keinu batez baietz adi-arazi nion.

Eta gizona ene mahainerat jin zen eta ene ondoan jarri, begitarte xifritu batekin.

Hasi zitzaitan:

—Pentsa zer galtzea dugun! Hain intelijenta zen! Ez nian sekulan us-teko halako pena ukanen nuela! Eta zer hutsa ez dik uzten! Laneko ez zian parerik. Ordainik nun nork kausi?

Beharriak xerrent beha nindagokion harritua, eta ene baitan pentsatzen ari nintzen:

—Zer duk mirakulu hau? gizon horrek ez zian Pompidou ikusten ahal begiko zikina bainoago. Nola debru konbertitu ahal da bet-betan?

Jakin nahi nuen kanbiamendu horren arrazoina eta azkenean erran nion:

—Ea, Agostin, azken denbora hautan ez huena erraiten ase hintzela haren pereku eta pata-ukaldiez? Beti ari hintzen ordu zela joan zadin eskola-aldi on batekin eta ordain baten hartzea aipatzen huen. Orai nigar egitera prest haizela iduri duk!

—Zer nahuk? Hala duk bizia! Maiz, bizirik poxolu ginuena hil-eta eskas diagu! Etxen nehork ez ginian maite. Egun oroz emaztea eta haurrak ari zaizkitaian: “ez dugu gehiago ez entzun ez ikusi nahi!” Bainan orai denak nigarrez ari dituk, gure aita xaharra bera oroz lehenik: alta larrua egina dik. Barda ikusi bahu, bidean lehertua atxeman duelarik!

—Bidean lehertua? Bainan nortaz mintzo haiz?

—Ederrez alabainan! Badakik Tolosan primatua izan zen zakurra, hura daukuk lehertu barda aratsean Amoztoiko traturrak.

—Ah! Bon! Uste bainuen Pompidou Presidentaz ari hintzela! Bainan badakika berria? Hil duk... hura ere.

—Bardaz geroztik bazakiat. Eder eta bigak hats beraz bezala hil dituk... Oraino ene zakurra eskapatu balitz! Pompidou joan dela, eta gero? Ez izan beldurrik, aise ordainduko die. Aldiz ene zakurra...

Galde egin diot orduan:

—Uste duka Frantzia guzia hire zakurra gatik nigarrez ariko dela eta erosiko dauzkiola kate-azauak orgataraka?

TELEBIXTARI SO

Tarbe ondoan, Benac deitu herrixkan banuen gerlako lagun bat biziki gixakoa. Gudu lanjerretan adixkidetu ginen. Geroztik noiz behinka elgar gomitatzen ginuen zoinek bere etxerat. Haren izena: Paul Vannier.

Halako batez, uste dut hango eliza-besten karietarat joan nintzaion. Vannier senar-emaztek errezebitu ninduten ongi baino hobeki.

Berek ez zuten oraino telebixtarik. Bainan heien lehen auzoak bazuen eta fierxko zen bere tresna argitzaileaz: ene adixkideak gogotik gomitatzen zituen so egiterat, zerbait emankizun ohargarri agertzera zoalarik.

Hain xuxen programak igande aratsalde hartako ekartzen zuen rugby partida bat: Baiona Tarben kontra.

Auzoak deitu gintuen eta aski goiz joan gintzaizkon.

Jateko salan sar-arazten gaitu; tele-leihoxkaren aintzinean jartzen gira. Horra posta martxan. Kirola zenbait miresten ditugu: bazket, polo eta bertze. Bet-betan zaldi-laster batzu hastera doatzi. Gu kontent: zaldi ederrak dira, famatuak. Pario zer nahi. Ez gira enoatuko...

Jes! Zer da hau? Deus erran gabe, horra non auzoak krik! posta hiltzen daukun...

Nor harritu, gu harritu... Ausartatzen gira etxeko nausiarri galde egiterat zer pasatzen den.

—Barkatu, adixkideak! Bainan zaldi-lasterrak hor agertu diren bi aldietan posta makurtu zait. Ez nuke deusetan nahi hirugarren aldi batez gauza bera gerta dakidan.

Egon ginen rugbyko orenaren beha errespetatuz gizon horren esperientzia!

IV. SENAR EMATEAK

JOANESIN ASERAKAZA

Uda gau eder batez Petrikoen berrak...
Borda horrek maldarzen zimen hain hain...

Uz ez zen malar handia jehazten...
zen kompartua askatu zen eta zuzen...

Beckharen caperak ez ziren...
dak, zalar okitua, banez eta lehertzen...

—Hogoi-le-hamar mila, ontsa pagatuz...
dun darguz hain on-hartzen, aldi...

Joanes haurre gortan zaban...
libretan, Amoziduz ez hain...

Borda hater utzatu zakoren...
hain, etse berrak bezala begilarte...
zuen jehostelna. Hukere Joanes ez zen...

—Borda xitarak ez bazituen hogoi-le-hamar...
rako, behar zuten lehen-ikharik...
tas pagatuz gabe! Jendé xehoren...

IV. SENAR-EMAZTEAK.

JOANESEN ASURANTZA

Uda gau eder batez Petrikoren borda erre zen. Etxe zahar bat zen. Borda horrek maldatzen zituen hala-hala zonbait kintal belar eta soro.

O ez zen malur handia jabearentzat! Aseguratu zuen, eta hautatu zuen konpainia azkarra zen eta xuxen pagatzalearen famakoa.

Bizkitartean espertak ez ziren Joanesekin adox. Bazaukaten bordak, xahar okitua, izanez eta lehertzeko heinean, ez zuela balio berrogoi-ta-hamar mila liberakoa.

—Hogoi-ta-hamar mila, ontsa pagatua da, zioten jaun horiek. Ez baduzu dirutze hori on-hartzen, altxatuko dautzugu prezio hortako bereko borda bat.

Joanes hasarre gorrian eman zen, dena sakre eta arnegu. Bainan alferretan. Amodioz ez bazen bortxaz, amor eman zuen.

Borda laster altxatu zakoten: murru xuri, tailatu gorri, leiho- atea ferde, etxe berriak bazuela begitarte mendixka gain hartan: auzoek bazuten jelostekoa. Halere Joanes ez zen kontent. Ba, segur, borda berriak zaharrak baino balio gehiago zuen; bainan polizan hitzeman berrogoi-ta-hamar paper urdinak ez ziten eskuratu. Hogoi mila ebatsi zazkotela ez zuen dudatzen. Oihuka ari zen:

—Borda zaharrak ez bazituen hogoi-ta-hamar mila baizik balio, karako! behar zuten lehen-lehenik erran, primak berrogoi-ta-hamarren-tzat pagarazi gabe! Jende xehearen enganatzaile, pobren urkatzale, ohoin huts, horra zer diren asurantzetako jaunskila horiek! Denak kaio-lan sartu behar litazke!

Zin egin zuen bere baitan, konpainiako gizona zen Larrapide jauna ikusiko zuelarik, kantatuko zazkola bereak eta asto beltzarenak.

Malezia eztitu baino lehen ukan zuen haren ikusteko parada. Larrapide jauna bera jin zitzakon Joanesi bisitaz.

—Ea, zertan zira? hasi zitzakon gizona, Joanesi ahoaren idekitzeko eperik utzi gabe ere. Ah! erran dezakegu konpainia ederki zakuan sartu duzula, polizako berrogoita-hamar mila liberen orde, etxe bat altzarazi baitakozu, hirur-hogoi eta bortz mila gusta zaiona! Jakizu izan dela arrabots Parisen: espertak erasiatu eta errautsi dituzte, ez zirela xakurrerentzat ere on! Ah! zonbaitek erraiten baitute “ibiltzen erakutsi zautzunak bazakiela lasterka” ez dute segurki gezurra!

Joanesek ez zakien zer erran! Larrapide horrek bere lausengu horiekin harrotzen zakon bihotza: konpainia zakuan sartua, espertak burutik behera laidostatuak, eta, orenen buru, borda pollita, bazen harrotzekoa.

Ikusirik erdiz-erdi kausitu zuela, Larrapide jaunak ez zuen denbora galdu:

—Adixkidea, behar duzu asurantzako xifrea kanbiatu. Beha! Erran dugun bezala etxeak balio ditu hirur-hogoi eta bortz mila: bordan diren tresna, bazka eta gainerateko gauzattoek ba ahal dute egiten hogoi-ta hamabortz bat mila? Dena asuratu behar da ehun milentzat.

Joanes oraino ere zentzordatua zen eta baietz erran zuen:

—Joanes, behar zinueke bizi az seguratu. urtean hiru ehun libera emanek, zure andreak dirutze pollita eskura lezake, zu bertze mundurat joaitan.

—Guti hortarik, ihardetsi zuen Joanesek, ez dut sosik hortako. Ene ondokoek nik bezala egin bezate: nork berea irabaz.

Ikusiz Joanesen burukeria, Larrapide jaunak pentsatu zuen bertze alderdi baterat jo behar zuela:

—Eta... zertako ez zinezake zure andrea aseguara? Zu baino lehen hil baladi, zuk eskura zinezake.

Joanes ixtaño bat gogoeta egonik, ihardetsi zuen deplauki:

—Ja! Ja! Holakorik ez! Bordarentzat egin duena, konpainia aiher liteke bertze emazte baten eni emaiteko!

EGIA

Egia, diotenaz ez da beti erraitekoa, baina ez da ere maiz entzulearentzat atsegingarri. Marigazte zenaren istorioa hor dugu berme.

Marigazte neskatoko bat zen handia, beltzarana, ile kuxkulatua, erna eta bil-errea. Bere begi balus eta ezpain irrirtsuekin biziki eder emaiten zuen: bazterretako mutiko guziak ondotik bazoazkion, ez baitzitzaien batere itsusi. Ez zitzaieten hastio ez eta hek ere berari. Funtserat-eta mutikokari ausart bat bilakatu zen.

Azkenean haatik, hogoi-ta bortz urtetan Tomasekin ezkondu zen. Tomas etxe aberats bateko premua zen: hogoi-ta-amar urte zituen: ez zen ez handi ez ttipi, ez eder ez itsusi, baina langilea zen, osasun onekoa eta fiersko zen emazte eder baten jabe izaiteaz: gastatzen zuen, ez zuen uzten deusetaz behartzerat. Etxetik ateratzen zelarik Marigazte printzesa baten pare jauntzia bazabilan eta herriko gizonak hura ikustean poxi bat jeloskortzen ziren eta begi bazterrean irriño bat eskapatzen zitzaien.

Hots, Tomas eta Marigazte dohatsu bizi ziren. Marigaztek sei seme ukan zituen: heietarik bortz arras pollitak ziren, handi, beltzaran, kuxkulatuak ba eta buru onekoak. Baina mutiko karan horien artean azken sortua arras desberdina zen: ttipi, mehar, zurpail, bilo xut, behaiko beteritsa, larru latz.

Hari so zagolarik, Tomas gogoetatua zen eta bere baitan erraiten zuen: “Enea ote da? Marigazte bertze norbaitekin ibili zaita? Baina norekin? Haurrak noren eite du? Herriko nehorenik ez! eiherezainarenik, ez harotzarenik, ez faturarenik!”

Ez zezaken ideia hori burutik haiza, baina nola atxeman emazteari berari argi zerbaiten galdatzeko parada?

Hogoi-ta-hemezortzi urtetan Marigazte eritu zen min biziarekin. Astatetik atera mehatuz eta ahulduz zoan eta erraiten zuen: “Laster hilen naiz!”

Tomas ez zen ausartzen bere kezka emazteari salatzeraz, gaixoa akaba beldurrez.

Arats batez, afal-eta, Marigaztek erraiten dio senarrari: “Tomas abantxu naiz: zoazi apezketa.”

—Konfesatu nahi duzunaz geroz, erranen dautazu egia. Ez nazaitzu

aihertuko. Urus izana naiz zurekin. Orduan maitea, azken haurra enea dea?

Eta ahapetik, bere begi pollitak piztuz, Marigaztek ihardetsi zion:
—Bai, azken hori bai, zurea duzu, ez haatik bertzeak!

HOGOI-TA-HAMAR TIROAK

Bidaurreko Mikolas gizon mehakka bat zen, dena zain indar eta osagarri gutikoa. Dakizuen bezala, osagarri eskasak maiz minkortzen duela jendea. Gure Mikolas hortaratua zen: aise kexatzen, aise jauzten. Matilda, haren emaztea, aldiz etxeko andere puxanta zen, azkarra, gizona, moko fierra, manatzailea.

Bi-biak bizi ziren Bidaurrean, bainan ez beti bake osoan. Matilda zintzurrez nausitzen zitzaion senarrari oihuka. Mikolasek ez zakien nola ihardok. Gogotik emanen ziozkan bi paso, aski nardatua zelarik: bainan beldurtzeko zen, Matildak ordainduko ziozkala bertze hainbertze, eta menturaz finkiagoak. Halako batez giza-gaizoari jin zitzaion gogorat harmaren hartzea, bi kartuxaz kargatzea, tiro bat leihotik airean igortzea, bigarren kartuxa kanoian erresalbu bezala atxikiz. Emaztea ttattit egon zen, kasik mututua.

Mikolas kontent zen asmatu zuen jokoaz, eta emazteak larderiatu nahi zuelarik, berehala harmaz jabetzen zen, eta, pan! komedia berari lotzen.

Hain usu gertatzen zitzaion nun herritarrek Pan-pan eman baitzioten izengoitia.

Matilda ixiltzen zela, ezin uka: bainan hoberenak golkoan, erran badezaket. Ezen ez zitzaizkon batere gustukoak harmarekilako jestu horiek. Bihotzean sortu arrangura herra ikaragarri bilakatzen ari zitzaion: oh! ez zuen, ez, berak senarra hilen; ja! Gizona bera hil baliatzaio haatik, nigar gutirekin pasatuko zuen dolua.

Hain xuxen, afal ondo batez, Mikolas behi bat erditzen lagundurik, biziki nekatu baitzen, gauerdi irian, ganbaralat igan-eta, ohe-aintzinean parratapan erori zen, alditxartua.

Matilda jeiki zen eta altxatu zuen oherat.

Giza-gaizoa, hor zagon mogitu gabe, osoki desgisatua.

Ustez-eta hila zen emazteak azken agur gisa erran zion: “Merexi! Merexi! Aski sofritu diat hirekin. Ordu zuian joan hindakin bertze mundurat. Bederen fini izanen dituk hire tiroak. Banioak hire beztitzeko pusken apailatzerat!”

Matilda jautsi zen sukalderat xoria bezain alegera: sua pizturik, ura eman zuen berotzen, hilari-azken arten segurtatzeko.

Bainan Mikolas oraino bizi zen. Ohearen goxoak lagundurik bere baitaratu zen, aski goiz segurik bere esposaren hitz hunkigarrien entzuteko.

Lehiakara jaiki zen, bere harma kartuxa-zintarekin hartu zuen, eta sukaldeko aterat agertu zen, begitartea zorrotz.

Matildaren harritzea! Hilmihisea bezain zuri egin zen...

—Zer erran dun, miserablea? Zer erran dun? Merexi nuela nik hiltzea? Eta fini zirela tiroak? Berehala ikusiko...

Leihoak zabaldurik, gizonak alde guzietarat, harma karga ta-hamar tiro, ihizi-zintako kartuxa guziak erretzen zituela.

Bazterrat iratzarri zituen eta izitu. Auzoek pentsatu zuten: “Aldi huntan Matildarenak egina dik, ez bagoazkio salbatzerat!”

Bidaurrerat jin ziren saldoka hats-hanturik:

—Zer ari haiz, Mikolas? Baduka burutik?

Ihardetsi zioten:

—Ez zaitezuela hola asalda. Esplikatuko dutzuet gure kasua. Angleterrako erreginak haurra ukan zuelarik, orroit zirezte ehun kanoi-ukaldi tiratu zituztela haren ohoretan. Oixtion gure behi gazteak umea egin baitu, ehun kartuxa ez izanez, ene ihizizintako hogoi-tahamarrak tiratu ditut. Orai nahi baduzue ttotta bana edan aratxearen osagarritako, sar zaitezte. Matildak zerbitzatuko zaituzte bere usaiaiko grazia onarekin.

Orok egin zuten irri, bainan goizeko oren et'erditan nehor ez zen egarri, salbu naski Matilda bera, ixtant txar bat pasatu zuena.

Hunek konprenitu zuen Mikolas ez zela uste izan zuen gizon gaixtoa, arrabots puska bat gora-behera.

ZER XEKATZEN DUZU?

Perkain pilotari famatuaz entzun dut lehenago asko ixtorio, ez bakarrik irabazten zituen partida ederrez, bainan bere emazte mokorrarekin gertatzen zaizkion kalapitez.

Aitortu behar da Perkain ez zela beti plazan bezain seriosa.

Nunbait diru zerbait irabazten zuenean, berdin egun pare bat egonen zen pesta egiten, eta etxen noizbait sartuko.

Alabainan emaztea xifritzen zitzaion, ba eta askotan muttur jarzen, manera triste horiek ezin sofrizuz.

Halako batez Donapaleutik pilota-partida baten biharamunagoan itzuli baitzen etxerat gure Perkain, arras murrukutunean kausitu zuen etxeko anderea. Bai, osoki mututua.

Gizona ere ixilik dago:

—Ha! Ha! dio bere baitan, samur haiz! Ikusiko dinagu ea aintzina egonen hizanez fitsik erran gabe!

Eta berehala ganbarako armariorat doa, mihise-pila bat hartzen du, eta hop! lurrerat botatzen. Gero oihal-pila bat aurdikitzen du, eta berriz mokanes-pila bat...

Armario guzia hustuko ote du, hasi duen hatsean?

Etxeko anderea hurbiltzen da eta gahullamendu hortaz artegaturik galde egiten dio:

—Bena, azkenean, zer xekutzen duzu?

—Zure mihia! zion ihardetsi Perkainek!

IXTORIO ANGLESA

Bai, anglesa da kondatzera noan gertakaria. Alde batetik aipatuko ditudan bi senar-emazteak anglesak ziren, eta Angleterran pasatu zen adituko duzuen pasakizuna.

Uda zen, erretzeko beroa ari zen. Hain luzaz ibili ziren oinez bazterrez-bazter bi jaun-andere xaharrak, non gaixo andereak nahiko baitzuen pausatu:

—John, manatzen dio senarrari, geldi gaiten ixtan bat itzalean.

Johnek ez du batere akidurarik senditzen: gogotik pasea laiteke aintzina; bainan baditu berrogoi urte ezkondua dela, erran nahi baita aspaldiskoan “hezia” dela. Berehala on-hartzen du bere esposa xaharraren abisua. Galdatzen du:

—Nun gelditzen gira? Hango haitzaren azpian?

—Urrunegi da. Orizu, jar gaiten hesi lodi eta gora hunen itzalean: biziki ontsa izanen gira.

Bainan jarri orduko, horra nun hesi lodiaren gibeletik mintzo batzu heldu zaizten: bi eskongai ari dira elgarri mila agintza goxo egiten.

Andere angles xaharrak, ongi ikasia izanez, ez ditu segetu horiek ikasi nahi. Ahapeka erraiten dio senarrari:

“Nahi gabetarik tokatzen ez gaituzten solas batzuez jabetzen ari gira...”

John ez da axolatua. Ez du deus ere ihardesten.

Hostoilaren bertze aldean hitz ederrak ez dira atertzen. Neskatxa-boz batek dio:

—Uros izanen zira enekin, Bob gaixoa: zin egiten dautzut, zuretzat izanen naiz emazte bat beti ezti maitagarri bat, mana- errexa, artatsua, eginbidetsua...

Eta mutiko batek arrapostu:

—Oh! Darling! Bazinaki zoin uros naizen! Zorionean igeri nabila! Hiru egunen buruan bat eginen dugu eta zurekin izanen naiz, zure ondoan bizi guzikotz. Pentsa, Darling, ene bizia, ene bizi guzia...

Nahiz bere senarra ikusten duen lur eta zur egoki, andere xaharrak errepikatzen dio:

—John! ez gaitzke hemen egon gisa huntan. Ahalgegarri da gure manera: egizu zerbait: mintza, kanta, ar zaite eztulka, oihuka; hots; Jainkoaz, nolazpeit adi-araz zozute ez direla bakarrik!

Eta mutikoa aintzina ari hesi gibeletik:

—Bizi guzia zure lagun, o Darling, zer zoriona, zer betiereko doha-tsutasun osoa...

Andere xaharra nehun ez dagoke:

—John, erraiten du berriz ere, gizon gaztea aditu duzu mintzatzen, bazterretik nehiork entzuten ez balu bazala. Manatzen dautzut, abisa zazu!

Bainan John-ek burua trankilki higitzen du eskuin-ezker:

—Ez, du ihardesten emeki, ni, duela berrogoi urte, haren adina nuelarik... nehork ez ninduen abisatu!

GASNA

Behin parropiant bat apeztegirat joan zen present batekin. Gelariak errezebitu zuen eta jar-arazi. Gizonak mahainean pausatu zuen bere emaitza eta gelariak erran zion:

—Orizu, orai lauetako egiteko ordua baita, atxemanen dautzut gasna puxka bat: preseski biziki ona badugu.

Alabainan jaun erretorak aski artamendatu zion, norbait heldu bazen present batekin, zerbait eskain zezon.

Beraz gure emaztekoa joan zen gasnaren bila eta mahainean pausatu zuen ogia eta ganibetarekin. Botoila ere eta baso bat ekarri zituen, trago batek jana pusa zezan.

Gizonak begi gose batekin behatu zion gasnari eta puska bat pikatu zuen. Jan zuen arraposki ixtorio kondatuz.

—Ba, ala fe, biziki on da gasna hau, poxi bat gehiago hartzen dut...

—Bai, segurki, dio gelariak, hortako da, har-azu, har!

Jan eta mintza, gizona bertze puxka baten pikatzera zoan. Ba eta gelaria kezkatzen hasia zen, pentsatzen zuelarik:

—Hola segituz, gizon horrek ez dau limarrik utziko! Zer egin behar dut?... Funtsean jaun erretora elizan baita, banoako kontseilu galdatze-ra!

Hala egin zuen: ixilka jalgi-ta elizaratu zen, eta erran zion:

Halakoa etxen dugu: present bat ekarri du, eta erran dautazun bezala lauetakoa eman diot; hain maite duzun gasna hortarik eskaini diot; alaintsot, lehen aldian ausarki zerbitzatu da eta biziki ona kausiturik, bigarren puska bati lotu zaio, eta ori hirugarrenaz jabeturik utzi dut: hasian hasi badut beldurra ondarra janen daukula. Zer egin behar nuke geldi dadin?

Bi gogoeta eginik apezak erran zuen:

—Uste dut aurkitu dudala: errozu gasna hortarik sobera jalea mutu bilakatzen dela. Ikusiko duzu, berehala utziko duela.

—Bon! Bai, erran bezala... Banoa lasterka, beldurrez-eta berantegi hel!" Gelaria etxeratzean, gizona bere laugarren puska ari zuen pika-tzen. Pentsa emaztekoa kexu zenetz! Erran zion:

Gizon gaixoa; badakizu ez nizela doluz artzen, jakin behar duzu ordean gasna hortarik sobera jaten duena mutu bilakatzen dela.

Gure gizonak pausatu zituen bere ogia eta bere gasna.

Gelariak pentsatu zuen:

—Engoitik salbu gira!

Bainan urrun zabilan. Huna gizonaren ateraldia:

—Etxen emaztea goizetik arrats ari zait kalakan, ezin atertzuz, burua hausten dautala; uste baduzu mututuko duela gasna hunek, dena har-tzen dut eta jan-araziko diot. Esker mila!

V. ERLISIONE TA APEZ

TEILATU GAINEKO KOFESIOA

Uhartean bizi ziren bi senar-emazte xahar, Paulino eta Paulina. Etxe hori bi ibaien juntako lur-mihi batean eraikia zen. Udan atsegin zen egoitza hortan bizitzea, freskura ez baitzen ur-hegiari esker epel-zen ere.

Neguan hargatik etxea ez zen hain gustagarria: paretak, zola bezala, beti izerditan ziren, hezea zariotela: marranta, kostuma eta eztul gaxtoenen biltzeko leku hauta.

Eta ez ditut oraino aipatu, ibaiak hantzearekin gertatzen ziren uholdeen ondorioak. Orduan etxe-behere guzia behar zuten hustu eta lehen estaian bizi, urak gora zireno.

Bainan otsail egun batez, mendiko elurak urtzearekin, latsak atera ziren. Uhartea laster setiatu zuten ur basek. Hori ez askiz bezala, euria eman zen zurrupitan jausten: inguruetako lur guziak urez estaliak ziren eta bi xaharren etxeko lehen estaia ere zenbait orenen buruan putzu bilakatua.

Handik ezin ihes egin, auzo hurbilik ez laguntza zerbaiten galdatzeko. Paulino eta Paulina igan ziren teilaturat eta han ixtaklok jarri hegatz-bizkarrean.

Ba eta urak beti goiti ari... Paulinak so egiten zuen alde guzietarat, ea norbait agertuko zitzaien, almadiaz edo barkuz salbatzerat...

Nehun nehor ez...

Eta erran zion senarrari: "Gaixo Paulino, ez duk probetxurik. Hemen hil behar diagu eta Jainkoaren aintzinerat joan gabe gure bekatue-

tarik garbitu. Apezik ez baita, elgar kofesa dezagun, heriotze on bat egiteko gisan. Has hadi, entzuten hut”.

Paulino zeinatu zen, eta bere konzientzia hustu zuen, baizik-eta mezak huts egin zituela, gezur parrasta bat erran, neska batzuekin ibili, ohointzan zenbait aldiz ari izan, mozkortu, hasarratu, eta nik dakita...

—Orai hire aldia dun, Paulina!

—Ez dik balio, Paulino... Urak beheiti ari dituk...

KITTO!

Tipuldeiko Ttote izan zen kofesetzen urtats bezperan, behar zituela konduak egin Jainko maitearekin, bururatuxea zen urteari buruz.

Elizarat-eta, kontzientzia etsaminatu zuen bere ustez ezinagoko artarekin; eta, itxuraz segurik, ez zen batere samur ateratu konduez: eskuak elgarri torra eta torra ari zen, begiak dirdir, irri goxo bat ezpainetan.

Kofesategian sartzeko aldia jin zitzaionlarik, hein bat debotki belaunikatu zen apezaren oinetan, zeinatu, eta manamenduz- manamendu eman zen bere zakuaren husten:

“Aita, uste dut urtea ez dudala hain gaizki pasatu.

Lehenbiziko manamenduan, otoitzak egin ditut, bigarrean ez dut beti Jainkoaren izena ongi erabili: batean **bai**, bertzean **ez**, kitto!

Hirugarrean, mezarik ez huts-egin; laugarrean aitari kaka zaharra erran; batean **ez**, bertzean **bai**, kitto!

Bortzgarrean, malezia atxiki auzoen kontra; seigarrean, ez dut erraitekorik: batean **bai**, bertzean **ez**, kitto!

Zazpigarrean, deusik ez ebatsi, zortzigarren hortan gezur pilista bat; batean **ez**, bertzean **bai**, kitto!

Bederatzigarrean, lohikeriazko gogorik ez, hamargarrean, bertzenetik hartzeko gogoia bai; batean **ez**, bertzean **bai**, kitto!

Horra, ene kondu garbia! Orai zuk ikus, aita, emanen dautazunez penitentziarik eta absoluzionerik!”

Apezak ihardetsi zion: “Ondar aldian ukan zinituena?”

Ttottek baietz, eta kofesorrak orduan: “Ondar aldian **bai**; aldi hontan **ez**, kitto!”

Ez dakigu Tipuldeiek zer pentsatu zuen!

JAUNAREN ARNOA

Lukuzeko ixtorio xaharra dut egungoa. Lukuzek orduan arno-toki fama handia zuen; eta “vin de luxe” erraitean, askok gogoan ez zuten herri hortako arnoa baizik!

Parropiako erretora gizon xarmanta zen, jendeari atxikia eta ordainez orok estimatua. Bainan azaro haste hartan gaizo apezza griñatua zagon: mezako arnoa finitzerat zoakiola.

Maiana gelaria ohartu zen haren tristeziak eta askaria zerbitzatzean erran zion:

—Jaun erretora, mezako arno barrikota abantxu da, ez zaizko gelditzen bortz-pa-sei basotara baino gehiago. Konprenitzen dut zure pena. Haatik ez duzu etsitu behar. Amets bat egin dut barda, mixteriozkoa: zure barrikota ikusi dut bera arno xuriz betetzen!

—Ba, hori mirakulua litake, eta gu bekatoros tristeak girenak, nola asma Jainko maiteak hola gastatuko gaituela?

—Jaun erretora, ez nuzu finitzerat utzi. Ametsak Lukuztarrak erakutsi dauzkit bederazka heldu zure barrikotean arno xuri ixurtzerat!

—Ah! hori bertzerik da, eta amets hortan bada enetzat erakaspén bat baliosa.

Ondoko igandean Jaun erretorak predikua mezako arnoaz egin zuen:

—Haurride maiteak, mezako arnoa eskastuko zaiku, eta hain xuxen, eskastuko, noiz-eta ere zuen mahasti ederrek sekulan baino arno xuri gehiago eman baitautzute. Jainko maiteak igorri dautzue mahatsaren ontarazteko iguzkia. Zuzen da harek ere zuen errekoltan parte ukan dezan. Ez dut nahi familia baten edo bien gain utzi mezako arnoaren fornitzea. Oro partzuer izaitea obra on hortan, izan ditakea deus ederragorik? Daigun igandean barrikota ezarriko dut eliza kalostra

pean, eta familiek askiko dute pinta bana arno xuri hartan ixurtzea. Oraitik esker mila Jainkoaren izenean.

Ondoko igandean, kalostrepean zen barrikota antonadar batez apailatua. Elizan sartzean, pinta bana ixurtzen zuten familia guzietako jaunek edo anderek.

Eguerdiko barrikota betea zen. Loriaturik jaun erretorak etxerat bildu zuen eskorgetan.

Jastatu ere nahi izan zuen zer gustu zukeen arno berriak, Jaunaren arno berriak...

—Jesus! Bainan dena ura duk!

Harritua zen apez gaizoa!

Lukuztarrek egin zuten gehienek arrazoinamendu bera:

“Bertzek arno hutsa emanen baitute, nik pinta bat ur emanik ere, ez da ezagun izanen!”

Maiana hasi zen oihuka:

—Urde zikinak ez bertzeak! Horra zer diren zure parropiantak!

—Xo! xo! Maiana! Beharbada mirakulu bat dugu hau, arnoa ur bilaturik, gormandizaz mezako arnoa jastatu dudalakotz.

JONDONI MARTIN-EK JELOSKERIA EZIN JASAN

Jondoni Martinez kondatzen da asko gauza: ixtorio batzu, egiak, hala nola bere mantoa bi zati egin zuela ezpata ukaldi batez gizon erdibiluzi bati zerbitzu egiteko; eta bertze ixtorio batzu, ongi afaldu ondoan pentsatuak.

Egun irakurtuko duzuen, zuhauek ikus zen motakoa den. Behin batez, bi gizonak laguntza handi bat egin baitzioten, nahi ukan zituen saristatu, ez erranez xoilxoila “Jainkoak ordain diezazuela” edo “Otoitz bat eginen dut zuentzat” -bainan polliki galde egin zioten: “Zer nahuzue eman diezazuedan? Hitz dautzuet ukanen duzuela!”

Azeri maltzurak baitziren bi gizonak, pentsatu zuten hobe zutela ihardestea, alegia umilki: “Iguzu nahuzuna!”

Eta jadanik batek eta bertzeak ere hauxe zuen gogoan:

“Ez ahal dio bati emanen bertzeari baino gutiago! Hala izaitekotz, ni izan nadiela gehiagoduna!”

Jondoni Martin-ek usnatu zituen haien sendimenduak eta ez zaizkon batere gustatu. Deliberatu zuen frogatuko zituela, berak ez zakielarik, gaizoak, zoin gaizki bururatuko zen froga hori!

—Adixkideak, hitz dautzuet galdatzen duenari galdatua emanen diotala, eta doblea galdatzen ez duenari.

Bi gizonen harritzea! Eta ez batek ez bertzeak deliberatu nahi lehen galdearen egiterat...

—Has hadi, hi, zion Batitak.

—Has hadi, hi, zion Josepek.

—Alo, Josepe... galda-zkik bortz ehun mila!

—To! zertako ez nik miliuna?

Eta hola abiatu zen hizkatzea... gero eman ziren zanpaka, eta, azkenean, azkarrago izanez, Josepek Batita lurrean zaukan itotzeko heinean tinkatzen zuela, oihuka erraiten ziolarik: “Galda-zak! galda-zak! galda-zak!”

Eta, leherturik, Batitak galde egin zuen. Irri gaixto batekin, behakoa xorrotx, boza erlats, iduri itotzen ari duten zakur batena, segur izaki-eta galtzale zela, bainan, debrua izanik ere bertzeak doblea galdatuko zuela, oihu hau egin zuen: “Otoi, berehala, Jondoni Martine, oker nezazu!”.

Hor berean begi bat galdu zitzaion eta Josepe itsu bilakatu zen, sakre izigarri bat botatuz.

Holakoak dira maizegi gizonak, bertzen zorigaitza nahiagoz, beren ona baino! Jeloskerien fruitu kiretsa!

APEZPIKUAREN BENEDIZIONEA

Euskal-herrian apez-ixtorio hainitz kondatzen da. Gehienetan apez trufatzeko, bainan gaixtakeria handirik gabe. Huna gure xantre zenak kondatzen zaukun bat. Ea irakurtzaleari gustatuko zaion!

Bazen herri hartan erretor bat xehea, kartsua eta jakintsun fama egiten ziotena. Herriko jende guziekin elhaire zen, izan ziten elizatiar ala ez.

Lekuko oihanzaina luzaz hiri horietan egonik fede gutirekin itzulia zen hunarat eta mezetan ez zuten biziki bakan baizik ikusten. Halere laket zuen jaun erretorarekin mintzatzea erlisioneaz kanpoko gauza askoz.

Hain xuxen berria hedatu zen jaun erretora Pariserat deitua izan zela Nuntzioaren ganat eta apezpiku izendatua zela.

Oihanzainaren beharrietarat jin zen berri handia. Jaun erretora buruz buru eginik basa-bide batean erien bisitatzera zoala, arrestatu zuen:

—Agur, jaun erretora! Egia da beraz erraiten dutena apezpiku izendatu zaituztela?

—Ba, hala duzu, adixkidea. Ez nindagon horren beha, eta gauzak ez nau alegeratzen. Arras ontsa nintzen hemen, eta karga pisua botatzen dautate bizkarrerat.

—Ez ahal zira halere pleinituko grado hori irabazirik! Seguraz ere orai sos gehiago hunkituko duzu parrochia huntako Inagilek baino?

—Adi-zazu, adixkidea, ez duzu deusik ezagutzen gure ofizioaz; ez dugu suiet hori aipatuko. Nahi nuke, jakin dezazun, irabazten dudan diru guzia eman nezakeela zure arimaren salbatzeko! Eta gizon gixakoa zirelaktz, uros nintake emaiten banautzu, partitu gabe, apezpiku berriaren lehen benedizionea. Ea, balunika zaite!

Oihanzaina, sesitua zen; bainan kenka hortan ez baitzion apez gai-zoari afrunturik egin nahi, sakre zenbait murmurikatuz eman zen baluniko, usaiarik ez izanez, ez baitzen batere gostura.

—Adixkidea, erran zion apezpikuak, zure buruaren gainean eskuak pausa ahal ditzadan zure benedikatzeko behar zinuke errespetuz buruhastu.

Apezen kontrako aiherkundeak erran-arazi zionez, ala fede luzaz

lokartu baten bet-betan iratzartzeak, dena den, gizonak mogitu gabe ihardetsi zion:

—Jainko maite bat balin-bada, ez duzu pentsatzen zure benedizio-neak ene boneta trebesatuko duela?

Ixil-ixila apezpiku berriak liturgiari lehen zarrasta egin zion atsegin egiteko bere parropiant bihurrienari.

FRAILEA ETA SAKREAK

Titulu batean bi hitz horien elgarri juntatzea, ez dea ditaken gauzarik itsusiena, aipatuko dugun frailea zelarik gizon saindu bat, eta sakreak munduko juramendu ikaragarrienak? Bizkitartean holako uztartze batez solastatuko nizaitzue. Irakurleak barka dezadala egungo auzartzia.

Frailea, kaputxin prestu bat, Jaikoaren gizona zen osoki; dena zentzu, emekiño bazabilan eta emekiño mintzatzen ohi zen. Sekulan ez oihurik, are gutiago sakrerik. Bat bakarra eskapatu balitzaio, mihi-puska bat iretsiko zuen. Bazterretik, itzainen ahotik “Ala Jinkoa” edo “debrua sar balakio” entzuteak berak lazten zuen eta aldi bakotx kurutzearen seinalea egiten zuen. Nork pentsatuko zuen fraile horrek noizbait laudatuko zituela ezin jasan zezazken sakreak?

Hori iragan zen bada itsas-untzi batean. Aita kaputxinak untzia hartu zuen anai-lego batekin, han nunbait Ameriketara Ebanjelioaren hedatzerat zoalarik. Batela ez zen hoberenetarik. Joare-mihia bezala inarrosiak ziren. Eta mariñelak? Bizardun batzu, beti oihuka ari, dena hitz arrunt eta sakre!

Egia erran, norbaitek frailea abisatu zuen, ziolarik: “Guziak jende onak dira. Sakrea derabilate hatsa hartzen duten bezala. Bainan etzazu kasu egin, Haatik tenpesta gaixto bat altxa baledi, eta orduan sakreak utzirik has balite elgarri musuka eta bata bertzeari barkamendu galdez, ai orduan egizu berehala kontrizionezko akta. Ez daite nehoarentzat salbatzerik...”

Ondoko egun batez, Atlantikaren erdi-erdian zirelarik, itsasoa sa-beleko min batek hartua izan zen. Nehun ez zagon. Haize erho batek uhainak buhaka hantzen zituen, etxea bezain gora igaiten zirelarik eta gero urratzen, leize barna batzu zilatuz. Gaixo untzia goiti beheiti ari

zen, intzaur-kuskua iduri jats alimale batek erkastatzen zukeena. So-
toan bi kaputxinak otoitzean ari ziren, mokanesa ezpainetan eskuz atxi-
kiz, itsas-jorik.

Aita kaputxinak bet-betan erraiten dio anai-legoari:

—Zoazi ikusterat zer ari diren mariñelak.

Anaia joan zen, bainan laster itzuli begitarte xurpaildu batekin:

—Bazinaki zer pasatzen den! Arras galduak gira. Gizonak sakreka
ari dira debruak bezala. Dudarik gabe gaztigatuak izanen gira!

—Diozu zer nahi juramentu dariotela?

—Bai, egundaino entzun ez ditudan afrusenetarik!

—Eskerrak Jainko maiteari! Salbu gira! erran zion aita kaputxinak,
besarkatzen zuelarik. Fraileak ez zakien zer pentsa bere lagunaren boz-
karioaz.

Eta horrela gertatu zen behin, sakre batzuen gatik Jainkoari eske-
rrak bihurtu izan baitzaizkion.

VI. IRRI TA KITTO!

XAPELAREN ERRESPETUA

Egungo egunean gazte gehienak eta hain gazte ez diren gizon batzu ere buru-has badabilta.

Lehen, kanpoan segurik, gizonek ekartzen ohi zuten zerbait buruko, xapela ez bazen boneta, nahiz bakotxak bazaukan haren plantatze-ko manera.

Aitoren semek gaitzuru bezalako zapel gora batzu karreatzen zituzten, miraila bezain legun eta distirantak.

Xapel hoieri erakusten zitzairen errespetu.

Xapelduna etxe batean sartu-ta, buru-hasten zen bezain sarri, norbaitek xapela hartzen zion norapait altxatzeko, kasu eginez erortzerat ez utz eta gero nehor ez zadin haren gainean jar. Kasik jabea bezanbat ohoratzen zuten.

Funtsean orroit naiz elizan segurik xapelak artetan xapelduna bera ordaintzen zuela. Baionako katedralean jaun batek (predikaria hobeki entzun nahiz edo nik dakita) jartzeko lekua segurtatu gogo zuelarik, aski zuen hautatu kadiran edo alkian bere xapelaren ezartzea toki-zain: nehorik ez zion plaza ebatsiko, xapela gizonaren ordaina izan balitz bezala.

Hiri hortako bereko ikastetxe batean bazuten “profesur” famatu bat meloin deitu zapel gain boropil batekin zabilana. Uste zuen hartarik heldu zitzaiola burutik behera larderia berezi bat.

Egun batez, auzapeza zortziak et'erditan mintzatu behar baitzuen, karkulatu zuen, eskola has tenoreko ez zela ikastetxerat itzulia izanen.

Zer egin? Goizik jin zen bere eskola-salarat eta bulegoaren gainean pausatu zuen bere xapela, hura ikusiz eskolierak sartu-ta haiduru egonen zitzaizkola. Eta joan zen trankilki auzapezaren ganat.

Bederatzieta eskola hastea. Mutikoak sartzen dira. Ez dute erakaslerik. Ixtant bat badaude irriz eta kalakan, bainan laster husten dituzte lekuak.

Bederatziak eta laurden. Horra erakaslea hats-hantua heldu. Hauxe da ixtoria! Eskolan nehor ez, mahainetan ez liburu, ez kaierik.

Bulegoan xapela tente.

Sinets nezazue, gaizo gizona arras afrontatua zela, arrunt esmalditua.

Biharamunean hauxe erran zeien mutikoeri:

—Atzo ikusi duzue ene meloina bulego hunen gainean, beraz bazinakiten ez nintzela urrun, eta halere ez zatzaizkidate haiduru egon. Puni izanen zarete. Bihar goizean atzoko letziona erreztatuko duzue."

—Behauk hortik, pentsatu zuten eskolierrek.

Biharamunean erakasleak ez zuen ikusi ikaslerik. Mahain ttipietan haatik haurren leketan herronkaturik bazen hogoi-ta-bortz xapel. Iduri zuen oihuka erraiten zutela:

"Egin zak hemen bagine bezala!"

Gizonak konprenitu zuen. Omorekoa zitakeen. Eta gerokorik gabe finitu omen zen ixtoria.

KONDU-EGILE BATEN HAUTATZEA

Baionan bazen bertzorduz **Au bon Samaritain** izeneko magasin handi bat. Haren jabe eta buru, Abner Mendez amarru gaitzeko soskaria.

Kondu-egile baten beharretan kausiturik, erreklama bat ager-arazi zuen eskualdeko kazetetan, eta hiru kondu-egile gai presentatu zitzaizkon.

Hiruei galde bera egin zeien:

—Zenbat dira biga eta biga?

Lehen biek duda-muda izpirik gabe “lau” ihardetsi zuten eta ez zituen on-hartu.

Hirugarrenak ukan zuen kargua.

“Lau” ihardesteko orde begiratuki xutitu xen atearen zerratzeke eta erridauen beheitzeko: gero, nausiaren bulegoaren gainetik makurtu zen, eta ahapeka galde egin zion:

—Zenbat nahi zinuke egin dezaten?

Mendez-ek pentsatu zukeen:

—Hau diat hau, behar dudan esku-makila!

MOZKORRAREN ZAPETA

Mundu huntan, nahiz ez naizen biziki kurritua, ikusi izan ditut mozkor mota hainitz. Badira trixte nigartiak; badira alegerak; badira bihotz eriak orori musuka ari; badira koleratsuak; badira ixilak; badira araboslariak.

Aipatzen noan Panpale zena azken hoietarik zen: gizon prestua, bainan zorta bat edan-eta gauzak birrinbili barranbala zerabiltzana: bo-toilak, basoak, kadirak dantzazten zituen, atea banbatzen, zakurrak ostikatzen...

Bi estaiako bigarrenean zuen ganbara Panpale gaizoak eta azpikoan Martzel ez zen gizon gaixtoa, Panpale ez zuen batere etsaia eta haren mozkor-aldiak barkatzen ziozkan. Erraiten ohi zuen: “Gizon batek horditzen duelarik bere burua, nork daki zer penak arnoan ito nahi dituen?”

Bainan Martzel-ek gauaz lo egin nahi zuen. Panpale, aratsean, ostatutik etortzean, sigi-saga esku-banda atxikiz eslakerak igan- eta, bere gelan sartzen zen eta buluzi gabe ohe-gainean taloa bezala etzaten. Gogo galdurik ixtan bat bazagon, ba lo, ez lo; eta estalien pean sartzerat zoalarik, zapetak banazka erauzten zituen eta besainka aurdikitzen partaren kontra, arrabots handi bat eginez.

Martzelek peko ganbaratik, azantz hori entzutearekin, kolpez atzartzen zen lotarik, gero lanak baitzituen ezin berriz loakhartuz...

Egun batez Martzel menturatu zen Panpaleri erraitera ahal bezain goxoki, zer gertatzen zitzaion. Panpalek ongi hartu zuen lagunaren erreportxua, eta hitz-eman engoitik bere zapetak pollikiño aterako zituela eta ohe ondoan arrabotsik gabe pausatuko.

Hitz-emaitea aise da, bainan hitz-emanaren ahanztea berdin errex.

Arats hartan berean Panpale, bere eguneko ziminoa bildurik sartu zen: ohean bere soinekoekin etzanik, ixtant bat egon zen usaian bezala, buluzi gabe. Azkenean zapeta bat erauzten du, eta bortizki igortzen ganberan trebes firurika, azantza ez ttipia eginez...

Orduan berean heldu zaio gogorat Martzeli egin agintza, eta bigarren zapeta pollikiño ilkitzen du eta ohe ondoan pausatzen arrabotsik gabe.

Biharamunean Martzek kausitzen du etxe-aintzinean:

—Adixkidea, aldi huntan aski lo egin dukezu?

—Ez, sekulan baino gutiago!

—Nola ba?

—Bertze zapeta noiz batako zinuen beha egona naiz ez dakit zenbat denbora!

MUSDE MARTINEN MENSKERIA BAT

Musde Martin gizon handi bat zen: biloa beltz, sudurra zorrotz eta kako, beti berdintsu bezi: trikota gorri eta beltz, galtzak urdin, zapetak hori eta zikin. Sudur gainean ixtaklok luneta pare bat zapetak bezain zikinak.

“Vila” batean bizi zen, oilotegia etxeari zatzikola.

Ofizioz beti aldakor: atzo buxer, egun segretario, bihar musikari, etzi hargin.

Kanboko kartier batean bizi baitzen, Kanboarrek bitzi batentzat zaukaten, bainan ez zuten batere hastio, haren menskeriek jendea jostatzen zutelakotz.

Zenbait aldiz haatik bere lehen auzoak Berterrextarrak guti edo aski enoatzen zituen bere enuxenkeriez.

Huna haren balentrietarik bat. Behin hiritik itzultzen zelarik, etxerat heltzean, begiak zeru-alde altxatu zituen eta Berterretxenekoa teila-tu-bizkarrean haize-orratz bat hauteman zuen, metalezko oilar bat. Mende erdi bat bazuen gain hortan landatua zela, bainan Musde Martin ez zitzaion ordu arte ohartu.

Eta bet-betan huna gogorat sortu zitzaion ustekeria:

“Berterretxek oilar hori hor ezarria du ene oiloen bere ontasunerat bil-arazteko, hetaz jabetzekotan”

Ez zezaken holakorik sofri. Aratsean arma eskuan jalgi zen etxetik, bainan ez zuen fitsik ikusten ilunbeen gatik; auzoaren leiho guziak zerratuak ziren. Musde Martin lanpa baten bila joan zen.

Itzuli-eta, ez zezaken esku batez lanpa atxik eta bertzeaz arma erabil.

Berterretxenekoa portailean letra-untzi bat baitzen, haren gainean pausatu zuen argia zeharka, haize-orratza ikusteko gisa eta bi tiroz metalezko oilarra erori zen lurrerat.

Arrabotsak iratzarri zituen auzoak, argi guziak piztu ziren. Berterretx jali zen aterat.

Musde Martini jabeldu zitzaion:

—Zerk zabilta, Jauna, etxe guzieren tiroka artzeko?

—Ikas hor, Jauna, ene oiloen errespetatzen!

Berterretxek ez zuen deus ere konprenitu.

ONTASUN TTIPI BAT

Bazen behin alarguntsa pobre bat. Alaba bat bazuen ezkontzekoa.

Neska bertze asko bezalakoa zen, ez itsusiagoa, ez ederragoa. Dotzat bere hogoi urteak zituen, bainan ernea zen, garbia eta omere onekoa.

Amak konpainietan alabaz mintzatzeko parada zuelarik erraiten ohi zuen:

—Ezkontzen delarik ontasun ttipi bat utziko diot.

Mutiko bat, neskatzaz agradaturik eta amaren agintzaz ere kondu harturik, harekin ezkondu zen. Ezteietarik landa, zenbait asteren bu-ruan, joan zen ama-ginarrebaren ganat:

—Ama, hitzeman zinuen ontasun ttipi hura ez ahal zaitzu ahanzten?

—Alabari segretuki emana diot ezkontzeko goizean.

—Nun da bada ontasun hori?

—Ez zirea ohartu josten ari denean zure emazteak haria orratzean sartzen duen aldi guzietz koropilo bat egiten duela hari-puntan? Nik erakutsi diot segretu hori! Segretu baliosa, ezin aski prezatuzkoa!

—Arrallerian ari bide zira?

—Ez den gutienik, haur maitea. Ezen jakin behar duzu, neska batek haria ez koropilatuz lan txarra egiten duela: orrotza pasatzen da, orrotz-tara ere bai, bainan oihala ez da josten, eta berriz eta berriz hola segituz, luzara orenak eta orenak ari dira galtzen, bizi batean eguna eta asteak alferretan baitoazi... Dakizula, mailez-mail sareak muntatzen baitira, bihiz-bihi zinaurri-ziloak betetzen, irabazi ttipika moltsa joritzen, gisa berean xortaz-xorta dupa husten da... Beraz ontasun bat da pondurik ez galtzea eta orok dakitena, behialakoak pondu batez galdu zuen bere astoa.

HIRU XIMINUEN ERAKASPENA

Gure herriko errientsa biziki maite dute haurrek, biziki alegera baita.

Egia erran jostatuz bezala argitzen eta altxatzen ere ditu bere eskolier-eskoliersak.

Joan den egunean eskolarat ekarri du Japonese marmol-iduri bat, hiru ximino itxuratzen zituena, eta tauleta baten gainean ezarri du denek ikusteko gisan.

Ximino horietarik lehenak bere begiak gordetzen ditu; bigarrenak bere beharriak tapatzen; hirugarrenak eskua muturraren aintzinean emaiten.

Haurrak so eta so daude, eta azkenean Jomingok erhia altxatzen du, zerbait galde egiteko:

—Zer nahi duk, Jomingo? dio errientsak.

—Nahi nuke jakin zer diren ximino horien sinoak, eta zer erran nahi duten.

—Arrazoin duk, Jomingo: orok behar duzue hauteman ximino horiek emaiten daukuten erakaspena. Kasu hunat! Begiak gordetzen dituen horrek dio: “Ez ikus gaizkirik.” Beharriak tapazen duenak: “Ez entzun gaizkirik.”; Eta eskua ahoaren aintzinean duenak: “Ez erran gaizkirik!” Konprenitu duzue?

Orok betan: “Bai, Bai, anderia!”

Bizkitartean Peiok gibelesko alkitik erhia altxatzen du. Andere errientak orduan:

—Peio, baduka erraitekorik?

—Eni iduri zait berdin bertze zerbait erran nahi luketela.

—Uste duka?

—Lehena entzuten dagola, bigarrena so, eta hirugarrena gogoeta!

—Funtsean, hire adineko mutiko batek pentsatzeko, ez duk batere gaizki!

Peiori sari bat eman dio andereñoak mila arrazoinekin.

NESKATO OHIA

Aspaldiko errana da, baginaki okinak gure ogia nola egiten duen, ez ginezakela ogi mikorik jan... Zenbaitek ikasi omen zuten behin jan berria zuten salda zertarik egina zen.

Bazkaltiar andana bat bildua zagon mahain eder eta aberats baten inguruan. Neskatoak salda ekarri... Salda jastatu orduko, bazkaltiar guziak elgarri beha: halako gustu bitxi bat kausitzen zioten saldari... Bizkitartean denek iretsi zuten deusik erran gabe aintzinerat eman zitzaien guzia.

Bainan sukaldetik bertze deusik ez heldu. Etxeko andereak, pazientzia labur, badoa bixi-bixia sukalderat.

Oren laurden baten buruan, etxeko anderea ez oraino ageri. Nausia

badoa ere sukalderat, zer gertatzen den jakin nahiz. Bainan minutak iragaiten... eta nausia ere gibelera ez heldu...

Bazkaltiar guziak harrituak zauden. Bulta handi baten buruan, ix-tripua zer bait bide zela oro badoatzi sukalderat.

Zer ikusi zuten sukaldean? Lurrean zabal-zabala etxeko andrea, flakatur: haren aldean belauniko nausia ari eta ari bere emaztea bere baitarazi beharrez.

—Zer da? Zer gertatzen da? diote galdegiten bazkaltiarrek nausiari.

—Behazue, diote xoilki erraiten nausiak, pareta esku batez erakutsiz.

Hurbildurik, denek hauxe irakurri zuten: “Garratoin salda jana du-zuenaz geroz orai kokelan kausituko duzue gatu-saltsa. Ez adiorik. Zuen neskato ohia”.

Erran gabe doa neskato maltzurak lekuak hustu zituela handik... Bazkaltiar guzien sabelean garratoin salda ari zen goiti eta beheti, bainan denek nahiago ukan zuten gaturik ez igorri garratoinaren ondotik.

ARUEN GAINDI MERKAZALE

Duela berrogoi-ta-zonbait urte, ez zen egiteko ttipia hainitzentzat merkaturat heltzea: urrun bizi ziren merkatu hirietarik, eta ez zen oria-ko ez autobuzik, ez mobiletarik.

Olhaibin, hasteko, zaldi guti izanez, Maulerat joaitekotz neskaturak astoz bazabiltzan, astoak hirunazka zoatzila.

Hola gure merkazale gazteak elgarrekin elheka ar zitazken, eta errana den bezala, solasak bidea laburtzen.

Bertzalde, hirunazka, ez ziren hain lotsa Aruen eta Xarrikota-pian gaindi pasatzeko: ezen bi herri hoietako mutikoek laket zuten heien ke-araztea, borta aintzinetik edo leihotik ateraldi gaixtoak zauzkietelarik.

Zonbait aldiz kantuak ere egiten zeizkieten, urrunerat ikusten zitu-zeneko:

Trikitin, trikitin, txankü!

Olaibiko kabaleria

horra zaikü

Udüri mehez txakür-üzkü!

Neskatxunek, gehienetan, nahiago zuten erreposturik ez eman, itsusiagoak entzun beldurrez.

Bainan ez ziren ez beti mutu egoiten!

Behin, Mauleko merkatutik etxerakoan, hiru Olhaibiko neskatxun heldu ziren beren astoen gainean.

Gibeletik zaldiz hurbildu zitzairen hiru mutiko gazte Arueko.

Hasi ziren beren usaiako trufekin:

—Olahibiko neskak oro buhamisak!

—Olhaibiko neskak oro pastex jaliak!

—Olhaibiko neskak oro müküziak!

Neskatxunek ez adituarena eginik zaldunak heien aintzinerat iragan ziren heien goait egoiteko lehen bihurgunean eta han bidean trebes eman ziren, hola bortxatuko zituztela mintzatzerat.

Eta mutikoen arteko batek, buru-hasturik, alegiazko jendetasun handi batekin, galde hau egin zeien:

—Anderiak, errespetüz nahi deitziet galthatü, Olhaibin astuak ontsa direnetz!

Olhaibi-Gereztei-ko prima begi beltzak zart ihardetsi zion beretik:

—Ez heben bezen ontsa, prefosta: ezi, Olhaibin huñez ebiltzen titzü, eta heben, ikhusten dügün bezala, zaldiz!

XETRE

Ez naiz oroit nun bildua dudan hemen ezartzen dudan ixtorioa. Xetre lapurtarra zen, hazpandarra. Ditzolari gaitza.

Koblan eta mahainean bere eskualdea ederki zaukana, izaitekotz ere hobeki biak elgarrekin.

Osasunak baino luzazago iraun zion giza-gaizoari omere onak. Biak oraino bat bertzea bezein on zituelarik, gizona gazte eta gogoa arin, barnea garbi, atorra xuria zoinean, toxa sakelan eta hortzak ahoan, badoa Xetre, Jondoni Joani, herriko besta biharamun batez bazkaitera, Arroltze mendiri gora, Zelaitar adixkide batek gomitaturik, haren baitara.

Mahainean jar; jan eta edan; salda, haragi, saltsa, oilaki eta erraki: orotarik omen zen guti edo aski.

Bizkitartean, bana bertze xitxi baino hexur gehixago naski.

Alabainan bezperako ondarrak araz... pegarretik emendaturik berrotuak. Bat justa, bertzea jasta, hexur bat bertzearen ondotik milika, arima salbu xakur gose hamikatua bezala hantxet arizanik bazkariaren hastetik erditaraino, eta han harat, azkenean iduri gogoetatua gelditzen da Xetre, azitaren bete eta mukurru hexur baitzuen ja metaturik aintzi-nean... meta hari so: burua goiti eta beheiti holaxet higituz diolarik:

“Ai, Apolin, zer bazkaria zuk... atzo!”

XEHETASUN GALDEZ

Huna bi anaien arteko bi letra labur.

1. Jakes-ek Mikeli:

Anaia maitea, tarrapataka izkiriartzen dauiat Beotegiko Xemartinen partez. Ustez-eta oraino etxen hintzan, igande aratsean jin duk hirekin mintzatu nahiz. Huna zertaz: Beotegikoek ba omen dute kusi bat, Beñat Etxeto, hamar bat urte huntan Parisen kokatua. Jakinik Pariserat hindoala hire mediku ixtudioen egitera, galde gogo zauian Xemartinek zerbitzuño bat. Haren kusia ikusten baduk, ez ote diok erraiten ahal Beotegiko familian ez dutela ahanzten eta atsegin luketela haren ganik zenbait berri ukan balezazte. Horra! Eta hihaur zertan hiz? Pariserako bidaia ontsa joan zaika? Polliki antolatu haiza hire bizitegi berrian? Etxen ez duk mementoan deus berriagorik. Igortzen dauzkiat etxeko guzien goraintziak. Jakes.

2. Mixelen arrapostua:

Anaia maitea bi lerro bakarrik. Bidaia ederki joan duk eta planttan antolatu diat ene bizitegia. Bihar edo etzi letra batean emanen dauzki-tzuet xehetasunak.

Anartean Xemartin gaizoari errakok haren komisionearen egiterat prest nindagokela banaki haren kusia **Parise zointakoa** den.

Ez adiorik. Familiari konplimenduak, Mixel.

NOTARIAREN ZILARREZKO ZALIA

Bazen bertze orduz Basusarrin notari bat J-B- Ducos deitua. Donadao zen eta omen ez biziki seriosa. Baionako uxer batekin arras adixkide zen, eskola-lagunak izanak bortz-pa-sei urtez. Adixkideak J.P. Etxexuri zuen izena. Elgarri ez zuten deiturarik ibiliko, Battitta eta Janpierra baizik.

Janpierra noiztenka heldu zen Basusarrirat Battittarekin bazkaldu beharrez, eta ordainez Battittak gogotik jaten zuen Baionan, Janpierraren mahainean, hirirat jausten zelarik.

Egun batez bere lagunaren errezebitzeko ateratu zuen zilarria guzia. Hain xuxen berrikitan ukana zuen ondorez izeba xahar baten ganik. Bazkaria ongi joan zen, frango alegeraki, eta zilarrieriak ukan zuen elepide, bi ahamenen artetik.

Janpierra, jan-eta, lehen estaiarat igan zen lo kuluxka baten egite-
rat, eta lauak irian milesker erranik itzuli zen etxe alde.

Gelaria etorri zitzaion bortz orenetan notariari:

—Jauna, baxerak egin ditut eta ez dakit zilarrezko zali ederra zer bilakatu den.

Mia eta mia ari izan ziren, bai jateko salan, bai sukaldean, bai xurtegi-
an. Nehun ez ageri.

Biaharamunean notariak erran zion gelariari:

—Banago jaun uxerak ez dautanez jostatzeke nunbait gorde ala etxe-
rat ereman. Izkiriatuko diot.

Eta hauxe izkiriatu zion:

“Janpierra maitea, xifrituak gaituk Marzelina eta ni zilarrezko za-
lia galdurik. Pentsamendu bitxi bat pasatu zaitak burutik. Ea hik uste
gabearik ala arralkeriaz itzal-arazi dukan. Kasu hori balitz, turna eza-
guk otoi edo hitz bat igor, gelariak ez dezan griñarekin burua gal. Ez
adiorik. Battitta.”

Eta huna Janpierraren arrapostua: “Battitta maitea, Bai nik gorde
daiat zilarrezko zali baliosa. Harritua niagok nola ez dukan arrats har-
tan berean aurkitu. Hire ohean sakatu nian, irri egiteko. Nun demontre
egin duk lo, deusi ez baihaiz ohartu? Nahiago diat ez jakin, itsusia! Ez
adiorik Janpierra.”

IKAS HOR

Lantegiko nagusia bere bulegoan zen Ixidro bere mutil madatu-egilearekin.

—Ixidro: hiru ilabete huntan hemen zira eta ez duzu oraino ikasi zure lana behar bezala egiten. Ene bulego huntan sartzen eta ateratzen zira manera izpirik gabe. Ordu litake zerbait ikas bazineza. Bagira?

—Ba, jauna!

—Tira ba! Oraino zozaki tabakotegirat eta ekarzkidatu usaiako zigarretak, huna dirua... Egun bidean ez gal astirik neska ergeleri beha.

Mutila joan zen atea banbatuz.

Itzuli zenean, nausiaren ganat etorri zen deus baimenik galdetu gabe.

Komisionea mahain gainean eman zuen erranez:

—Horra nun tutzun zigarretak eta bortz liberakoaren xeheak.

Bertzerik gabe ateratzerat egin zuen,

—Ixidro, zato hunat. Alferretan ari naiz zu moldatu beharrez. Beharri batetik sartua bertzetik eskapatzen zaitzu. Astoño bat bezala sartzen eta ateratzen zira. Nik erakutsiko dautzut zer nola egin. Hortako entsegu bat eginen dugu.

—Zer entsegu?

—Hara: truk eginen dugu; nik eginen dut mutilarena, zuk nausiarena. Jar zaite ene alkian. Ni aterako naiz; eta sartuko naizenean zigarreta bila igorriko nauzu.

Ixidro jarri zen nausiaren alki ederrean eta nagusia jalgi.

Berehala atean kaxk-kaxk aditu zen.

Doi-doia idekiz nagusiak galde egin zuen polliki:

—Sar ditakea, jauna?

—Aintzina!

Burua ezti-eztia makurtuz:

—Zer nahi zinueke, nagusi jauna?

—Zozaki tabakotegira eta ekarzkidazu usaiako zigarretak, huna dirua.

—Ongi da. Deus bertzerik ez, jauna?

—Alo! bai: “Ume eder bat ikusten baduzu kalean, hitz erditxo bat hari erran gabe, ez zaitela pasa parean!”

Hordagoa senditu zuen naguriak, bainan ixilik joan zen.

Ixtantean, *Kaxk-kaxk* atean.

—Sar ditakea, jauna?

—Aintzina!

Komisionea mahain-gainean emanaz:

—Huna, jauna, zure zigarretak eta bortz liberakoaren xeheak.

—Esker mila. Ederki egin dautazu komisionea. Ordainez, atxik aitzu zuretzat xehe horiek.

ATORRA-TEGIAN

Lehen gertatua, Baionako atorra-tegian.

Jakes Zokorrondo, atorra berri bat erosi beharrez sartu zen saltegian.

—Agur, anderea. Nahi nuke atorra bat.

—Ederki jauna! Zoin motetakoa?

—Amatxi-lili kolore... hots, lila kolore...

—Zaude ixtant bat. Zuhauk hautatuko duzu. Jautsiko dauzkituzt kolorezko atorra andana bat...

Zurubi batzu gora komisa igaiten da atorra-keta, eta jautsirik berehala hedatzen salgaiak mahain baten gainean.

Jakesek so bana egiten deie:

—Barkatu, anderea, kolore hainitz ikusten dut hemen, gorri, urdin, beltz, bainan amatxi-lilirik ez.

—Zaude, bertze hautu bat ekarriko dautzut.

Eta komisa badoa berriz, atorra bila. Laster itzultzen da besoak kargaturik eta atorrek hedatzen.

Huni beha, hari beha, Jakes xifritzen hasia da:

—Bainan, anderea, ez dut deus ere ene gostukorik hatxemaiten andana huntan ere...

—Barkatu, jauna? Beharbada xantza gehiago ukanen duzu bertze moltxo batekin.

Komisak biltzen ditu atorrak, eta bertze batzuen xerka egiten du itzuli bat, magasinaren zolaraino. Jiten da azkenean zama handi batekin.

Jakes Zokorrondok begiak behin eta bietan torraturik ere, ez du, berrogoi atorra hoitan, baño bat kausitzen amatxi-lili kolorea duenik.

Etsiturik, komisak erraiten dio:

—Jauna, erakutsi daukitzut ditugun kolorezko guziak. Pena dut, bainan mementoan ez dugu amatxi-lili kolorekorik.

Jakes bere onetik ateratzen da:

—Zer da bada botiga hau? Harritzen nuzu, egiazki. Ez da posible! Zer dugu, ala ez saldu nahi? Eni ez saldu nahi!

Harat-hunat ibilki delarik oi-hu-patarraka, bet-betan berina baten gibelean hautemaiten du atorra eder xuri-xuri bat.

Begiak harmaturik gelditzen da, eta erhiaz erakusten du erranez:

—Eta hau zer duzu?

Komisak ezti-eztia:

—Jauna, erran bazinaut atorra xuri bat behar zinuela, berehala emanen nauzun. Amatxi-lilia baizik ez zinuen ahomihitan!

—Otoi, anderea, ihardetsi zion Jakesek, ez ahal dautazu sinets- arazi, nahi, ez duzula behin ere ikusi amatxi-lili xuririk?

BIDETAKO INJENIURRA

Bide berri egitea ez da lan errexia. Egungo egunean buldozer eta tresna azkar horiekin, mendiak pikatzen edo zilatzten dituzte hala beharrez, eta nahi bezala nundik nahitik pasaraz dezakete bidea.

Lehen ez zen holakorik. Jendea fidatzen zitzairen mando edo astoe-ri, nundik aiseenik iragan jakiteko kabale horiek usna izigarri fina daukate... Beude bakarrik ibiltzera nun nahitik etxera, eta nehork gidatu gabe aurkitzen dituzte pasagune legunenak, patar gaixtoak bazterrerat utziz...

Hola egin omen ziren gure mendietako lehen mando-bideak eta asto-xendrak, geroxago gizonak zabaldu, harristatu eta mundrunatu zituztenak.

Behin bidetako injeniur bat, kurios pinterdi, joan zen Baxenabareko bide-egile menditar batzuen ikustera.

Ibili zen bide-gaiaren begitatzten, eta itzulia eginik, erran zeien:

—Lan baliosa egiten duzue. Lan ederra. Nork egin dautzue biderearen plana?

Esplikatu zioten asto-xendrari jarraikiz egin zutela beren lana.

—Ez nindagon argitasun horren beha! Bainan astorik ez bazinute, zer debru egin zinezakete?

—Ah! orduan, ihardetsi zion lagile horietarik batek, joan gintazke zure xeka!

BATAIO BATETIK LANDA

Izena salatuko ez dugun herrixka batean, haur bat bataiatzen zelarik, saldo bat auzo aurkitzen ziren aitatxi-amatxien lagun, eta elizatik landa etxeratekoan denak gelditzen ziren bide bazterreko ostatu bako-txean.

Hirugarren ostatua bisitatzen baitzuten egun hartako bataiotiarrek, amatxik haurra pausatu zuen mahain baten gainean botoil eta baso baztuen artean, sei liberako ogi bati kontra.

Ongi edan eta kantatu-ta oro etxe alde abiatu ziren alegeraki ama-txirekin.

Etxerat-eta haurraren amak ohetik galde egin zuen haurra ekar zezoten ttittia eman nahi ziola. Amatxi heldu da amaren gelarat, xatarrak bazterten ditu eta hauxe da harritzea: haurrik ez, bainan sei liberako ogia, amatxik haurraren orde ekarria!

Beharrik azkeneko ostaturat itzuli-ta, bataiatu berria atxeman baitzuten mahain-gainean lo baso eta botoilen erdian, aingeruño bat iduri.

Amaren ganat berehala ekarri zuten eta herrian luzaz irri egin dute ixtorio bitzi hori kondatuz.

OHOIN USTE GABETARIK

Eleketari eder batek xoraturik zaukan jende moltzo bat. Huna zer zion:

Erroman nintzen aldi batez, aratsalde bat osoa iragan nuen biltzarre batean. Mintzo ginen, karrika izkinetan nun nahi ateratzen diren ohoinez. Solas eta solas, ilunak atzeman ninduen, eta abiatu nintzen neure ostatura.

Gau bat zen ederra, ilargixuri,zerua dena izar. Ikusgarri horri beha gelditurik nagolarik, zerbaitek edo norbaitek pasatzen emaiten daut in-harrosi-aldi bat.

Itzultzen naiz eta ikusten dut italiano bat, puñalaren gordetzeko erabiltzen dituzten kapa luze hetarik batez inguratua, johan ahala johan, kolpe gaixto bat egin balu bezala.

Miatzen dut moltsa, han dut; muntra? Hau falta...

Banoako lasterka ondotik gizonari; pistoleta landaturik, oihu egi- ten diot: "l'orliolo...muntra".

Ikara, dardaran (ezen ikusten zuen xori bati bezala tiratuko niola) ateratzen du muntra eta emaiten daut. Erraiten diot "Habil, bainan ber- riz ehakiala bistarat ager; bertzenaz eskuan dudan tresna hunen berri jakinen duk..."

Balentria hau ene adixkideer kundatzeko ona nukeela, zerbaiten- tzat banaukan neure burua, eta arinik igan nintzan ene ostatuko ganba- ralat.

Pausatzen dut pistoleta mahain baten gainean, eta izialdura batek hartzen nau. Zer zen? Ene muntra han itzetik dilingan, goizean nik ahantzia! Eta bertze muntra eder bat banuen, uste gabetarik ebatsia. Eta ez jakin nori!

Ez nuen lorik egin jandarmen beldurrez.

Goizean goizik joan nintzan komisarioaren gana, eta gauza den bazala erran nion. Nola muntrak ekartzen baitzuen zilargin- saltzalea- ren deitura, horri esker hatzeman nuen jabea eta bihurtu nion.

Hunek uste ukan zuen, "moltsa ala bizia" dioten hetarik batekin zuela afera.

ANIMALIA OTOI EZ HUNKI

Gerla aintzineko urtea zen. Orduko gure mera ostalera ginuen, gi- zon ona, nahiz bitxia. Oilar amerikano bat gaitza erosi zuen, herriko feirien karietarat hil eta saltsatu gogo zuena.

Bazkaltiarren bere etxerat biltzeko, burutik pasatu zitzaion oilarra pasea-raziko zuela merkatuan gaindi, animalearen bizkarrean paper handi bat kolaturik hitz hauiekin:

"Oilar hau erakusten dugu herrian gaindi, denek ikus ditzaten hu- nen ixter ederrak, hegal zabalak, zorro gizona, buru fina eta kukurusta. Bihar arno-saltsan apailatuko da, eta oren batean jaun meraren ostatuan jaten ahalko da. Bazkari-saria hiru libera. Animalea otoi ez hunki!"

Hain xuxen paper horren infrentzuan kola emaiten ari zen, noiz eta ere ikusten baitu oihan-zaina sartzen. Pausatzen du afixa kadira baten

gainean, gizona errezebitzen du, eta herriko zurruburru batzuez mintzatuz, husten dituzte zenbait baso. Oihan- zaina ateratzen da.

Hura joan-eta, nehun ezin kausi preparatua zuen plankarta.

Irri-zaflak eta esku-zartak orotarik jarraikitzen zaizkiola, oihan-zaina hurbiltzen da botikarioaren berinezko aintzindeierat eta mirail hortan ohartzen ostatuan jarri zela plankartaren gainean eta hau finkaturik egon zitzaiola gibel-aldean.

Hasarre gorrian jabeldu zitzaion errientari:

—Hola karkailaka irriz artzeko partez, ez zinautan hori kentzen ahal?

—Ez eiki, ihardetsi zion errientak, ez nuen berbalik bildu nahi. Ez dea jaun merak ezarria: “Animalea otoi ez hunki”?

DIAMANTAK

Luzaz anderea teatrolari handi eta famatua izana zen. Xahartu-ta etxe pollit batean bizi zen, beti polliki emana, kriket aireño batekin. Laket zuen bere adineko jaun-andere batzuen gonbitatzea eta ederki karesatzea.

Hain xuxen ihaute arats batez errezebitu gogo zituen adixkide horietarik zenbait eta bere kozinertsari erran zion: “Zoazi otoi indoilo baten eta zenbait boilen erosterat”

Sukaldariak indoilo bat erosi zuen, bainan hegaztinak itxura trixtea zuen: malats, mehar, gris, deus gustagarririk gabea.

Andereak ez zuen bere nahigabea gorde:

—Bainan, Katixa, ekartzen dautazun indoiloa ez da presentagarria!

Katixari hitz horiek ez zioten barnea itzuli.

—Baietz, anderea... Arras ederra da indoiloa! ikusiko duzu zuhaurek boilak barnean emanen diozkatarik. Osoki bertze bat idurituko du! Hots, andereak bere diamantak emaiten dituenean bezala!

GANIX IGELA

Basusarri-Pupurraeneko

Ganix ez zen, ez, bera igel-jale amorratua. Bainan ohartu baitzen Baionan ederki saltzen zela igela, pentsatu zuen balio zuela igel-arranzan ibiltzea, Baioneseri saltzeko.

Igande goiz batez **Xurumilatx** erraiten dioten aintzira hartarat Ganix joan zen igel-keta. Lau orenetan hasirik hamarrak irian bazituen hamabortz dotzena bere zarean bildurik.

Elizatik dan, dan, dan, meza nausiko danga.

—Debrintxo, mugi nadin hemendik...

Erran behar dautzuet, Ganix Basusarriko xantrea zela, eta deuse-tan ez zuela nahiko bere meza nausia huts-egin, ez eta orgatara bat igel-tan truk ere.

Xurumilatxetik etxerat bide puska bat baitzen, ordu zen abia zadin, eta zanpa-zanpa jautsi zen herrira buruz bere zarea bizkarrean.

Plazarat heltzean, ikusten du jendia elizan sartzen. Ja! Ez du Pupurraenerat joateko astirik. Alta ba, gogotik etxen pausatuko zuen zarea eta kolpeño bat edanen.

Hanbat gaixto! Hola-hola zartzen da elizan bere zarearekin eta xuen-xuena aldare ondoko bere xantre-lekurat badoa.

Ez zen goizegi heldu. Alabainan jaun erretora, xapa soinean orduan berean jalgi zen sankristiatik beretterekin **Asperges** emaiteko.

Ganix-ek bere lunetak jauntzi zituen, eta zarea ondo-ondoan, kantari lotu, boza guti edo aski dardaratuz, noizean noiz liburuari behaka.

Meza ere hasi zen, eta Ebanjeliotik landa, jaun erretora predikuari eman. Aditzale hainitz lo zauden, eta ez zen mirakulu Ganix ere loak harturik, lau orenak gabe jaiki-ta.

Ba, bainan lotarik, ez dakit nola, belaun ukaldi batez gure xantreak huna non uzkaillzen duen bere zarea dauzkan hamabortz dotzena igel-ekin.

Zarea uzkailliz, ez dea estalia idekitzen? Ai, ei, orduan igelen bes-ta! Jauzika ateratzen dira beren presondegitik. Zolaren freskuran iduri

bide zaiote Xurumilatx-en direla. Ari dira hunat salto, harat salto, eta bozkarioz kantu ere egiten dute: **koakz...koa, koa, koakz!**

Ganix iratzarri zuen zarearen arrabotsak eta nun zen ere ez jakinez oihu egin zuen:

—Karako ihesi badoazkit p... horiek!

Mezako liburua bazterrerat botarik lau-hazka eman zen lurrean iheslari zikinak berriz bildu beharrez. Hura baino zaluagoak baitziren, ordean! Batto menean zueneko, frixt errien artetik lerratzen zitzaion. Ez jakin nola ez nundik lot! Buztanik ere ez izaki, alimale txar horiek!

Orduan xantre-lagunak eta beretterrak jin zitzaizkon Ganixi eskukaldi baten emaiterat.

Hor zabiltzan gizon eta mutiko andana bat kokoriko eta, igelak iduri, saltoka, nun ez ziren sudurraz beheiti makurtzen urde ezkurza-leen pare.

Eta jaun erretora? Ah! hura ulitxetan zuten! Mahain sainduko esku-bandari ukumilka, nahiko zuen jendea ixil-arazi. Bainan nehork ez zion kasu egiten ere.

Igel ihiztariak zombait atxemaiten zituzten, bainan nola egin buruziari? Jadanik aldare aintzinetik barreatzen ari ziren hamar bat dotzena igel bederen elizan gaindi kadiren artean. Hots! orotan bazabiltzan.

—Ai, ei, Ama! Batek jaten ari nau!

Emazte batek batto senditzen zuen igaiten bere zangoetan goiti!

Orduan andere guziak hasi ziren beren zaien inarosten. Bazela asaldu, izialdura, laztura, auhen eta oihu, iduri zela jina munduaren akabantza. Bortz minuta gabe, ez zen gehiago nehor elizan, salbu jaun erretora. beti bere prediku-lekuan tente, eta leherkatu ez zituzten igelak...

Oren-erdi bat behar ukan zuen jendeak jabaltzeko. Orduan berriz sartu zen elizan eta meza bururatu zen.

Geroztik Basusarrin Pupurraeneko Ganixi ez zioten **Ganix-Igela** baizik erraiten, eta kantatzean boza markesten zitzaiolarik, zombaitek bazerasaten: “Igel bat ez zaionez zintzurrean gelditu?”

VII. ENGANATZAILE, ENGANATU

ZURGINA ETA SASTREA

Behin baziren Ezpeletan Pattin eta Mattin deitu bi gizon. Pattin zurgina zen, Mattin sastrea. Biek alargun baten etxe berean hartzen zuten ostatu. Ardurenean elgar aditzen omen zuten, baina noizik behinka gertatzen zitzairen batek bertzeari zerbait ziriren sartzea.

Goizetan etxekanderea joaiten ohi zen zurgintegi alderat eta oihu agiten zuen:

—Askaria prest da!

Mattin sastreari ez zion dei egiterik: sastrek askari-ordua bakan baizik ez baitute huts egiten.

Goiz batez sastreak erran omen zion etxekandereari:

—Marisants, ez zaitela Pattinez hala griña: bere lana bururatu nahi du, askaldu gabe. Gose ez bide da.

Etxekandereak ez zuen zurgina deitu.

Eguerditan emaztekoa zurgintegi-aterat hurbildu zenean Pattinek, oraino ere barur baitzen, bortizki galde egin zion:

—Orai dea askariteko orena?

—Uste nuen-eta nahi zinuela jan baino lehen zure lana bururatu?

—Bururatu? Aratserainokoa badut!

—Mattinek erran zautan!

—Ah! Mattinek erran baitzautzun?

Zurginak ez zuen bertze hitzik atera, bainan golkoan sortu zitzaion mendekatzeo tirria.

Bazkal artean haatik ez zuen deus ere erakusterat eman: mintzatu ziren iragan merkatuaz, Larresoroko bestez, Ainhoako ixtorio batzuez.

Arastirian Pattin, alegia deus ez, etorri zen Marisantsen ganat, baziola zerbait salatzeo:

—Menturaz ez dakizu gure sastrea hatu batek hartua dela.

—Hatu batek?

—Bai zorte gaixto batek. Mementoka erho hutsa iduri du malurusak: orduan hortz-aginez lotzen zaio josturari errabiatua balitz bezala... Eta aski oihal ausiki duenean, zikintsua jauzten zaio jendeari, bereziki haur eta emazteri, sudur-beharriak errotik kendu beharrez!

—Izigarri da! Bainan nola ditake, etxe huntaraz geroz ez bainaiz behin ere deusi ohartu Mattinen maneretan?

—Berak baitaki bere berri, Mattinek kasu egin duke azken denbora hautan bere gaitza nausitzerat ez uzteko. Bainan ez fida, begiak hasi zaizko nahasten: marka txarra!

—Zer egin behar dut bada?

—Hartarik begiratzeko huna zer egin. Jostura ausikitzen duen bezain sarri, buruan eman behar zaizko bi makila-kaska, hiru oraino hobe. Bertzenaz jazarriko zaitzu gizatzarra.

Maiz gertatzen zitzaion bezala, bere lantegitik josgai zerbait ekarri zuen Mattinek etxerat arats hartan konpainian elekatuz bere lanari jarrakitzeo.

Eta bertze sastre guziek bezala, harek ere, ponduen zuzentzeo, jostura ausikitzen ohi zuen.

Emaztekoa beha zagokion begiak harmaturik.

Mattinek josturari lehen hortz-ukaldia eman zioneko, Marisantsen makila-kaska fin batez jo zion burua. Sastre gaizoa mahain- gainerat erori zen begitartez beheiti, ezpainak lehertzen zaizkolarik.

Pattin zurginak irri gaixto-batekin erran zion:

—Kitto, adixkidea! Hik askaria zor herautan; nik kolazionea emaiten daiat.

Ixtorioa egia bada sinets, ez bada egia ez sinets.

ONDORIOTASUNA

Bruno mutiko ernea da. Badu izaba xahar bat frango aberatsa eta laket lakioko, haren iloba bakarra izanez, andere xaharrak bere ontasunak oro uzten baliozka.

Nahiz animaleak higuin dituen, maiz badoako bisitaz izabari: hunek badu xakur itsusi bat. Ilobak erakusten du xakurraren alderat atxikimendu handi bat; dena maina da horrekin, perekatzen du, ekartzen diozka azukrezko onkeriak, hitzik amultsuenak erraiten diozkalarik.

Izaba halako batez hiltzen da, ez baita mirakulu zuen adin handian eta ehortzeta ederrak egiten diozkate.

Ondoko egunetan adixkide batek Bruno egiten du buruz buru eta galdatzen dio:

—Eta ondoriotasuna? Kontent ahal haiz. Eskertu bide hu, haren xakur itsusia hain amultsuki artatzen baihuen!

—Ba zera! Ez zautak hura baizik utzi!

BIZKARKARIA ETA HIRU ERRAN BALIOSAK

Gizon batek zare batean bazauzkan hamar botoila berina finezkoak eta botoila horietan edari bat arradoenetarik. Berak ezin karga hori karreatuz, bizkarkari bat alokatu zuen eta hitzeman zion bide nabar hiru erran balios erakutsiko ziozkala. Bidearen laurdena egin zutelarik gizonak atera zion: “Nahuka lehen errana?” Baietz, eta hauxe jalgi zuen: “Nehork erraiten badauk hobe dela gosea guti jatea baino, ez zakala sinets!” Bidearen erdira orduko bizkarkariak bigarren errana galde egin zuen. Hauxe izan zen: “Nehork erraiten badauk hobe dela ibiltzea pausatzea baino, ez sinets!”

—Bai, ihardetsi zuen bizkarkariak. Etxerat hurbildu zirenean, pausatu zuen zarea, hirugarren erran baliosa eskatuz. Eta gizonak jalgi zion:

“Nehork erraiten badauk badela munduko bizkarkarietan hi baino zozoagorik, ez zakala sinets!” Orduan ekartzaleak altxatu zuen zarea eta aurdiki ahalik eta bortizkiena, edari eta beiraki funditurik zaudela bidearen erdi-erdian.

ITSUTZEKO ARGIA

Gaxtagin kide zenbait tturrindurik baitzauden, erabaki zuten behar zutela kolpe handi bat egin, beren moltsaren berriz hanpatzeko. Bakotxak eman zuten bere iritzia. Batek, hiri auzoko banketxea arroba zitakela. Bertze batek, ez ote zen hobe magasin handi bati su-emaitea, gero gauzen salbatzeko estakuruan hetaz jabetzeko. Bertze batek diru-paper faltsu egiteko xedea proposatu zuen.

Heien buruzagiak ez zituen asmu horiek batere arbuia, bainan kolpe errexago bat gogoratu baitzitzaion, parte eman zeen laguneri:

—“Larraburuko amerikanoak baditu borz-pasei lantegi berduratuak eskualdeko bortz kankoinetan, eta ilabeteko azken larunbat guzietz bada bere oto xaharrean, hetan orotan diru puska baten altxatzerat. Etxerat itzultzen da gauak gauari oihaneko bidetik, tenore hartan bidea arras libro eta nehor gabe delakoan. Ene ustez aise jabetuko gare haren sosez, irriskurik gabe. Huna ene plana. Haren beha egonen gare Zorrondoko oihanean. Otoa jitean, azetilenazko argi bizi zirrista bat igorriko diogu begitarterat amerikanoari. Hau itsutuko da, haztoratuko, eta ezin gidatuz otoa eskuetarik eskapatuko zaio eta arbole bati kontra xehakatuko. Ixtripu hortaz balia, haren zakua hartuko dugu, eta lekuak ziuntan hustuko. Biharamunean jendarmek amerikanoa bere otoarekin xirtxikatua atzemanen dutelarik, urrun izanen gare...”

Ez zen gaizki pentsatua eta kideko guzietz plana on-hartu zuten.

Zenbait egunez amerikanoaren otoa barrandatu zuten, gero gauaz arrabotsetik ezagutzeko gisan. Azetilenaz pizteko tortxa bat nunbaitik kobratu zuten, eta ilabeteko azken larunbateko prest ziren.

Zorrondoko oihan zoko batean gorde zuten beren otoa, eta goaitatu amerikanoarena.

Urrundik ezagutu zuten haren arrabotsa. Atxemarta ximista bezain fite heldu zen

—Hobe! pentsatu zuen gaixtaginen buruzagiak: hartuko duen kaska gogorragoa izanen da.

Oihu egin zuen: “Kasu, mutilak! Idek gaza-botoila eta pitz tortxa!”

Berehala obeditu zuten. Usain tzar bat bazarion, bainan ez zuena balio?

Oto xaharraren argi goibeltsuak ageri ziren hantxetan. Bet-betan bihurgunetik jalgi baitzen, buruzagiak manatu zuen: "keinu!".

Lan hortaz kargatuak ziren bi gaizkinek itzuli zuten mekanika eta argi bizi itsugarri batek dirdirarazi zuen oto-aintzidegi guzia.

Bainan, nor harritu? Gaixtaginak harritu! Ez zen deus ere gertatu: ez arrasta-ukaldirik, ez andar den ttipienik. Otoa aintzina joan zen xuenxuen zalukara.

Gaixtaginak zentzordatuak zauden, nola debru amerikano zaharrak ihardoki ahal zion liluratzeari.

Alta ez zen sorginkeriarik. Larraburuko nagusi xaharrak, hainbertze urtez bide hortan ibiliaren bortxaz, gogoz bazakien haren berri, eta begiak hetsirik gidatzen zuen bere otoa.

MIZPIRAK

Badakizue zer diren mizpirak! Bortz hegal eta bortz hexur, bainan mendirako uzkur. Holakoak dira mizpiratzeko mizpirak: ordokia maitte, goragunetan nekez bizi. Bainan ez dira, ez, mizpira guziak mizpiratzen jiten: noizik behin zonbait kausi ditazke eskuen lekuan, igan baititazke artzain-ola gorenatarat edo jauts berdin bakezko jujearen aintzinerat. Orduan izen goitizat dauzkagu, paso, kaska edo ukumikal-di erraiteko orde.

Mizpira biltzea edo emaita ez da orduan gormandiza-kasu bat, eta fruitu hortarik norbaiti sakatzeko mehatxuak berak auzitegirat agertzeko dei bat ukan-arazten ahal dautzu. Hori gertatu zitzaion preskeski Argaineko Karlosi, sobera mintzatu zelakotz hasarre egun batez.

Gizon hori laborari prestu bat zen, urte oroz, arto eta ilar ereiten zuena. Artoa beti hala-hula heldu zitzaion. Ilarra aldiz beti ederra altxatzen zuen, Donapaleutik Baionara fama handia egiten ziotena. Pentsa bada Karlos atxikia zitzaionez! Hainbertzenaz non biziki kario saltzen baitzuen! Egia erran, artatzen zuen balio handiko arrazek hartze duten bezala, karamiñetarik, xoriatarik, bastarkeria guziatarik begiratzten zuelarik. Basurden, azkonen eta ohoinen kontra ezarri zituen orotan hari ziztrodonak, lakioak, arte gordeak. Bainan horiek guziak aski baziren aberetarik alorren zaintzeko, gauza guti ziren Arrapallu delako

baten baztertzeko. Arrapallu hori ohointzatik bizi zen eta gauaz nahia-go zuen ebatsi, nehork ikus ez zezan.

Ba eta, alaxintxo, Karlosenean ilarrak ebasten zituen. Ez zitzaion aski tekaz teka heien biltzea! Ja! Denborarik ez galtzeko mandil horrek ondoak errotik egiten zituen, sagar biltzeko sagar-ondoa eremaiten baltz bezala... Argaineko Karlos ohartu.

Karlos, horiek hola, kontent zenetz? Ez dakit. Dena den, handik laster, berriz ere hatxeman zuen bere ohoina ilar ebasten. Ez baitzen lekukorik, eskola-aldi bat eman zion, makila-ukaldika:

—Horra mizpirira-salda, eta otoi ez gehiago hunat ager!

Gaiari datxikola, ba ote dakizue oraino zere den mizpiratzea? Arbola hori ari da bakantzen, kasik galtzen. Ez dakit ea salba ditaken... Ez balitz ere makilen egiteko eta lau mizpiraz mehatxu bat egin ahal izaiteko.

Salba dezagun gauza hitzaren salbatzeko... edo, hobeki, salba hitza gauza salbatuz.

HILEN PATATAK

Bidondoko Manex arras kexu zabilan. Ohartu zen norbaitek ebasten ziozkala lur-sagarrak, hil-herrieri kontra zaukan alorrean.

Auzoko Batixtari aipatu zuen bere pena. Hunek ez zuen holako aferetan sobera sartu nahi. Jelostua zen ba Bidaxun erre kardariak bazukeela zerbait ikustekorik ohointza hortan, bainan ez zuen uste akusa zezakeela. Pentsatu zuen: “Erranen diot Manexi joan dadien Bidaxunen ganat kontseilu galdez; beharbada Bidaxunek bere pentsaketak eginen ditu eta Manexen patatak utziko”

Erran zion Bidondori: “Konprenitzen diat hire kexua, bainan nik etzakiat nola klartzen ahal dukan afera hori. Bidaxun biziki abila duk. Hire plazan haren mintzatzerat joan nintakek kontseilu galdez. Nehork-zerbait ateratzekotz, harek emanen dauk argi!”

Manex sartu zen Bidaxunen botigan. Bidaxun zarmanki presentatu zitzaion:

—Agur, Manex! Zerk zabilta hunat hain goizik? Jar zite, kafe bana hartuz eginen dugu solas... Maiena, bi kafe hunat ttottarekin!

Buruz-buru jarri ziren bi gizonak:

—Horra, hasi zen Manex, segretu bat nahi dautzut erran. Badakikezu hil-harrien ondoan badutala alorño bat?

—Baditake!

—Han patata egin baitut, norbaitek gauaz saskitaraka ebasten dauzkit.

—Badea posible?

—Posible baino gehiago ere, segur bainiz.

—Eta ohoina ezagutzen duzu?

—Ez maluruski, eta zuri kontseilu galdegiterat jina niz, hain xuxen, abilaren fama duzulakotz.

—Ez dut, ez, gaixoa, holako famarik merezi, bainan zure plazan baintz huna zer egin nezaken. Gauaz, hamarrak hirian, joan nindaik e alor-bururat. Hor nindagoke barrandan, eta arrabots zerbait aditu orduko sakel eletrika-argi bat pizt nezake, ohoinaren ezagutzeko...

—Ez baitut nik sakel-argirik!

—Nik gogotik enea prestuko dautzut... Abisa nezazu noizko...

Arats hortan berean Manex alor-buruan plantatu zen, Bidaxunen sakel-argia pizteko prest.

Elizako zeinuak hamarrak jo-ta, mihise xuri luze bat soinean hil-herrietako murrutik jautsi zen norbait alorrerat. Manex-ek argia piztu, bainan mihiseduna polliki hurbildu zitzaion:

—Agur, Jauna. Bidondoko nausia zituta?

—Bai, eta zu, nor zitut?

—Ni, Purgatorioetako arima trixte bat. Heldu nizaitzu ene lagunenezenean milesker erraiterat... Zure patateri esker goxokiago jasan dezakegu zeruan sartu arterainoko gure erredurak. Zure karitatea zuri eta zure etxekoeri baliatuko zaitzue egun batez.

Eta frixt, joan zen arima herratua, Manex hor zagolarik harritu-txundituta.

Etxen Manexek aipatu emazteari alorreko gertakaria. Hitz-hartu zuten aintzina toki berean ereinen zutela hilen patata eta hola egin zuten Bidondo hil arte, hogoi-ta-bortz urtez.

Bidaxunek sos ederrik bazaukan irabazirik, Baionan salduz patata hori eta bere konzientzia kargatuz.

Badela haatik mundu huntan baliatzale trixterik!

ERREKONDO-REN ZALDIA

Gau batez norbaitek Errekondori ebatsi zion barrukian zuen zaldirik hoberena.

Errekondok deliberatu zuen bertze bat erosiko zuela, eta hortarako, joan zen Garruzeko feirierat.

Ez zen guti harritu, han salgai ziren zaldien artean, berea ezagutu zuelarik.

Kraxturutik hartu zuen berehala, oihuka hasiz:

—Zaldi hau enea da! Joan den igande arratsean ebatsi dautet.

Kabalea horrat saltzeko ereman zuen gizonak ihardetsi zion polliki Errekondori:

—Tronpatzen zira, adixkidea! Zaldi hau, urtea baino gehiago badu etxean dudala, Nabarregosen erosirik. Baditake ebatsi dautzutenaren eite baduen; bainan zinzinez enea da.

Errekondok berehala bi eskuak eman zituen alimalearen begien gainean, erranez:

—Orizu, urte huntan zaldi hau etxen balinbaduzu, pretenitzen duzunaz, erradazu, otoi zoin begitarik okerra den.

Makiñuna, zaldiaren ohoina baitzen, eta ez oraino haren begieri ohartua, izitu zen galde hortaz. Bainan zerbait ihardetsi behar baitzuen, huts ala kausi jalgi zuen tarrapataka:

—Ezkerretik.

—Ez, jauna, ihardoki zion Errekondok. Zaldia ez da begi ezkerretik oker.

—Egia! erran zuen orduan ohoinak, tronpatu naiz. Eskuinetik da okertua.

Zaldiaren jabeak, eskuak kenduz, agertu zituen alimalearen begiak:

—Orai ez da dudarik ohoin eta gezurti zirela. Beha zazue, hemen inguruan lekuko zirezten guziek: zaldi hau ez da batere okerra. Amarru hori pentsatu nuen, ohoina bere ahotik gal zedin.

Lekukoak irriz hasi ziren, erranez:

—Merexi! merexi!

Errekondok bere zaldia gibelerat eskuratu zuen eta makiñuna ongi gaztigatua izan zen.

BI MUTIKO PRESTU

Bainonan gertatua. Lantegi batetako nausi batek Xalbat delako bat hartu zuen mutil joan-jin-kari. Ez zen, ez, nahi baduzu, tunante hetarik. Bainan mandatuak zintzoki egiten zituen karrikaz karrika, eta Baionako zoko-moko guziak ezagutzen zituen etxeko- andere batek bere sukaldea bezain ontsa. Serios emaiten zuen, ernea ez iduria gatik.

Egun batez nausia banketxerat berrogoi-ta-hamar mila liberako baten igortzeko kasuan gertatu zen. Presa omen zen. Bera ezin joan eta bere lehen komisa ere ezin bidal, konduetan leporaino sartua zelakotz.

Deliberatu zuen, ezin bertzean, Xalbat igorriko zuela bankarat erran delako diru somarekin. Bizpahirutan erran zion ez zela jostetarik, kasu egiteko, sosceta hori ahalik lasterrena banketxean pausa zezan, bidean denborarik galdu gabe.

Xalbatek, baietz eta baietz, konda zitakeela haren gainean, bi begiak hetsirik.

Nausiak kartera batean eman zituen berrogoi-ta-hamar mila liberako, eta mutilari eskuetaratu, hainitz gomendiorekin.

Xalbat joan zen kartera besazpian...

Oren-erdi baten buruan huna non itzulia den.

Nausiaren bulegoan sarturik, mutuspilka erortzen da zabal-zabala, begiak biribil, ilea harro eta oihuka hasten da:

—Desohoratua naiz! Emadazu pixtola bat ene burua garbi dezadan, edo korda bat urka nadin. Hil nahi dut gertatu zaitanaren ondoan!

Nausiak laguntzen du xutitzen:

—Zer gertatu zaitzu bada? Emaztegaia bertze norbaitekin abiatu? Bidean norbaitekin borrokatu? Jokoan zorrak egin?

Xalbatek buruaz ezetz galde bakotxari, eta azkenean aitortzen du:

—Zure kartera galdu!

—Kartera galdu? Hunatekoan aräiz?

—Ez haretekoan!

—Diruarekin?

—Maluruski! Enaiz gehiago hiltzeko baizik on! Leihotik jauzi egin behar dut!

Eta horra nun zango bal altxaturik ixtaklok emaiten den leihobazterrean.

(Bulegoa karrika-arras izanez, ez zuen leihotik eroriz ere min handirik hartzeko perilik.)

Bainan nausiak besotik tiratu zuen barnerat.

—Ez eni bigarren malurrik egin! Diru galtzearekin badut aski. Ez dut gainerat heriotze baten beharrik!

Hainbertzenarekin heldu da hats-bahi mutiko bat:

—Jauna, bidean kartera bat atxeman dut lurrean. Ideki dut dirua bazeu barnean eta zure adreza. Berehala jin naiz jabeari itzultzera. Denbora puska bat galdu dut, baina berdin zait: ordezeko orenak eginen ditut. Beharrena zen nori berearen lehen- bai-lehen turnatzea. Baina konda zazu, jauna, diru guziak hor diren...

Nausiak ideki zuen kartera eta paper urdinak kondatu: berrogoita-hamar liberak hor ziren.

—Orizu bortz milako bat, zure onestatearen sari.

Eta Xabalkte bortzeko bat emaiten ziola mutikoari:

—Milesker, salbatu dautazu bizia.

Aratsean nausiak erraiten zion bere andreari:

—Oraiko gazteriaz zombait garrakzi pleini dira. Nik egun bi mutiko kausitu ditut arras prestuak, bi konzientzia ezinago zuzen eta xuxenak. Hauk mutiko prestuak!... Orduan berean, bi mutikoak ostatu batean afariten ari ziren, bortz mila liberak erdizkaturik, Xabalten nausiaren bizkar.

MILA LIBERAKO DEBRU HORI

Udakari Parise ondo hetarik joanak ziren mutiko andana bat kanpañetan gaindi hogoi bat egun iragan beharrez. Kanpoan bizi gogo zuten, beren oihal-etxoletan lo eginez eta berek egur-sutan beren apairuak eginez. Gisa hortan gastuak ttipitzen zitzaizkoten, ostatu pagatzerik ez ukanez.

Halere jan-gaiak nunbaitik bildu behar zituzten, botigetan edo laborari-etxetan erosiz.

Bainan jukutria bat asmatu zuen mutiko horietarik batek asko gauza urrurik ukaiteko.

Behin badoa lagun batekin arroltze-keta. Sartzen dira atxo baten etxean:

—Agur, andre. Arroltze erosterat heldu gitzaitzu. Behar ginituzke zortzi edo bederatzi.

—Gogotik, zaudezte ixtant bat, haur maiteak.

Ttuku-ttuku badoa armario batetarat eta heldu zaiote, irri on batekin:

—Huna dotzena bat eman dautzuet zortziren prezioan.

—Ederki. Huna, paga zaite...

Eta mutiko gehienak eskeintzen dio mila liberako paper bat.

—Jesus! egiten du atxoak bere baitan. Nundik aterako dut holako paperaren xehea!

Mutikoari turnatzen dio mila liberakoa:

—Bon! Ez du balio. Present emaiten dauzkitzuet, aldi huntakotz.

—Oh! milesker hainitz, andre, zure oneziaz!

Agur handi bat eginik badoatzi, alegeraki eta aski urrundu ondoan, iriz karkailaka hasten dira:

—Atxo xaharra ederki enganatu diagu!

Baiharamun goizean gizon xahar baten ganat heldu dira, behi deizten ari den tenorean:

—Agur, Jauna, esne-keta gabiltza. Plazer baduzu, saltzen ahal zinaukuke pinta bat et'erdi esne?

—Zertako ez?

Bi pintako botoila ekarri baitituzte, kaikutik bi botoilak betetzen diozkate:

—Izari ona emaiten dautzuet.

—Esker mila, jauna, huntarik har-azu dautzuguna.

Eta mutiko gehienak mila liberakoa emaiten dio eskurat.

—Berroia! dio bere baitan laborariak: enuk ganbaralat iganen xehe-keta!

Papera turnatzen dio mutikoari:

—Bon! Behintzat urrurik uzten dautzuet.

—Esker mila, jauna, bihotz izigarri ona duzu.

Jendetasun handirekin agurtzen dute, handik ehun bat urratsetan, asto zaharka trufatuko balinbadute ere.

Gisa hortan pasatu zituzten beren hogoi egunak.

Pariserat itzultzeko kenkan, oixtion aipatu dugun mutikoak bere laguneri erakutsi zioten mila liberakoa. Paper urdinari musu eman zion.

—Adixkideak, paper benedikatu hau Pariseko gure biltzeko salan emanen dugu enkadraturik: hiruetan hogoi eta hameka aldiz baliatu zaiku, bertzez baliatzeko.

BRITXI ARRATS BATEZ

Berrehun urte joan dira geroztik. Britxi erraiten zakoten jada Garruzeko feiria egunari. Jende hainitz biltzen zen Amikuzerat parada hortaz balia. Batzu merkatu egiterat heldu ziren. Bertze zenbait jostatzerat... edo ohointzarat.

Makiñun batek zaldi andana bat saldurik, diruketa eder batekin hartua zuen etxerako bidea Arbotin gaindi.

Bi gizon erne bazoazkon ondotik, eta oihan bazter batean jauzi egin zioten gainerat, hiltzen eta arrobatzen zutelarik.

Inkestek ez zuten hitzik salatu.

Handik zortzi urteren buruan Britxikari bi gizon gertatu ziren elgarrekin Arbotiko oihan-bazter berean.

Batek erraiten zion bertzeari: “Orroit liiza nola duela zortzi urte garbitu ginuen Salieseko makiñuna eta bere sosez arindu. Orai bezalako aratsa zukan. Orai bezala zeruan lertxunak iragaiten zitukan lerrolerro karrankaz. Nork jakin ez zirenetz berberak? Beharrik, ikusi bagintuzten ere, ez baigituzte salatzen ahal!”

Hain xuxen, hurbileko borda batetik barrandan zen mutiko batek entzun zituen solas horiek eta lasterka joan zen jandarmeri parte emaiterat.

Bi gizonak arrestatu zituzten eta auzi baten lekora bi hobenduneri lepoa moztu zeieten.

TOTE AHOTZA

Behin Tote ahotza etxe-aintzineko alkian jarriarik zagon, bazkaleta. Gizon bat ikusten du pasatzen zamari bati bridatik zaukala. Zama-riak maingu egiten zuen. Totek oihu egiten dio zamlzainari:

—Ez du guti maingu egiten zaldi horrek, adixkidea. Ferra baten beharretan izan behar da, seguraz ere.

—Ba, segurki, ihardesten dio gizonak, gehiago ere eskas zaizko, baino nork ezarriko diozka? Lehen aise ferratzen zuten: bainan bizpahiru urte hautan ez da deus egitekorik. Diren ahotz hoberenak oro entseatu dira; ez dira heldu ahal izan. Alimale karatsa, putinkari gaixtoa da!

—Ageri duzu ez zirela hemengoa, erraiten dio Totek xutitzen delarik; ez zinezake holakorik erran. Ni nuzu baleako ahotzik hoberena, ezagutzen nute eskualde guzian. Nik erraiten dautzut helduko nizela zure zaldi horren ferratzerat. Lau ferrak ez badiozkat ezartzen bortz libera emanen dauzkitzut, bainan heltzen baniz, zuk eni hamar libera.

—Emazu esku! Eginak dira.

Ahotzak mutila ekar-arazten du suaren akulatzeke, lau ferra hautatzen ditu, aldizka alimalearen lau zangoak altxatzen ditu, azkazalaren pikatzeko; gero, suhatzez ferra bat gorri-gorria hartzen du ahoztegitik,

eta itzultzen da alimalearen ganat, hankan ttapalako bat emaiten diolarik.

—La, la, emak pata... Horra! Bainan aharia bezain goxoa da alimale hau!

Zirtakatze, adar-erre usain, ke poxi bat. Ur-zorta bat gainerat. Totek itzeak hautatzen ditu zurezko untzi batean, itzaten ditu, trukeskukaldi batez mozten kanporatzen diren puntak. Eta bertze hiru ferrak segidan pausatzen ditu errextasun berarekin. Alimalea ez da batere mogitu. Orduan Tote jabeltzen zaio jabeari:

—Ea, ferratu da, ala ez da ferratua?

—Ferratua da, dio gizonak.

—Orduan, dio ahotzak, ea hunat zure hamar liberak. Galdua duzu.

—Barkatu, ihardetsen du gizonak. Nik dut irabazi.

—Nola irabazi? Ez dut bada ferratu, zure zaldia?

—Ez, dio ezti-eztia zamalzainak, ezen alimale hori ez baita zaldia.

—Ez zaldia? Zer da bada alimale hori, ala kamelua, aments?

—Ez, behorra da.

Eta alimalea bridatik harturik:

—Are, goazen hemendik, pollita! Trago bat edanen dinagu. Agur, jaun ahotza!

“PIRLINPINPIN”

Igande arrats batez, ostatu handi batean, arrotz bat aberaski bezitua sartu zen: bertzeak bertze, manatu zituen salda, amarrain pare bat, oilasko oso bat eta botoila bat arno Bordalekotik.

Bainan, jaten hasi orduko, intzirika hasi zen ai eta ai, penagarri baitzen haren pleinu saminen aditzea. Mokanes xuri batez bere matraila tinkatuz, esplikatu zuen ahoko min batek hamabortz egunez xintxi-mariak sofriarazi ziozkala, eta orai hain xuxen berriz lotu zitzaiola ezin bortizkiago. Ostatuan ziren jende guziak so bazagozkion urrikalmen-duz beterik.

Handik memento baten buruan, salkari purtxilero bat sartu zen: bere maletak lurrean pausaturik, zoko batean jarri zen, perno bat galdatzen zuelarik. Entzun zuenean zergatik arrotzak egiten zuen hoinbertze oihu, erran zion:

—Oisus! Minuta batez joan ditake alde bat zure mina. Hitz horiek erraitan, maleta bat ideki zuen eta handik ateratu urre-koloreko papertxo bat artoski plegatua. Zabaldu zuen eta arrotzari jabeldu zitzaion:

—Orizu, Jaun gaixoa, buzti zazu erhi-muturra eta trenpa errauts xuri huntan. Gero hunki zazu hagin eria.

Jaunak egin zuen gizonak artamendatu bezala.

Kasik ordu ber-berean oihu egin zuen:

—Zer da hau? Zinez mina bet-betan joan zait, esku batek kendu balaut bezala.

Bortz liberako bat eman zion salkariari eta gomiatu zuen afariterat.

Ordutik ostatuko edale eta afaltiar guziek nahi ukan zuten errauts xuri hartarik erosi. Bazterrez bazter berria hedatu baitzen, erosleak trumilka jin zitzaizkon errauts saltzaleari. Ehun bat paket berrogoi-ta-hamarna zentimotan.

Bazena herrian hortzetarik minez pleini zen norbait, berehala adixkideak bazoazkon errauts miregarriarekin. Bainan, nor harritu? Oro harritu: errautsak ez zuen deus ondoriorik.

Azkenean konprenitu zen zimarkua. Arrotza eta purtxileroa kidekoak ziren, eta elgar-aditurik muntatua zuten ostatuko komedia. “Pirlinpinpin” bataiatu zuten errauts xuria, ez zen kleda irindu poxi bat baizik. Bi putikoek, handik laster, jandarmekin eta jujekin ukan zituzten egitekoak, beren trikun- trakunen gatik.

Gure aitaxi zenak bazakikeen ixtorio horren berri, zeren, ez- deusetako ez zitzaion zerbaitetaz, erraiten ohi batzuen:

—Pirlinpinpin hutsa duk mutikoa!

BEHIA ETA JOAREA

Joasttipik behiak zaintzen zituen Oihanaldeko bazka-lekuan. Abiatu gabe abisatu zuten: “kasu emak: berro baten gibelean, brostek gorderik, kausi daiteke ohoin bat, giza-tzar bat!”

Behiek joare bedera bazaukaten lepotik dilindan. Alabainan behi ederrenak zaukan joare ederrena.

Arats-alderat gizon batek, bazka-lekuan gaindi iragaitean, erran zion behi-zainari: “Hauxe duk joare superra! Zenbatsu gostaia zukek?”.

—“Hiru liberako, ihardetsi zuen Joasttipik.”- “Sei emaiten dauzkiat, saltzen badautak.”

Joasttipik atseginekin eskuratu zituen sei liberakoak; joarea destekaturik eman zion gizonari. Hunek, egia erran, behiaren ebasteaz baik ez zuen gogorik.

Hori bera gertatu zen.

Joarez gabeturik, behia abel-tropatik urrundu zen. Ohoinak izaindo handi baten gibeletik jauzi egin zion, adarretarik lotzen zitzaiola eta bere etxerat jarraik-arazten.

Joasttipi behiaren eskasaz ohartu orduko aita-amen ganat itzuli zen nigarrez eta kondatu zioten gertatu zitzaiona.

—“Ez nuen sekulan pentsatuko, zion mutiko gazteak, joarea hain kario pagatuz biligarroak behiaren ohointza apailatzen zuela!”

Aitaren erasieri ez zaizkien eskastu gatz-biperrak!

Amak aldiz erran zion:

“Haurra, ez hiza behin ere gogoeta egon zergatik zaharrek sortu zuten azindaren joarestatzeko usaia?”

—“Ondikoz! diruak liluratu nau: ez nuen ikusten hiru liberakoren irabazteko parada baizik!”

—“Beha, segitu zuen amak, zer gertatzen zaien jaidurek itsuturik dabilzan perttolieri. Ez die estimurik usaia zaharrentzat: deusetako ez zauzkie; bainan esperientziak argiturik airtortzen die gure aintzinekoen ohidurak zentzuz asmatuak izan zirela.”

VIII. SINESKERIA, BELDUR ZAHAR...

MARIAÑO ETA SORGINA

Segur, Mariañok ez zuen sorginetan sineste mikorik.

Auzoko Margaitak erraiten zion: “Gaizki habila!” Berak gatza ixurtzen zuen surat, ortzantza edo huntz baten oihua aditzen zuen aldi bakotx.

Mariañok ihardesten zion: “Ba eta hi xoro hutsa haiz! Buru-fuñia infrentzuz dun osoki, uste badun sua gazituz gaitzak baztertuko ditunala! Sorginek hedatu zitinan sineskeria zozo horiek oro, bazterrak nahasten zituztela.”

Gaixo Mariaño! Jakin balu zer ikasi beharko zuen egun batez bere alabaren ofizioaz!

Ezen alaba bat bazuen, nigar onik egin-arazi ziona, Pariserat ihesi joan zelarik.

-Ene biziko dolu handiena da, oihu egin zuen Mariañok, bihotza zaurturik.

Alta ez zitzaizkon doluak faltatu! Ama 15 urtetan galdu zuen, aita 16-etan, senarra 30-etan, 15 ilabeteko seme bat hil zitzaion, bai eta 7 urteko alaba bat.

Malur horien gainerat emaiten baditutzu ugalatzak hil abere-buruak, ogi harrabartuak, borda bat errea etxearen erdiarekin, eta zombait auzi auzo gaixtoek pizturik, hor duzu emazte ile xuri horren nigar saminen kondua. Eta ororen buru, gelditzen zitzaion alaba bakarra Parise trixte hartara eskapatua. Ai, hori sobera zen! Ez zaitela harri, lauetan hogozi urtetan Mariaño arras kailu egina baitzen.

—Zato ene ikusterat, izkiriatu zion halere egun batez alabak.

Duda-mudan denbora batez egonik, azkenian amor eman zuen eta treina hartu zuen Pariseraino. Ez uste izan emazte xaharra burtxoratu zela. Ez treinak ez Parisek ez zuten estonatu. Balditu zuen gauza bakarra izan zen ikastea zer ofizio egiten zuen alabak. Etxe-atean izkiribu handiz emana zen: “Yvonne nécromancienne”.

Hots, hilak mintzaraziz salatzen omen zituen lehengo, oraiko eta geroko segeretuak. Sorgingoan ari zen bada Yvonne, ba eta sorgingorik beltzengan. Mundu bat johan zitzaion kontsultatzerat, ba eta kario pagatzen kontsulta!

Gisa hortan aberatsa zen alaba eta etxe ederrean bizi zen, oro erri-dau, tapiz, muble arrado. Minixtro baten egoitza iduri zuen. Eta berdin minixtro zenbait ere errezebitzen zituen, joko parte!

—Gaixo ni! oiuhu egin zuen Mariañok, gauza distirant horiek guziak ikusi-ta. Jainko maitea, barka zadazu holako munstro bat eman baitut mundurat! Zertako oneski bizi izan naiz hain luzaz bihotzez, gogoz eta egitez, baldin eta azkenean ene alaba ohoin handienetarik bat bilakatu bada?

—Bainan, ama, ez dut ebasten, ihardetsi zion alabak. Hilak mintzaraziz bizieri zerbitzu egiten deiet.

—Uste baitun mintzarazten ditunala, hilak?

—Segurki baietz! Nahi baduzu adi-araziko dautzut zure ama zenaren boza.

—Gaixo emaztekoa! Hiruetan hogoi eta bortz urte hila dela, ez nun biziki orroit haren bozaz. Bainan hain kapablea balinbahaiz idekan bertze munduko atea. Beha niagon!

Ixtant baten buruan, telefona-ukaldi bat eman-eta, alabak erran zion amari: “Ba-gira!” Eta funil batetarik bezala mintzo bat hasi zen frantsesez: “Ma fille chérie!...”

—Aski! Aski! Aski! Ixil-arazten ahal dun mekanika. Ez dun hire amatxi hor ari dena. Hasteko, ez zunan sekulan frantsesez mintzatzen, eta are gutiako “chéri”-ka. Telefona hortako elekaria gezurti hutsa dun. “Necromancienne” izena baino “julis” izena xuxenago huke, bertzenaz ez lakizken hunat bil hoinbertze gizon! Adio. Banioan etxerat ta hiltzen naizenean ez otoi okupa ene bozaz. Utz nezan lo egitera.

Mariaño itzuli zen berehala sort-herrirat.

—Treina huts egin nuen erraiten zeien partitzen ikusi zuteneri.

Bertzerik ez!

AKELARREN

Agergoitiko Manexek kondatzen zuen nola oihan batean sorginak ikusi zituen:

“Nihaurek ene begiz etortzen ikusi ditut Santsana eta Garaxi. Santsana bere kapa beltzarekin, oinutsik, ileak harro, bestea mantarra huts, zapel gorri alimale bat buruan, oihuka. Biak begitarte zuri-zuri ikaragarri batzuekin ziren. Ukurturik eman ziren aztaparrez lur lurraren zilazten, gero lotu zitzaizkon ardi beltz bati, ausikika hertzeak urratzen ziozkatela. Odola askarat ixuri zuten, hilen itzalak horrat bildu nahiz, heien ganik behar baitzituzten zenbait segetu jakin. Baziren ere bi munaka, bata ilezkoa, bestea ezkozkoa. Ilezkoa handiena zen eta iduriz tipia, ezkozkoa, gaizki erabiltzen zuen; nahiz gaixoak begitarte goxoa zuen. Han hemenka zuhaitzen artean ikus zitazken infernuko zakur zenbait eta suge batzu ere erratuak. Ilargia ere gordetzen zela hedoen gibelean, ez nahiz ikusi ilezko munakaren salbaikeria. Nola itzalek ihardesten zioten bi sorgineri garrasiaka eta intziraka eta gaineratikoak nahiago ditut enetzat atxiki. Ez zait gustatzen kondatzea zein krudelki ezkozko munaka sulametan urtarazia izan zen.

Santsana eta Garaxi azkenean etxe alde abiatu ziren, lehenari hortzak erortzen zitzaizkon eta besteari ile moto guzia. Eskuetarik eskapatzen zitzaizkioten xingola zernahi eta irri zozo batekin itzali ziren”

OILAR GORRIA

Arnegi-Larraburuko gainetan lehen noiz nahi entzuten zen oilar bat kukuruka ari.

Behin lau artzain, sorropilan jarririk, ari ziren musean, noiz eta ere haren kukuruku bitxiak harritu baitzituen.

Zaharrenak erran zeen laguneri:

—Hemendik ez dira zerua eta larre hutsa baizik ageri. Ez da ez etxerik ez arbolarik Espainiako mugaraino. Jakin behar dugu haatik zer erran nahi duen.

Eta badoa, badoa kantua heldu zen alderat, oilarra ikusi beharrez. Bainan gizona joanago, eta oilarraren boza urrunduago.

Ez bide zen artzain hau, oilar gorriak nahi zuena.

Bertze aldi batez, leku hortantsu, artzain zenbaitek aditu zuten oilarraren kantu idorra, eta heietarik bati begitarte zenbera bezain xuri bilakatu zitzaion. Erran zuen bakarrik:

—Adio, adixkideak. Oilar gorriak deitua niz.

Eta abiatu zen tapa-tapa kantua heldu zen alderat. Behin edo bietan nahi ukan zuen gibelerat egin: bainan iduri zuen indar gorde batek itsutuki aintzinatzerat bazeramala. Urruntxago, berriz, azken aldikotz, burua itzuli zuen hantxetan utzi lagunen ganat, eta hauiek ikusi ziozkatzen begien lekuan bi sugar, ikatz gorriaren parekoak. Eta haren itxura ikusi zuten urrunduz eta ttipituz joaki, oilarraren kantua irri-karkaila batean haren aintzinean galtzen ari zelarik.

MUSDE HAGO

Musde Hago ezkondua zen Gazteluberriko primarekin eta biziki aberatsak ziren. Anderea esperantzetan zen. Egun batez, bazkariteko, xerri zangoak jaten zituztelarik, andereari zintzurrerat hexur bat hain gaizki lerratu zitzaion eta han kokatu, nun ez baitzen ez jausten ez igaiten ahal. Gaixo anderea itotzen ari zen. Biharamun goizean hila atxeman zuten ohean. Jauna arras xangrinatua zen eta bere emaztea Kavo eder batean ehortzarazi zuen jarririk: soinean eman-arazi ziozkan bere joia guziak, urrezko erraztun, lepoko, petent, esku-muturreko eta bertze.

Jauregian baziren bi mutil-neskato elgarrekin ezkondu nahiak, bainan diru guti zutenak. Aratsean, mutilak erran zion neskatoari:

—Nahuna joan gaiten anderearen erreztunen hartzerat? Salduko tinagu. Diru hainitz eginik, bizitzekoa ukanen dinagu.

—Bainan, ihardetsi zion emazte gaiak, jaunak jakiten badu, preso eman-araziko gaitik edo berdin hurkaraziko.

Musde Hago, ordea, hain zen xangrinatua, ez baitzen ohetik jaikitzeko ere. Gauak gauari, bi gazteak badoatzi elizarat. Mutilak aitzur bat ekarri zuen tonbaren idekitzeko. Han sartu-ta, andereari kendu zioten soinean zuen urre guzia.

Anderea bizi zenean biziki gaixtoa zen. Hargatik, tonbatik jalgi gabe, mutilak aintzur-giderraz ukaldi bat eman zion lepoaren eta sorbaldaren arte hortan, ziolarik:

—No! Urdesa! Askari sofriarazi naun. Orain hago hor, hila eta sekulakotz hila!

Bainan, kolpeari esker, hexurra jalgi zen hilaren zintzurretik. Andereak hatsa bildu zuen:

—Oisus! erran zuen emazteak, sendatu nauk! Itotzen ari nindukan!

Mutila eta neskatua, iziturik, ihesari eman ziren, anderea xutitzen zelarik eta tonbatik ateratzen heien ondotik. Bainan Musde Hago hain zen dohatsu bere emaztea bizirik ikusteaz nun barkatu baitzeien bi ohoineri.

Zenbait ilabeteren buruan, andereak seme eder bat eman zuen mundurat, eta jendeak zioten: “Musde Hago gaztea sortu baino lehen hortzia izan zen!”

HAUR BATEN EZIN ASMATUZKO ERITASUNA

Aitetamak biak azkarrak eta osagarri onekoak, haurra ezin hobeki sortua, fetxo-fetxoa, amaren esnea gogotik hartzen, bainan halere muttikoa mendre-mendrea egoki, pisurik ez biltzen...

Zer zuen bada ñiñiak estatu hortan izaiteko? Ez ahal zuten galduko!

Medikua ekar-arazten zuten. Hunek elhe onak ba, erremedio bat entsea, bertze bat entsea, den mendreneko probetxurik gabe. Zinez etsigarri zen.

Auzoko Maianak bere ideia bazuen. Haur gaixoari sorgin batek xarma gaixto bat ez ote zionez botatu.

Inkasetarik, apez xahar baten ganat joan ziren ebanjelioka hatu tzarraren ohiltzeko.

Bainan ez zen ageri ondorio onik: haurra zuri-zuria egina zen.

Bitxikeria, goraxago erran dutana: amaren titia gose-hamikatu batek bezala edoskiten zuen, iduri ezin ase.

Nola bada ez zen gaixoa pixkolatzen?

Nehork ez zezaken deusik konpreni...

Bainan aratsaldé batez, etxeko guziak bazkal-eta lo-kuluxko baten egiten ari zirelarik, Matilda izaba pasatu zen haurraren ganbarako leihoaren parrean eta kanpotik ikusi zuen gauza bat harrigarria.

Suge xuri-gorri mehe bat hauteman zuen seaskari goiti igaiten polikiño. Haurraren ezpainetarat aintzinatu zuen bere mutturra eta hurru-paka ari izan zen minik egin gabe muttikoaren estomakako azkurriaren husten; lana garbiki egin-eta jautsi zen eta taula baten azpira itzali.

Pentsatzen duzuen bezala, bilatu eta hil zuten suge ausarta, eta orduz geroztik haurra hasi zen hazkartzen eta edertzen.

BEKAIZTIA

Asko jendek hain dute barne tzarra non ez baitute jasaiten ahal bertze nehoren zorionik ez eta xantzarik ere.

Gure errient zenak horren gainetik kondatzen zaukun Tote hamikatua kasua.

Tote Hamikatua oihan zoko batean bizi zen izigarriko plantan, erdi-buluzirik eta goseak erdi-hila.

Sorgin aberats batek gobernatzen zuen eskualde guzia eta Tote gaixoaren berri jakinik, jin zitzaion behar ziola zerbait laguntza egin.

—Tote, salatu dautaie gabezia gorrian bizi haizela, atorra-has, usu barurik, ontasunik gabe, nehor lagunik gabe. Nahi duka lagunt hezadan miseria hortarik ateratzen?

—Ba, jauna dudarik batere gabe. Ez uste ukan ezeriari hanbat atxikia natzaiola.

—Badakik ez haizela bazter hauetako dohakabe bakarra. Auzoan baduk Xalbat malerusa erraiten dioten giza-gaizo bat.

- Badut aditzea. Eta gero?
- Hi baino gaizkiago baita hari hire doblea eman gogo zioiat. Proposatzen daizkiat lau mila libera.
- Ah? Xalbati zortzi mila emaittekotan? Ez, jauna, ez. Esker mila!
- Bortz andre eder eskaintzen daizkiat ez hadin bakarrik bizi.
- Xalbatek hamar ukaitekotan? Ja! Atxik-aitzu bertze norbaitentzat...
- Zer proposatzen dautak bada?
- Ken eni begi bat...

SAGARRA SALATARI

Ba omen zen behin Arizkun ondoetako familia bat Bidarrin bizitza jina. Familia hortan alaba bat bazuten arras plantakoa, Mariaño.

Bidarraitar gazte eder bat, Domingo, ohartu zitzaion eta berehala amorostu.

Egun batez Domingok erran zion Mariañori:

—Behar ginuke elgarrekin ezkondu.

Mariaño hasi zen nigarrez eta fitsik erran gabe eskapatu.

Domingoren harritzea. Ez zakien zer pentsa.

Ondoko aldi batez, berriz buruz buru gertatu baitziren, mutikoak ezkontzeko galde bera egin zion maiteari eta hunek nigarretan ihardetsi zion:

—Bazinaki, ez zinezaket holakorik galda.

Eta berriz ere ihesi joan zitzaion.

Mutikoak ez zuen deusik konprenitzen eta Orzaitzeko sorgin bati galde egin zion zerbait argi.

Hunek arrapostu:

—Har-azu sagar eder sano bat, egizu erditik: emozu erdia zure maiteari; bertzea atxik zuretako.

Gaur, oheratekoan sagar-erdia ezar azu besazpian hor bihar goiz arte. Zure maiteak berdin egin beza.

Bihar emanen diozu jaterat zure sagar-erdia, eta harek zuri berea, amodioa arras finka dakizuen...

Hala egin zuten: bakoetak sagar erdia lotarik atxiki.

Biharamunean elgarretaratu zirelarik, Mariañoren sagar-erdia arras usteldua zen...

Domingok konprenitu zuen neskatxa agota zela, odol ustelduna, eta ez zuen gehiago harekin ezkontzerik aipatu.

Lehen ixtorio hori kondatzen zuten gazteen urruntzeko agoten ganik.

HAURRA, ZAKURRA ETA BERTZA

Hurreko orroitzapenak kasik bizi guzian jarraikitzen zaizkigu; onek ekartzen daukute zorion, txarrek gogo-bihotzak histen.

Kondatu dautate gizon baten kasua. Bertz baten ikusteak halako bat egiten zion, begietan ilundura bat bezala zitzaiolarik pasatzen. Egun batez aitortu zautan, ttipi danikako gauza zuela, lau urtetan ukan zuen gertakari baten ondorioz.

Etxen zakur-eme batek egin ume bat bazen bertzeen artean ezin pollitagoa: bel-beltxa, begi ernea, bildotsek bezalako ile kuxkulatua izaki. Muttikoak arras berea zukan, nahi bezala zarabilan, eta lau lorietan jostatzen zen harekin.

Aita-amek zioten bazutela zakur sobera etxen: hola segituz bazuten beldurra ez ote zuten ukanen ardi bezenbat zakur hazteko. Deliberatuak ziren zenbaiten saltzerat.

Haurrak nahiko zuen xakur beltxa atxiki, eta otoitz egiten zuen nehorik ez zezan eros.

Bainan auzo hiritik jaun bat etorri zen larunbat arats batez:

—Entzun dut baduzuela xakur andana bat saltzeko. Batto eros neza-ke gogotik.

Aitak eman zion hauta, eta hain xuxen jaunak xakur beltza hautatu:

—Hau xarmanta zait, etzi etorriko naiz xerka.

Haurraren bihotz-mina! Zer egin malurraren baztertzeko? Gau hartan eta igande guzian ari izan zen pentsaketa: bainan, deus ere ez zitzaion gogoratu.

Astehenean goizeko zortziak irian, hiritarra jin zen xakurraren bila.

Hain xuxen bertz bat bazen esnez erdikala betea, eta pasatzean xakurrak uzkaile zuen suertez pusaturik: esne ixuritik hasi zen lapa-lapa edaten.

Orduan haurrak egin zuen bere baitan: “banuk”, eta xakurra bertzen pean gorde zuen...

Aita jin zen: “Nun da xakur beltza?”

Muttikoak erakutsi zuen xendra bat, bertzerat ez zoana:

—Hortik eskapatu da!

Bainan haren begiak maiz itzultzen baitziren behar ez zen alderat, berak salatu zuen bere gezurra.

Xakur beltza joan zioten, eta geroztik bertz bat ikustearekin gogorat heldu zitzaizkon xakur maitearen galtzea eta bere gezur gaixoaren ahalgea...

MARTIN-GAITZA BIDARRIKO

Duela nunbait han mende pare bat, ba omen zen Bidarrain Martin-gaitza erraiten zioten gizon famatu bat. Ez zen ordu arte nehun ere ikusi haren indarra bezalakorik.

Neskatoko gazteak ezkontzen zirelarik, hari gantzolarazten ziozkaten eskalapoinak; ezen orduan ezkont-egunean eskalapoinak bazerabilzaten andere esposek; harek lan hortako ez zuen ez marteilu ez bertze deusen beharrik: itzeak erhi hutsez sar arazten zituen.

Behin, frango hazkarra zen Arrunztar batek nahi ukan zuen Martin-gaitza ikusi. Joan zen Bidarrirat eta alor batean aurkitu zituen biz-

pahiru gizon iraulden ari. Heietarik bati galde egin zion nun bizi zen Bidarriko gizon-gaitza.

—Hantxet, harako etxe hartan ihardetsi zion itzainak. Eta haren erakusteko, golde-eskutila hartu zuen, makiltxo bat izan balitz bezala altxatzen zuelarik, uztarri eta idiekin batean.

Arruntarrak hori ikusi-ta erran zion:

—Brr! Banago ez ote ziren zu Martin-gaitza!

—Ez dakit, erreferatu zion itzainak. Tinka ditzagun poxi bat eskuak.

Besteak eman zion eskua, baina berehala oihuka hasi zen: itzainak odola jalgi-arazten zion azkatzaletarik.

—Ongi! Ongi! ez dut bertzerik galdatzen! _erran zuen Arruntarrak. Orai jakin nahi nuen guzia badakit!

Bizkarrez itzuli zitzaion eta joan zen. Ez zen geroztik behin ere menturatu Bidarriko Martin gaitzarekin kausitzerat.

LAMINA ETA BEHIZAINA

Behorlegi mendiaren inguruetan Mattin behi zain zagon. Baina hamar bat egun hartan kexu zen: beti bat eskapatzen zitzaion oihanerat eta iluntzean itzultzen zelarik, errapea hutsa zuen.

Egun batez jarraiki zitzaion ikusteko norat zoan. Atxeman zuen berro baten erdian, alimaleko harri baten milikatzen ari. Bet- betan harria eman zen itzulikatzen; zilo bat ideki zen eta behia hartan sartu.

Hori ikusirik, behi-zaina lotu zitzaion behiaren buztanari eta zi-loan sartu zen bera ere: heien gibeletik ziloa hetsi zen.

Memento baten buruan aurkitu ziren jauregi eder baten aintzinean.

Behizaina gibelxka egon zen ikusteko zer gertatuko zen. Hain sarrri lamina bat jin zen, zilarrezko kaiku pollit batekin, eta eman zen behiaren deizten. Laxa egin-eta, lamina itzuli zen.

—Oisus! zer hemen? oihi egin zion behizainari; hatuak ikusten bazaitu, zureak egin du! Zaude ixtant bat...

Eta lamina ona joan zen kapa baten bila: kapa zen urrez eta zila-

rez josia, apezpikuek erabiltzen dituztenen parekoa, eta bizkarrean eman zion gizonari.

—Hola itzultzen ahalko zira etxe alde, deus makurrik gabe.

Bainan behizaina bere aberearekin johan zelarik, hatua jin zitzaion: hatua begi-bakar bat zen, bekatu mortala bezain itsusia. Gizona ikusi zuelarik, zezena bezala eman zen ufaka: ahotik jalgi zitzaizkon su-lamek kaparen erdia erre zuten.

Behizainak haatik ez zuen gaitzik ukan. Domaia izan zen kapa ederrarentzat: egundaino ez zuen nehork ikusi haren parerik, eta ez zuten nehun atxeman ahal izan gai beretik haren pedaxatzeko.

SENPEREKO JAUREGIAN

Ixtorio xaharra da. Jauregia bere jabez hustu zenetik harat, egoitza horrek ez zuen izan fama onik.

Aho-mihitan Lapurdi guzian bazabiltzan harritzeko berriak: murre zahar horien artean debrukeriak eta sorginkeriak tole gertatzen zirela. Horrengatik nehor ez zen menturatzen gaztelu hortan sartzerat, are gutiago bizitzerat. Bizkitartean errana zen, norbait atrebitzen balitz, han sartu-ta, han berean afari baten egiterat, etxeaz jabetuko zela eta debruak lekuak hustuko zituela.

Azkenean Azkaindar bat etorri zen Senpererat erranez beldurrik gabe jarriko zela debrutegian.

Arrats batez jauregirat badoa, su eder bat pizten du ximineian eta gerrena antolatzen afariaren prestatzeko.

Bet-betan, errekoa egosten ari zelarik, zerbaitek oihu egin zuen ximineian: “Erortzen nauk!”

—Eror hadi debruetarat, nahi baduk, ihardetsi zion Azkaindarrak.

Eta debruak zango-makil bat egorri zion.

Gizonak zango-makila bildu zuen eta mahain-azpirat aurdiki.

—Hi ago hor, erran zion, sarri birletan ariko gaituk! Gerrenaren itzulikatzen berriz ere eman zen. Orduan bigarren aldikotz debruak oihu egin zuen: “Erortzen nauk!”

—Eror hadi debruatarat, nahi baduk, egin zion gizonak. Eta debruak igortzen dio beso bat.

Azkaindarrak biltzen du besoa eta mahain-azpirat botatzen, erranez:

—Hi ago hor, sarri birletan ariko gaituk.

Gero bertze zango-makil bat eta berriz ere beso bat.

Gizona afariten ari zen deusetaz kezkatu gabe. Ximiniatik erortzen zirenak oro mahain-azpirat botatzen zituen.

Memento baten buruan debruak errepikatu zuen:

“Erortzen nauk!”

-Eror hadi debruatarat nahi baduk!

Aldi huntan debruak igortzen dio buru bat.

Gizonak hartzen du eta bertze puskekin emaiten.

—Ederki, puttil! Aldi huntan bagaituk: sarri pilotan ere artzen ahalko gaituk!

Anartean Azkaindarrak bururatu zuen bere afaria, eta debruak ezin zituen bere puskak elgarretaratu. Partida galdua zuen.

Geroztik Azkaindarrak salatu omen zuen jauregian sartu gabe, apez baten ganat joan zela eta hunek erramu benedikatu bat eman zio-la. Gisa hortan lanjer arauka lekua benedikatzen zuen eta debruak ez zuen geihago botere izpirik.

IX. HIRU IXTORIO MIRAGARRI...

MISERIA GAIXOA

Behin, gizon xahar pobre bat bazen, Miseria deitzen zena. Etxola trixte batean bizi zen, bainan atean bazuen liranja-ondo bat. Zorigaitzez, bide-bazterrean baitzen arbola eder hori, Miseria arras penatua zen, iragaitean askok liranjak ebasten ziozkatela eta bera gosearekin egoki.

Jondoni Petri hor gaindi zabilalarik akitu eta hamikatua, jabeldu zitzaion Miseriari, otoi urrikal zakion.

Miseriak erran zion: “Arbola hortako liranjez bertzerik ez dut: emaiten dauzkitzut.”

Jondoni Petrik, bere nahitara jan ondoan, galdegin zion pobreaki zer nahi zuen egin zezon saritzat.

Gizon gaixoak ihardetsi zion: “Jondoni Petri, arbola horrek emaiten dituen fruituekin banuke aski bizitzeko, gormant txar batzu ez balire haren gainerat igaiten liranjen ebasteko. Atsegin nuke arbolaren gainean atxemaiten dudan ohoina handik jauts ahal ez dadin ene bai-menik gabe.

—Hala izan bedi! erran zion Apostoluak.

Biharamunean karrosa bat pasatu zen, koxerarekin Jaun bat, nexka bat lagun, zeramala.

Nexkak erran zion jaunari:

“Aita, zoin pollitak diren urrezko sagar horiek: batto nahi nuke.”

Jaunak koxerari: “Bittor, batto atxemok!”

Bittor igan zen arbolaren gainerat, bainan jautsi nahi ukan zuelarik, arbolari josi-josia gelditu zen...

—Ea, Bittor, oi hu egiten zion jaunak, jauts hortik. Etxerat itzuli behar diagu gaua gabe!

—Jauna, zion mutilak, arbola hau xarmatua bide da: adarrek tink-tinka estekaturik naukate.

—Gaizo zozoa, ihardetsi zion nausiak, ikusiko duk nola aterako haultan nik!

Bainan jauna ere bere koxera bezala loturik kausitu zen liranja-ondoari.

Ate-gibeleetik Miseria kur, kur, kur, irriz ari zen.

Diru-peza xuri batean truk utzi zituen joaiterat.

Egun batez Herioak jo zuen Miseria gaixoaren atea, ziolarik:

—Partitzeko tenorea duk: mugi hadi hortik!

—Ez da halako presarik, ihardetsi zion bertzeak.

—Hunen kopeta! erran zion gaixtoki Herioak. Joan behar duk, aski higatu eta xahartu haiz.

Orduan Miseriak dolumenka bezala:

—Mundu huntan dohakabe izana naiz. Partitu gabe liranja-ondo hortako sagar bat jan nahi nuke.

—Ontsa duk. Berehala batto bilduko dauiat.

Herioa igan zen arbolaren gainean. Bainan gero ezin jautsiz zerbait zirela haren zinak eta minak!

Miseria goxoki ari zela irriz aise pentsatzen duzue.

Herioa azkenean polliki hasi zen otoizka:

—Miseria ene adixkidea, libra nezak hemendik!

—Ba aise! Gero ni zurekin eremaiteko!

—Ala fe, zin egin zion Herioak, hihaurk deituko naukan artio, ez natzaiaik bila etorriko.

Miseriak largatu zuen Herioa eta geroztik hau ez da itzuli Miseriaren etxolarat.

Mundua deno izanen

Miseriak iraunen

ZAZPI XITOAK ETA HIRU BOTOINAK

Gaua garbi-garbia zelarik, gure aitatxi zenak gogotik erakusten zauzkun zeruko izarrak, izendatzen eta hetaz ixtorio bitxi batzu ere kondatzen.

Errientak “Pleiades” deitzen zituena aitasok “zazpi xitoak” baitaiatzen zituen, eta “Baudrier d’Orion” delakoa “hiru botoinak”.

Dena dela, aitatxik erraiten zaukun:

—Beha zazpi xitoeri: zazpi errege ziren, eta eguberrikari Jesus sortu berriaren adoratzerat abiatu ziren errege-bidez errege- bide, dena elhe eta arralleria, alegeraki zabiltzalarik.

Beha orai hiru botoineri, hoik ere erregeak ziren eta askok oraino “hiru erregeak” deitzen dituzte. Hauk hala-hala Betlemerat buruz abiatuak, nahiz bertze zazpiak baino berantago. Haatik ez zuten hauiek denborarik galtzen elheka; ahal bezain laster ba- zabiltzan, laburzka, errege-biderik bilatu gabe. Xitoak baino berantago abiatuak, hek baino lehen heldu izan ziren Betlemerat.

Horra zergatik zazpi xitoak jeikitzen diren hiru botoinak baino lehen, bainan hek baino berantago etzaten mendebal-alderat.

EGUBERRI BARTULAGAN

Ene sort-herriaren ixtorioa ikasi beharrez ikerka hasi nintzalarik, joan nintzaien lehenik bisitaz jaun erretorari, jaun merari eta jaun errientari, pentsatzen bainuen beren paper zaharreri esker zer nahi bazakitela. Bainan hiruek aitortu zautaten paper guti zutela eta elgar aditu balute bezala, hitz hauk eratziki zauzkidaten:

-Argitzen ahal zaituen gizon bakarra da Arriola kartiereko Xaxi xaharra. Erran ditake eskualdeko memoriaa dela. Etxe, iturri, gisu-labe, bide-bihurgune, denak ezagutzen ditu eta bakotxaz badu zerbait gertakari kondatzeko. Hura behar duzu absolutuki ikusi nahi baduzu deus onik ikasi.

Xaxi bakarrik bizi zen mendi zoko batean laborantxa mehe bate-

tik. Hirur hogoi eta dotzena bat urte emaiten zitzaizkon. Gizon handi buru zuri bat zen, sudurra mako, begiak urdin eta bizi.

Joan nintzaion igande aratsalde batez. Ederki errezebitu ninduen, kontent gazte bat ikusiz herriari eta haren ixtorioari atxikia.

—Nahi baduk, herria kurrutuko diagu bidez-bide, emeki-emeki, bururen-buru; eta, orroitzapenak jin arau, kondatuko daizkiat.

Nik baietz, eta igandez Xaxik bazterrez bazter lagundu ninduen, ixtorio jakingarri eta noiz behinka harrigarriak jalgitzen zauzkidalarik.

Huna batto.

—Beha zok huntz-ostoz beterikako etxe gaixo horri. Izena dik Bartulaga. Egoitza hortan bizi izan dituk ene aitasoren denboran bi senar-emazte, Bernat eta Agustina; Felixi izeneko alabaño bat ba ziteian. Gizona zurgina zuian, erromesa bainan langilea eta zuzena. Andrea aldiz, xuritzaila, garbia eta bihotz onekoa. Nexkak zortzi urte, liranja bezain pollita.

Eguberri goiz-alde batez Felixi itsabasi zitzaieian.

—Itsabasi?

—Bai, itsabasi, erran nahi baita itzali, galdu...

—Nola bada?

—Oihanerat joan zuian nexka, hamarrak irian, usaia zuen bezala jostatzeko. Eguerditan amak oiuhu egiten zio bazkariterat jiteko. Arraposturik ez, haurrik ez. Burrasoek dei eta dei, etxe bazterrat mia, oihana mia. Deus ez. Jo auzoen gana, jo plazarat. Felixi ez ageri. Abisa jandarmeak, inkesta haste: erran ba zonbaitek, arrabots kutsia entzun zutela gau batez, arrotz batzu pasatu zirela karro batekin... Deus ez ele... Frogak eskas...

Nehork ez zian xilatu ahal izan zer bilakatu zen Felixi gaixoa. Aise asma dezakek, funts hortan haurra itsabasirik.

Urtea pasatu, eta huna berriz Eguberri: Bartulagako senar-emaztentzat urte-buru deitoragarria! Bernatek eguerriko mezarako gogo guti. Agustinak, egia erran, gogotik eginen zian itzuliño bat elizaraino, iduritzen baitzitzaion, alaba nun ere baitzen, otoitzak doi bat bederen hurbiltzen ziola. Bainan halako bat zitzaioan senarraren bakarrik uztea, bihotza mindurik.

Supazterrean jarriak zaudeian ixil-ixila suari beha, noiz-eta ere, *karra, karra, karra* atetik arrabots bat entzun baitzuten.

Heien harritzea! Elgarri so egin ziteian, bainan ez mogitu.

Berriz ere *karra, karra* eta aldi huntan hitz hauiekin:

“Jende onak, idekizue, fede poxi bat balinbaduzue”.

Bernatek eta Agustinak ez zakiteian zer pentsa, ez eta zer egin.

Komedia bera hiruzpalauetan gertaturik, Agustina joan zuian atea-
ren zabaltzerat.

Hau mixterioa! Bi haur, muttiko bat begitarte argitsu batekin eta harekin nexka bat, dena Felixi iduria.

Bernat liluratua, mututua zagoian.

Agustina, bere buruaz jabeago, aintzinatu zuian muttikoaren mate-
la perekatu nahiz, eta hor berean suntsitu zitzaioan.

Felixi hor ziteian, bizi-bizia, bainan arras logale.

Ohean ezarri zian amak eta biharamun hamekak arte lo egin zian
haur pollitak.

Iratzartzean, amari erraiten zioian:

—Ama, hantxet biziki ontsa jostatu naiz...

—Errazu, Xaxi, zer lekutaz mintzo ote zen?

—Ah! hori, mutikoa, ez duk ez hire ez eta ene egitekoa!

Eta Xaxi ixildu zitzaidan dena gogoetan, oren bat segurik.

KOPINA

Jose Manuel Unanue

Patuak aukerarik ematen ez duela diote. Horrela izango zen auzo hartara joatea tokatu zitzaizkidan. Bost etxe eta hamaika baserri edozein herritik dozena erdi kilometrotara.

Kotxea ere erosi nuen txoko hartara iritsi ahal izateko.

Ez nengoen batere kontentu, ez horixe.

Baserri umeei ikasgaiak erakutsi behar eta elkar ezin ulertuz, euskaldun berria bait nintzen.

Goizero komeriak izaten ziren jaiki orduko. Naiz eta eskolako zuzendaria izan, edozein eskola umeri ateratzen zaion esaera xeble hura nirea egiten nuen: Ez dut eskolara joaterik nahi. Zuzendaria.

Baina, patuaren kontra, zer egin? Beti aldean eraman behar eta kitto.

Kotxe erosi berriarekin ez nitzen ongi konpontzen, beldurretan nenbilen esperientzia ezagatik. Gainera errepide zahar hura gurutzez josita zegoen, kanposantu luze baten antzo. Susto gehiegi, istripu ugari.

Denbora gutxi barru, konfiantza handiago nuen. Bigarren eskuko "Zaldi Bi" a esku batekin gidatzen nuen, besteaz zigarroak bata beste atzean piztutzen nituelarik.

Horrela, nire burua lasaiago aurkitzen nuelarik, kurba edo bira hartaz fijatzen hasi nintzen.

Irizarra iritsi baino lehen zegoen, Lau Pago deritzon ingurune batetan; eta bira bertan, eskubian, Irizarreko Zeramika Berriak lantegia altxatzen da. Lantegi honen tximinia bizkiei keadar beltza zerien eta sarritan inguruak kiratsez hedatzen zituzten. Goizero begiratzen nizkien, kristauak Vatikanoko fumata zuriari antzo.

Arratsaldea zen, ordea, bira arriskutsu hartan atsoa lehenbizikoz ikusi nuela. Antzinako neskame baten jazkera zuen. Bakarrik mantala falta zitzaion. Kikildurik zebilen ume gurditxo bultzaka. Atsoaren aurpegi simurrean bi begitxo nabaritzen ziren. Hara hona begiratzen zuen eta begirakune bakoitzean txoferrei azkonak jaurtikitzen zizkien.

Gurditxoan zeramana harrigarria zen, ez bait zuen ume antzarik. “Zera” hark naturalidade izpirik ere ez zeukan. Ume bat baino kopina bat zirudien.

Hala ere hirurogei kilometro orduko abiaduran, inpresio bat izan zitekeela aitortu nion neure buruari, txundiduratik irtetzeko asmoz.

San Martingo udararen bihotzean geunden. Basoak, urrez jantzi-rik, bere dotoretasuna erakusten zigun.

Lanetik irtetzerakoan autostop egiten ziharduen neskatxo bat jaso nuen. Hasieratik hitzak iturri legez isurtzen hasi zitzaizkidan:

—Bufff! Ordu erdi bat daramat hor eta autobusa pasatu gabe. Mila esker.

—Ez du ajolarik.

—Zu ez zara hemengoa.

—Ez, ni Ei...

—Eske ez zaitut ezagutzen. Eta zer zabilta hemendik?

—Ba eskolatik...

Haren geldi egon ezina! Aldizka errepide aurrera eta nire aurpegi-
ra begiratzen zuen. Eskuekin zer egin ez zekienik, boltsa ireki zuen
zerbait ateratzeko.

—Ufff! Ez zaizu inporta kanuto bat erretzen badut, ezta? Nahi al du-
zu?

—Ez, gida...

—Batzuei ez zaie gustatzen kotxean erretzea, ze tontokeria, ezta?

—Bai.

Mutu geratzea erabaki nuen. Zazpiki hutsa zen. Ez zen ez neska zatarra ez leloa, baina mihiak galtzen zion.

—Ba Residentziara noa-hasi zen berriro. Lagun batekin oheratu nintzen eta S.I.D.A.ko prueba positibo eman diola jakin izan dut. Badaezpada, nik ere egin behar dut.

Harritua nengoen berba jarioarekin. Konfiantza osoaz hitzegiten zidan neska hark, betiko ezagunak baiginan.

Piska bat hitz iturria etentzearren, piska bat neuk ere parte hartzearren, elkarrizketa aldatu nuen Lau Pagora iristerakoan: berriro han atsoa gurditxoarekin agertu bait zen.

—Kuriosoa da atso hori, eh? -aitatu nion. Beti ordu berdinean pasatzen da hemendik. Eta ez al zara konturatu umearekin?

—Zein, andre hori? Haizeak jota dago.

—Zer?

—Bai, burutik dagoela, zoratuta.

—Ah, ez nekien ba -erantzun nion kuriosidadea eztenka.

—Kopina bat eramaten du gurditxoan. Orain dela urte mordo bat, bira hortan kotxe batek harrapatu zituen bera eta alaba. Alaba zerraldo utzi omen zuen bazterrean eta andreak konortea galdu omen zuen luzaroan.

Amnesia edo ez dakit zer daukan eta beti bira hortatik ibiltzen da kopinarekin, benetazko alaba bailitzan.

Ahoa bete haginez utzi ninduen neskak esandakoak. Hain sartuta nire burutazioetan igaro nuen bidaia ze hiru aldiz errepikatu behar izan zuen "hemen gelditzen naizela".

* * *

Biharamunean, kontakizunak garunak irak egiten nauzkan. Klaseak sonanbulo bezala eman nituen. Umeez ez zidaten tutik ulertzen eta bi hatz gehi bi hatz haientzat esku osoa zen.

Lana bukatu ondoren ez nekien zer egin. Gaua mendi zulo hartan pasatzea erabakita neukan, baina orduak pasatzen ziren heinean, nire urduritasuna handitzen joan zen. Bakarrik nengoen maisu etxe isolatu hartan eta azkenean beldur piska bat nuela aitortu nuen.

Kinka hura jasan ezinik, kotxea hartu eta Irizarrena abiatu nintzen, jende artean egoteko asmoz.

Hilbetea leher zorian aurkitzen zen, baina hegohaizearen arrastorik ez zegoen. Dena bare bare aurkitzen zen. Dena lasaiegi nire urdiritasunerako. Buila, algara eta karrasiak behar nituen "hura" ahaztutzeko.

Irizarra iritsi baino lehen neska bat topatu nuen, erpurua jasota. Gelditu nintzen eta leku berbera gindoazela jakiterakoan igo zedin eskatu nion.

Atzeko atetik sartu zen. Harritu egin nintzen konfiantza falta horrekin, nire aldamenen jartzerik bazeukan eta. Nola bortxakeriak ugarriak ziren inguru haietan, mesprezu hura ulertu nuen.

Hodei andanak agudo zeharkatzen zuen zerua. Noizbehinka hil bete estaltzen zuen eta orduan gau beltza bihurtzen zen.

Kotxearen faroek argi ahulez irekitzen zuten errepidea. Lau Pagotik pasatzerakoan bi irudi gorpuzten ari ziren faroen laguntzaz. Atsoa eta gurditxoak ziren.

Une batean hilbetea agertu zen tximinien artean.

Zirrara bat korritu zaitzaidan orpoetatik ileetaraino. Beldurra uxatzearren, atzean zegoen neskari historia hura kontatzea pentsatu nuen.

—Aizu, ba al dakizu atso horren pasadizoa?

Neskak mutu zirauen eta hitz egiteari jarraitu behar nionean, atzean ahots zorrotz bat entzun nuen:

—Bai, nire amatxo da.

Kalparretik hotza sartu zitzaidan, haize korrente izoztu batek lazanduko banu bazala. Sudurrean, kolpeak izaten duen hezur usaina narbaritu nuen eta bihotza eztarriraino igo zitzaidan.

Atzera begiratu nuenean, neska ez zegoen han, edo behintzat ez zen berbera. Atzeko eserlekuan kopina bat zegoen, bentrilokuen kopinen antzerekoa, ahari begiekin. Masailek parentesisa osatzen zuten aurpegian eta erdian, ahoan, marra eztu batek irrifarre jelatu bat erakusten zuen. Ile horeila zuen, harro harroa. Izugarritzakoa zen.

Orduan balazta ordeztu azeleragailua sakatu nuen eta...Pafff!

* * *

Ez nago gaizki emen. Ez dut hemendik irtetzerik nahi. Kolore guztiko pilulak dauzkat. Egunero hiru hartzen ditut eta asteburuetan erizainak extra bat ematen dit. Ni zorotzat jotzen naute baina beste guztiak ere bai.

Ez didate sinisten gogoetak idazten dihardudala. Mahai aurrean jartzen naizen bakoitzean idazten ikusten naute; baina nire kajoiak miatzerakoan orri zuriak eta orri zuriak ateratzen dituzte. Zoroa nagoe-la diote. Ez dira konturatzen neuk asmatutako tinta ikustezinez idazten dudala. Orri zuri irakurrezinak plantxatzearekin irakurgaiak bihurtuko dira.

Horregatik, harrapatzen dudan arropa bakoitzaren patrikan edo foroan izkututzen ditut nire orri zuriak. Norbaitek irakurri ditzadan itxaropenean bizi naiz. Horrela, bira hartatik pasatzea inori gerta ez dakion.

Izaro aurrean, Bermioko Sikiatrikoan.

ZOZOAREN ZIZTUA

Italo Calvino

Zorte hori badu Palomar jaunak: txori askok kantatzen duten to-
kian igarotzen du uda. Kulunkari batean eserita "lan" egiten duen bitar-
tean (izan, bestelako zortez bait du: atsedetik atsedenenekoak emango
luketen leku eta jarreretan lanean ari dela esan ahal izatekoa; edo hobeto
esanda, nozitu egiten du kondena hau: lanari inoiz ez uztera behartu-
rik sentitzen da, ezta zuhaitzpean etzanik egonda ere abuztu goiz
batean), adarren artean ikusi ezinak diren txoriek era askotako soinu
adierazpenezko errepertorioa hedatzen diote bere inguruan, espazio
akustiko irregular eta eten eta pikatu batean biltzen dute, bertan, ordea,
zenbait soinuren arteko oreka ezartzen dela, horietako bat ere besteen
gaintik nabarmenagoa egin gabe bere ozentasun edo maiztasunagatik,
eta denak tramazo homogeen batean artekatzen direla, ez armoniak
eusten diona, arintasunak eta gardentasunak baizik. Harik eta ordurik
beroenean intsektu samalda amorratuak airearen bibraduren gainetik
bere aginte guztizkoa inposatzen duen arte, txirriten mailuketa gorgarri
etengabeaz denbora eta espaziozko neurriak sistematikoki beretuz.

Txorien kantak entzumenezko oharmen puska aldagarria hartzen
dio Palomar jaunari: noiz barrenako isiltasuna osagai bezala urruntzen
du, noiz kantuz kantu bereizten izaten du arreta, gero eta konplexuta-
sun handiagoko kategorietan taldekatuz: puntuaren gisako gurguiluak,
bi notatako txioak, laburra luzea, ziztu labur bibratuak, borborkak, nota
jauziak elkarri josirik jaitsi eta gelditzen direnak, modulazio kizkurrak
beren gain kiribiltzen direnak, eta horrela txorrotxioetarainokoak.

Hori bezain generikoa izango ez den beste sailkapen batera Palo-

mar jauna ez da iristen: kantu bat entzun hutsarekin, zein txoriri dago-
kion ezagutzen dakiten horietakoa ez da. Errua balu bezala sentitzen du
ezjakintasun hori. Gizadia beretuz doan jakitate berriarekin ez zaio or-
dainik ematen ahozko transmisioa zuzenezkoz besterik hedatzen ez
den eta behin galduz gero berriro eskuratu eta transmititu ezin ditek-
een jakitateari; inongo liburuk ezin irakats dezake haurtzaroan ezpada ikas-
ten ez dena, txorien kantu eta hegadari begi eta belarri erne jarriz eta
aldian bere izena ematen dakien bertan bada. Izendapen eta sailkape-
nezko zehaztasunerako eresiaren ordeztu, Palomarrek nahiago izan zuen
zalantzazko zehaztasun baten bilaketa etengabea, moldatua, aldakorra,
konposatua dena, hots, defini ezin daitekeena definitzerakoan. Orain
kontrako aukera egingo zukeen, eta txorien kantuak esnarazi dizkion
gogoeten hariari jarraituz, okasio galduzko segida bat iruditzen zaio
bere bizitza.

Txorien kantu guztien artean zozoaren ziztua nabarmentzen da,
beste edozeinekin nahastuko ez den moduan. Arrats beheran iristen di-
ra zozoak: bi dira, bikotea, jakina, iazko berbera agian, garai honetako
urterokoa. Arrats oro ziztu baten erreklamua entzutean, bi notatan, bere
etorrera iragarri nahi duen pertsona batena bailitzan, Palomar jaunak
burua altxatzen du deika nor duen bila; geroago zozoen ordua dela go-
goratzen du. Luzera gabe aurkitzen ditu: belarretan saltoka dabilta
egiazko bokazioa lurgaineko hankabikoak izatekoa balute eta gizonare-
kiko analogiak ezartzeak dibertitu balitu bezala.

Zozoaren ziztuak badu zeozer berezia: giza ziztuaren berdina berdi-
na da, ziztu egiteko aparteko trebetasunik ez lukeen norbaitena bezala-
koa baina ziztu egiteko arrazoi on bat izango lukeenarena, aldi batean,
behin bakarrik, jarraitzeko asmorik gabe, eta doinu irmean baina apal
eta xalo egingo lukeenarena, entzuten duenarengandik onginahia ziur-
tatzeko edo.

Handik une batera errepikatu egiten du ziztua —lehengo zozo be-
rak edo ezkontideak eraginda— baina beti ere ziztu egitea bururatzen
zaion lehenengo aldia balitz bezala; elkarrizketa baldin bada, gogoeta
luze baten ondoren iristen da ihardespren bakoitza. Baina Elkarrizketa
da ala zozo bakoitzak bere baitarako eta ez bestearentzat egiten du ziz-
tu? Eta, batera zein bestera, galdera-erantzunak dira (besteari edo bere
buruari) ala beti gauza bera den zerbait finkatzea (bertan egotea bera,
espezie, sexu, lurralde jakin batekoa izatea)? Beste moko ziztujole ba-
tek errepikatua izatean dago agian hitz bakar horrek duen balioa, ahaz-
tua ez izatean, isiltasunak diraeino.

Edo bestela, besteari “hemen nago” esatean datza elkarrizketa

osoa, eta etenaldien luzerak “oraindik” baten esanahia eransten dio esaldiari, “oraindik hemen nago, neu naiz oraindik” esanez bezala. Eta etanaldian balego eta ez ziztuan mezuaren esanahia? Zozoek isiltasunean hitzegingo baliote elkarri? (Orduan ziztua puntuazio zeinu bat besterik ez litzateke, “Bukatua. Itxi” moduko formula bat edo). Itxuraz beste isilune baten berdina den isiluneak ehundaka asmo desberdin adieraz litzake; baita ziztu batek ere, bestalde; isilduz edo ziztu eginez elkarri hitzegitea, beti egin daiteke: elkarri ulertzea da arazoa. Edo bestela, inork ezin dio inori ulertu: zozo bakoitzak beretzat funtsezkoa zaion esanahi bat jarri uste dio ziztuari, berak besteak ulertzen ez duena, ordea; lehenengoak esandakoarekin zer ikusirik ez duen zerbait erantzuten dio besteak; gorren antzeko elkarriketa da, buru-oinik gabeko hizketaldia.

Baina gizonaren elkarriketak bestelako ezer ba al dira ausaz? Palomar andrea ere baratzean dabil beronikak ureztatzen. —Hor dira— dio, adierazpen pleonastikoa (jakintzat ematen da senarra zozoei begira dagoela dagoeneko) edo bestela (hark ikusi ez balitu) ulertezina, baina edozein modutara ere, zozoei erreparatzean izan duen lehenetasuna finkatzeko egina (zeren eta, berak ikusi bait zituen lehenik zozoak eta haien ohiturak senarrari ikustarazi zizkion) eta haien agerraldien hutseginezina, ordurako honek hainbeste aldiz ohartua azpimarratzeko.

—Xo... —egiten du Palomar jaunak, emazteari ahots ozenez hitzegitean uxatu ditzan galerazteko nonbait (alferrikakoa gomendioa zerena eta zozo senar-emazteak ohituta bait daude dagoeneko Palomar senar-emazteen bertan egote eta ahotsetara) baina, izatez, emazteari abantaila ukatzeko, hark duen baino askoz ere prestutasun handiagoa erakutsiz zozoekiko.

Orduan Palomar andreak dio: —Atzotik lehortu egin da berriro— ureztatzen ari den ertzeko lurraz ari dela, komunikazioa berez premia gabekoa, baina apropos egina frogatzeko, hizketan jarraituz eta gaiz aldatuz, senarrak duen baino zozoekiko konfidantza handiago eta erosoagoa. Hala ere, lasaitasunezko koadro orokor bat ondorioztatzen du Palomar jaunak ihardespren hauetatik, eta eskertzen dio emazteari, zerena eta honek oraingoz zertaz arduratu larriagorik ez dagoela zihurtatzen baldin badio, berak jarrai bait dezake sor bere lanari emana (edo pseudolanari edo hiperlanari). Uzten du minutu bat pasatzen eta mezu lasagarri bat jaurtitzen saiatzen da, emazteari adierazteko bere lana (edo infralana edo ultralana) ohi den bezala aurrera doala; horretarako ufada eta erremuska batzuk egiten ditu: —...ez dit irtetzen... kosta zaidanarekin... berriro hasi beharra... bai, oinekin...— denak batera “oso

lanpeturik nago” mezua ere transmititzen duten adierazpenak, badaezpada emaztearen azken ihardespenak baleuka ere azpian honelako destain modu bat: zeuri ere bururatu leikizuke aldian behin baratzea ureztatzea!

Hitzezko hartu-eman hauetarako abiapuntua, uste izatea zen, ezkontudeen arteko erabateko elkar ulertzeko aukera ematen duela, dena bere xehetasun niminoetarainokoa zehaztu beharrik gabe, printzipio hau, ordea, oso bestelako moduan eginetarazten dute batak eta besteak: Palomar andrea esaldi osoz, baina sarritan alusiozko eta sibilinoak direnez mintzatzen da, senarrak buruz elkarketak egiteko duen azkartasuna eta bata eta bestearen pentsamenduen bat etortzea neurtzeko (beti lortzen ez bada ere); Palomar jaunak, aitzitik, bere barne bakarrizketaren langarretatik soinu artikulatu barreiatuak azalerazten uzten du, berauetatik aterako delakoan zentzu burutu baten nabarmentasuna ez bada, bai behintzat animozko egoera baten argiluna.

Palomar andreak, berriz, ez ditu nahi inola ere erremuska horiek diskurtso bat bezala hartu, eta parterik ez duela azpimarratzeko esaten du ahots apalez: —Xo...! uxatu egingo dituzu...—, senarrak eskubide ustez agindu nahi izan dion isiltasuna berari itzuliz, zozoekiko arretan zuen lehentasuna on eginez berriro.

Puntu hau bere alde irabazita, Palomar andrea urrundu egiten da. Zozoak belarretan mokoka dabilta, eta seguru beren ziztuen parekotasun hartzan dituztela Palomar ezkontideen elkarrizketak. Berdin lioke ziztua besterik egingo ez bagenu, pentsatzen du Palomar jaunak. Hemendik etorkizun oparoko gogoetazko perspektiba zabaltzen zaio berari, giza jokabidearen eta unibertsoko gainerakoaren arteko ezadostasunak beti ere lastura ekarri izan dionari. Gizonak eta zozoak berdina duten ziztua amilgainetik eraikitako zubi bat iruditzen zaio.

Gizonak hitzari normalean jartzen dion guztia ziztuan isuriko balu, eta zozoak ziztuan modelatuko balu bere izakari naturazkoa izateaz esan gabe dagoen guztia; lehenengo pausoa emana legoke bereizkuntza ezabatzeke... Zeren eta zeren artean? Natura eta kulturaren artean? Isiltasunaren eta hitzaren artean? Palomar jaunak beti espero izaten du mintzairak esan dezakeena baino zerbait gehiago edukiko duela isiltasunak. Baina mintzaira balitz benetan, den guztiak joera duen irispuntua? Edota dagoen guztia mintzaira balitz mundua mundu denetik? Hemen Palomar jaunak lastura sentitzen du berriro.

Zozoaren ziztua adi-adi entzun eta gero, ahalik eta zehatzen errepikatzen saiatzen da. Harrimenezko isilune batek jarraitzen dio, bere

mezuak azterketa zorrotz bat beharko balu bezala; ondoren zitzu berdin bat dator bueltan, eta Palomar jaunak ez daki berarentzako erantzuna den ala froga den bere ziztua hain dela desberdina ezen zozoek zirkinik ere ez dutela egiten eta beren arteko berriketari ekiten diotela berriro, ezer gertatu ez balitz bezala.

Elkarri ziztuka eta harrimenez galdezka jarraitzen dute, berak eta zozoek.

JAN EDANAK

OHARRA:

Testu hau Italo Calvinoren "Palomar" liburutik hartua da.

Itzulpen hau Donostiako Itzultzaile Eskolako bigarren ikasturteko ikasleek burutu dute, literatur itzulpeneko saioetan.

Itzulpen honetarako erabili den jatorrizko testua ez da italierazkoa, Esther Benitezek gaztelarara itzuli eta Alianza Tres-en argitaratua baizik. Ohar hori merezi du irakurleak, egiaren izean.